

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
TRAVMA VE AFET ÇALIŞMALARI UYGULAMALI RUH SAĞLIĞI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜRT KİMLİĞİNE SAHİP KİŞİLERİN ÖTEKİ ALGISI İLE RUH SAĞLIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebru AKKOYUN

119507002

Prof. Dr. A. Tamer AKER

İSTANBUL

2023

Kürt Kimliğine Sahip Kişilerin Öteki Algısı ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki

**The Relationship between Other Perceptions of People with Kurdish Identity
and Mental Health**

Ebru AKKOYUN

119507002

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Tamer Aker

(İmza).....

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ersin Uygun

(İmza).....

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Alişan Burak Yaşar

(İmza).....

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih: 08.05.2023

Toplam Sayfa Sayısı: 112

Anahtar Kelimeler

Keywords

1) Kimlik

1) Identity

2) Öteki

2) Other

3) Ötekileştirme

3) Exclusion

4) Ayrımcılık

4) Discrimination

5) Ruh Sağlığı

5) Mental Health

ÖNSÖZ

Çocukluğumdan bu yana ne olmak istediğimi bilmeyip bildiğimin yalnızca insanların sesi olmak olduğunu, bu sayede çocuk kendime ses oldukça o da bugünkü kendim ile bir olup insanlara ses olmaya başladı. Çocuk kendime vazgeçmediği için teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde emeği geçen tüm sevdiklerime tek tek teşekkür etmek isterim.

Varlıkları ve tüm destekleri için her zaman şükrettiğim başta babam ve kardeşlerim olmak üzere tüm aileme,

Her zamanki süpervizörlüğünde biz öğrencilerine desteklerini eksik etmeyen ve tez sürecinde de aynı desteği sürdüren tez danışmanım sayın Prof. Dr. A. Tamer Aker'e,

Çalışmanın evreni ve örnekleme noktasında tüm içtenlikleri ile destek vermeye hazır olan başta Mamoste Eyup olmak üzere tüm Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği'nde şu anda veya daha önce eğitim veren ve gören aralarında arkadaşlarımin da yer aldığı tüm katılımcılara,

Tez süreci boyunca akran süpervizyonluğu ile desteklerini eksik etmeyen meslektaşlarım Varol Rüzgar'a, Gizem Pozam'a, İsmail Yetişir'e,

Sabırla verdiği bilgilendirmeler ve destekler için İstanbul Bilgi Üniversitesi Program İdari Asistanı sevgili Dilay Muran'a,

Tez sürecinde motivasyonu ile destek veren sevgili arkadaşım Av. Onur Özcan Yeniay'a,

Tez teslim aşamasında desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Mithat Marul ve SHU Sinan Oğan'a,

Her daim yanı başımda olan tüm dost ve arkadaşlarıma, destekleri için çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı 2016 yılında aramızdan ayrılan anneme.. Ayrımcılığa uğrayan tüm insanlara, Kürt halkına, barışa..

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	4
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. KİŞİLİK ve KİMLİK KAVRAMLARI.....	4
1.1.1. Kişilik ve Kimlik Gelişimi	7
1.1.2. Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler	12
1.2. SOSYAL PSİKOLOJİDE KİMLİK OLGUSU.....	13
1.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı	14
1.2.1.2. Sosyal Kıyaslama	15
1.2.1.3. Grubu Terk Etme	15
1.2.2. Görelî Yoksunluk Kuramı	16
1.2.2.1. Görelî Yoksunluk Türleri.....	17
1.2.2.2. Görelî Yoksunluğun Sonuçları	18
1.3. SOSYAL DIŞLAMA.....	18
1.3.1. Cinsiyete Yönelik Ayrımcılık	19
1.3.2. Ruh Sağlığı Hastalarına Yönelik Ayrımcılık.....	20
1.3.2.1. Şizofreni Hastasına Yönelik Ayrımcılık.....	21
1.3.3. Göçmenlere Yönelik Ayrımcılık	22
1.3.4. Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık	24
1.3.5. LGBTİ Kişilere Yönelik Ayrımcılık.....	27
1.4. ETNİK KİMLİK ve AYRIMCILIK ALGISI	27
1.5. ÖTEKİLEŞTİRME VE KÜRT KİMLİĞİ.....	28
1.5.1. Ötekileştirmenin Ruhsal Sağlık Üzerine Etkileri.....	30
BÖLÜM 2	34
YÖNTEM.....	34
2.1. ÖRNEKLEM.....	34

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	34
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	34
2.2.2. Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği.....	35
2.2.3. Olayların Etkisi Ölçeği	35
2.2.4. SCL-90-R Belirti Tarama Testi	36
2.3. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ	36
BÖLÜM 3	39
BULGULAR.....	39
3.1. DEĞİŞKENLERİN PUANLARININ KARILAŞTIRILMASI	39
3.2. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ	61
BÖLÜM 4	63
SONUÇ VE TARTIŞMA	63
4.1. TARTIŞMA	63
4.2. ÇALIŞMANIN SONRAKİ ÇALIŞMALARA KATKILARI	72
4.3. ÖNERİLER	72
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	91
Ek 1: Gönüllü Katılım ve Onam Formu	91
Ek 2: Demografik Bilgi Formu	92
Ek 3: Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği.....	94
Ek 4: Olayların Etkisi Ölçeği	95
Ek 5: SCL 90-R Belirti Tarama Testi	97
Ek 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu	100

KISALTMALAR

f	Frekans
F	One Way ANOVA F Değeri
N	Kişi Sayısı
p	Anlamlılık Değeri
r	Korelasyon Katsayısı
SPSS	Statistical Package for the Social Science
SS	Standart Sapma Değeri
t	Independent Samples T Test Değeri
U	Mann Whitney U Test Değeri
x²	Kruskal Wallis H Test Değeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Ölçek Puanlarına İlişkin Güvenilirlik ve One Sample Kolmogorov-Smirnov (K-S) Normallik Analizi	37
Tablo 3.1 Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar.....	39
Tablo 3.2 Araştırmaya Katılanların Yaşadıkları Olaylara İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar	41
Tablo 3.3 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	42
Tablo 3.4 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	42
Tablo 3.5 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	43
Tablo 3.6 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısımının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	43
Tablo 3.7 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	43
Tablo 3.8 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması	44
Tablo 3.9 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	44
Tablo 3.10 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	44
Tablo 3.11 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	45
Tablo 3.12 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	45
Tablo 3.13 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	46
Tablo 3.14 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısımının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	46

Tablo 3.15 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	47
Tablo 3.16 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması	47
Tablo 3.17 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	48
Tablo 3.18 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması	48
Tablo 3.19 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	49
Tablo 3.20 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	50
Tablo 3.21 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	51
Tablo 3.22 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısmının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	51
Tablo 3.23: Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması	53
Tablo 3.24 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması	54
Tablo 3.25 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması	56
Tablo 3.26 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 3.27 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları	58
Tablo 3.28 Ölçek Puanlarına İlişkin Güvenilirlik ve One Sample Kolmogorov-Smirnov (K-S) Normallik Analizi.....	61

ÖZET

Kürtler herhangi bir devlete sahip olmadıkları için kimlikleri ötekileştirilen bir millet olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatüre bakıldığında Kürt kimliğinin genellikle ötekileştirmeye maruz kaldığı belirtilmektedir. Hatta bazı dönemlerde Kürt kimliğinin yok sayıldığı ya da başka kültürlere ait alt kimlik olduğu ifade edilmiştir (Eser, 2015: 31). Bu çalışmada Kürt kimliğine sahip kişilerin öteki algısı ile ruh sağlığı arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırmanın hipotezi ise Kürt kimliğine sahip kişilerin ötekileştirilmeye maruz kalması kişilerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir.

Çalışma; Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği'nde eğitim görmekte veya daha önce eğitim görmüş kişiler ve şu anda eğitim vermekte veya daha önce eğitim vermiş olan 18-65 yaş aralığında 51 kişi ile yapılmıştır. Katılımcılara gönüllü katılım ve bilgilendirme formu, demografik bilgiler, algılanan bireysel ayrımcılık ölçeği, olayların etkisi ölçeği, SCL-90-R ölçekleri uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; algılanan ayrımcılık düzeyine ilişkin sonuçlarda bireysel ayrımcılık algısının orta düzeyin altında olduğu bulunmuştur. Çalışmaya katılan bireylerin olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlara ilişkin bulgular incelendiği zaman, katılımcıların yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların cinsiyetlerine, meslek dallarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Bu durumda araştırmaya katılan bireylerin olayların etkisi ölçeğine ilişkin algılarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Demografik değişkenler arasında yer alan cinsiyet ve meslek dalı değişkenlerinin olayların etkisine ilişkin algı düzeyi üzerinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Kişilerde ruh sağlığı ile ilişkili psikolojik belirti görülme düzeyinin orta seviyede olduğu bulunmuştur. Katılımcılarda psikolojik belirti görülme düzeyinin cinsiyet, meslek dalı, medeni durum ve hane geliri değişkenlerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Araştırmada bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiği zaman, algılanan bireysel ayrımcılık düzeyi ile olayların etkisi ölçeği puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu, bunun yanında Olayların etkisi ölçeği puanları ile SCL-90 ölçeği puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki görüldüğü sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Öteki, Ötekileştirme, Ayrımcılık, Ruh Sağlığı

ABSTRACT

Since the Kurds do not have a state, they appear as a nation whose identities are marginalized. Looking at the literature, it is stated that the Kurdish identity is generally subject to marginalization. It was even stated that Kurdish identity was ignored in some periods or that it was a sub-identity belonging to other cultures (Eser, 2015: 31). In this study, the relationship between the other perception of people with Kurdish identity and their mental health is examined. The hypothesis of the research is that the marginalization of people with Kurdish identity will negatively affect their mental health.

Study; Komeleya Lêkolînên Kurdî - It was conducted with 51 people between the ages of 18-65 who are studying or have been trained at the Kurdish Studies Association and are currently teaching or have given education. Voluntary participation and information form, demographic information, perceived individual discrimination scale, impact of events scale, SCL-90-R scales were applied to the participants. participation and information form, demographic information, perceived individual discrimination scale, impact of events scale, SCL-90-R scales were applied to the participants.

Considering the results of the research; In the results regarding the perceived discrimination level, it was found that the perception of individual discrimination was below the medium level. When the findings related to the scores obtained by the individuals participating in the study from the effect of events scale were examined, it was determined that the participants' levels of re-experiencing, avoidance, hyperarousal and total event impact were moderate. When the scores obtained by the participants from the scale of the impact of events were examined according to their gender, it was found that the scores obtained by the participants from the scale of the impact of events differed according to their gender and occupation. In this case, it was found that the perceptions of the individuals participating in the research about the scale of the effect of events were at a moderate level. It has been determined that the gender and profession variables, which are among the demographic variables, are determinative on the level of perception regarding the effect of the events.

It was found that the level of psychological symptoms related to mental health in individuals was moderate. It was determined that the level of psychological symptoms

in the participants differed according to the variables of gender, occupation, marital status and household income.

When the relationships between the dependent variables were examined in the study, it was concluded that there was a positive and significant relationship between the level of perceived individual discrimination and the scores of the impact of events scale, and a significant and positive relationship was observed between the scores of the Impact of Events scale and the scores of the SCL-90 scale.

Keywords: Identity, Other, Exclusion, Discrimination, Mental Health

GİRİŞ

Tezdeki problem durumunda Kürt kimliği ele alınmakta ve bu kişilerin kendilerini öteki algılamalarının ruh sağlığını nasıl etkilediğine bakılmaktadır. Amacım Kürt kimliği ve diğer ayrımcılığa uğramakta olan kişi ve/veya grupların ruh sağlığının olumsuz etkinliğini göstermektir. Bunun gösterilmeye çalışılması tartışma ve sonuç kısmında yer aldığı gibi fark grupların bir arada daha iyi yaşayabilmelerini sağlayacaktır. Çalışmanın kavramlarına dair çok fazla nicel çalışma yapılmaması çalışmanın önemini gözler önüne sermektedir. Yanı sıra örneğin cinsiyet üzerine ayrımcılık temalı çalışmalar yapılmışken kimlik ve/veya Kürt kimliği üzerine yeterince çalışma yapılmasının görülmesi yine çalışmanın önemini göstermektedir.

Çalışmanın kavramlarına dair çok fazla nicel çalışma yapılmaması çalışmanın sınırlılıklarını da gözler önüne sermektedir. Çalışmanın Kürt Araştırmaları Derneği ile sınırlandırılması ve burada eğitim gören ile veren kişilerin real yaşamlarında karşılaştıkları ırkçı ve ayrımcı veya muhtelif zorluklardan dolayı anketi yeterince objektif doldurmamış olma ihtimalleri düşünülmektedir. Yine bu durumda anketlerin 51 kişi ile sınırlı kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu grubun seçilmesinin en başta gelen sebeplerinden biri Türkiye’de en çok ayrımcılığa maruz kalan azınlık grupların başında gelmesidir.

Çalışmanın Kürt Araştırmaları Derneği ile sınırlandırılması ve burada eğitim gören ile veren kişilerin real yaşamlarında karşılaştıkları ırkçı ve ayrımcı veya muhtelif zorluklardan dolayı anketi yeterince objektif doldurmamış olma ihtimalleri düşünülmektedir. Katılımcıların anketleri olabildiğince objektif doldurduğunu fakat yine de bir yanılgı payının her zaman olabileceğini görebilmekteyiz.

Çalışmada algılanan bireysel ayrımcılık ölçeği orta düzeyinin altında bulunurken, demografik bilgi formunda kimliğe yönelik sorulan ayrımcılık tutumlarından oranların yüksek olduğu görülmektedir.

Azınlık gruplara sahip olmak, ayrımcılığa uğramak, öteki algılamak genel iyi oluş üzerinde olumsuz neticelere neden olabilmektedir fakat ayrımcılık gibi negatif yaşam olayı bireyde patoloji oluşturmamaktadır. Bunun sebebinin de ayrımcılığın bireysel bir algılayış olabilmesidir. Yanı sıra ayrımcılığa maruz kalan kişinin Kürt kimliği dışında diğer kimliklerinde öteki algılamalarının da etkili olabileceği görülmüştür.

Tezde Kürt kimliğinin dışlanan, ayrımcılığa uğrayan anlamında öteki olduğu, bu sebeple de öteki algılamakta olduğunu, bu da ötekileştirmeye maruz kalmaları ile desteklendiği, öteki olmanın bir strese sebebiyet verebileceği, sonuç olarak da ötekileştirilen kişilerin ruh sağlığını olumsuz etkilenebileceği yönündedir. Kürt kimliğine sahip kişilerin öteki algılamalarından dolayı ruh sağlığı olumsuz etkilenir yönünde bir hipotez yer almaktadır.

Son yıllarda Türkiye'nin siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal dönüşümüne paralel olarak kimlik kavramına ilişkin söylemlerin de değişime uğradığı görülmektedir. Özellikle insanların kendilerini ifade etme aracı olan kitle iletişim araçlarının gelişmesi, demokratikleşme ve küreselleşme gibi kavramların gelişmesi kimlik olgusunun etrafındaki söylemleri de değişime uğratmıştır. Bu süreçte Kürt kimliği de Türkiye'de kimlik ile ilişkili söylemlerden etkilenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çavuş, 2013: 1). Temelde Kürt kimliği ulus devletlerin iktidar olma sürecinde giderek ayırt edici bir hale gelen kimlik türleri arasında yer almaktadır. Kürtler herhangi bir devlete sahip olmadıkları için kimlikleri ötekileştirilen bir millet olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde geçmiş yıllarda yapılan çalışmalarda da Kürt kimliğinin genellikle ötekileştirmeye maruz kaldığı belirtilmektedir. Hatta bazı dönemlerde Kürt kimliğinin yok sayıldığı ya da başka kültürlere ait alt kimlik olduğu ifade edilmiştir (Eser, 2015: 31).

Kürt kimliğinin görmezden gelinmesi zaman içerisinde Kürtlerin ötekileştirilmesine ve ayrımcılığa uğramasına zemin hazırlamıştır. Ayrımcılık; toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, ırk ya da cinsel yönelim gibi doğuştan gelen ya da sonradan oluşan birtakım özellikler nedeniyle insanların eşitlik ilkesine uygun olmayan davranışlara maruz kalmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Hayatın birçok alanında karşılaşılan ayrımcılık bireyin iş yaşamını, eğitim hayatını ya da sosyal yaşama katılımını olumsuz yönde etkilemektedir (Erikli, 2020: 39). Ötekileştirmede de insanların farklılıklarına olumsuzluklar atfedilerek toplum içinde dezavantajlı duruma düşmeleri muhtemel bir hale gelmektedir. Ötekileştirme nedeniyle insanların kendilerinden farklı olanlar ile bir arada yaşama istekleri azalmakta, bu durum toplumsal uzlaşmayı olumsuz yönde etkilemektedir (Çay-Sağlam ve Yaşar, 2017: 139). Toplumsal yapı içerisinde ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalan bireyler arasında Kürtlerin önemli bir orana sahip olduğu bilinmektedir. Ötekileştirme ve ayrımcılık insanların yaşamını ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir unsur olmakla beraber, Kürtlerde ötekileştirme ve ayrımcılık algısının ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin incelendiği

araştırmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu anlamda yapılan bu çalışmada Kürtlerde bireysel ayrımcılık ve ötekileştirme algısının ruh sağlığı ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

BÖLÜM 1

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KİŞİLİK ve KİMLİK KAVRAMLARI

Kişilik kavramlarının anlaşılması, tanımlanması ve gruplanması ilk çağlardan yaşadığımız modern dünyaya kadar sosyal bilimcilerin merakını cezbeden odak noktalarından biri haline gelmiştir. Hipokrat’tan yaşadığımız döneme farklı kişilik özelliklerinin tanımlandığı ve kişiliğin yapısının nitelendirildiği ve buna paralel olarak ortaya çıkan davranışların incelenmesinin kolaylaşabildiği belirtilmektedir. Kişiliğin yaşadığımız dönemde kabul gören yaygın bir tanımının bulunmaması ile beraber birçok kuramcının kişilik ve kişilik bozukluğu konsepti üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Kişilik kavramının kökeninde Latince “persona” kelimesi yer almaktadır. Bu kelime tiyatro oyuncularının kafasının bütünü kaplayan, çeşitli karakterleri canlandırmaları esnasında değiştirdikleri “maske” anlamını taşıdığı belirtilmektedir (Lewis ve Short, 1879). Nitekim Carl Gustav Jung da bireyin toplum içinde görünmek istediği şekilde davranış sergilemesini tanımlarken “persona” veya “maske” sözcüklerini kullandığı görülmektedir (1928). Kişilik, insanın kendisine has, toplumla uyum sağlanması amacı ile çocukluk döneminde gelişen kişinin karakteristik özellikleri şeklinde ifade edilmektedir (Butcher ve ark., 2013; Butcher, Mineka ve Hooley, 2013; Öztürk ve Uluşahin, 2015). Benzer olarak kişiliğin birçok bilim insanına göre, bireyin toplumla iletişime geçtiği zaman sergilediği tepki ve davranışların kendi arasında tutarlı olduğu ve kişilik özelliğinin kalıcılığına işaret ettiği belirtilmektedir (McCrae ve Costa, 1990; Pervin ve John, 1999; Goldberg, 1999;). Butcher ve arkadaşlarının (2013) kişiliği, bireyin kendisine has ve karakteristik nitelikleriyle davranışlarının bütünü olarak, Öztürk ve Uluşahin’in (2015) ise kişinin dış dünyayla uyum sağlayabilmesi için geliştirmiş olduğu, duygusal ve bilişsel değerlendirmelere dayanan düşünce, algı ve davranış örüntüleri ile kişinin kendine has kalıcı ve bireyin “nasıl biri” olduğunu ifade eden nitelikler şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

Kimlik ise bir insanı ilgilendiren bütün olguları kapsayan bir kavram olarak insanın ana rahmine düşmesinden başlayarak yaşamının sonuna kadar süren kesintisiz ve oldukça uzun gelişimsel bir süreç olarak bilinmektedir (Tazegül, 2012: 5). Literatürde yer alan kimlik kavramı ile alakalı en genel tanımlama, bireyin “ben kimim?” soruna verdiği cevap şeklinde olduğu görülmektedir (Atak, 2011: 164).

Kişiliğin oluşumu çocukluk çağında başlamakta ve ergenlik çağının sonu veya erken yetişkinlikte tamamlandığı belirtilmektedir. Bireyin sosyal çevresi ile kurduğu ilişkisi, karakteristik özellikleri ve baş etme yetileri kişiliğin oluşumunda önemli bir rolü bulunmaktadır (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013). Kişilik özelliklerini meydana getiren güçlü bir gen etkisinin olduğu belirtilmektedir (Finkel ve McGue, 1997; Jang ve ark., 1998; Livesley, Jang, Jackson ve Vernon, 1993). Ayrıca sosyal ve ailesel unsurların kişiliğin değişmesindeki rolünü inceleyen sınırlı sayıda deneysel çalışmanın olduğu görülmektedir. Ancak bazı çalışmaların bireyin hayatındaki sosyal ve ailesel unsurlardaki değişimin kişilik değişiminde etkin olmadığı ortaya koymaktadır (Asendorpf ve Wilpers, 1998; Riemann, Angleitner ve Strelau, 1997).

Bireyin kimlik gelişimi özellikleri ise bunun aksine adolesan dönemde hızlı bir gelişim gösterir. Ergenlik döneminde hayatla alakalı temel gelişim dönemlerinden birisi de kimlik kavramı olarak belirtilmektedir. Birçok adolesan devamlı olarak kimlik duygusu oluşturmak adına yoğun bir çaba sergilemektedir. Kimlik gelişiminin hem insanların mental sağlıkları hem de erişkinlik döneminde oldukça önemli bir etken olduğu belirtilmektedir. Sağlıklı bir kimlik gelişimine sahip olan ergen bireyler genç erişkinlik dönemine oldukça rahat adım atmakta ve erişkinliğin gerekli kıldığı görevleri daha kolay şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Kimlik, meslek seçimi, evlenme vb. hususlarda insanlara yön vermektedir (Morsünbül ve Çok, 2013: 232).

Kişilik özelliklerinin gruplandırılması ve tanımlanması eski çağlardan beri bireylerin çabasını gösterdiği bir alan olarak belirtilmektedir. Hipokrat ve ardından Galenos, kişilikleri sarı safralı, kanlı, kara safralı ve balgamlı olarak tanımlamış, söz konusu salgıların aşırılığının bireylerde hastalıklara neden olduğunu ifade etmişlerdir (Öztürk ve Uluşahin, 2015). Yaşadığımız dönemde kişilik özellikleri ve boyutları deneysel yollar ve gözlemlenebilir olarak tanımlanmaktadır. Bilim insanlarının kişilik özelliklerinin gruplandırılmasında çoğu zaman birkaç geniş unsur altında toplanan birçok spesifik alt boyutlu hiyerarşik modeller oluşturdukları görülmektedir (Goldberg, 1993; Eysenck, 1947). Kişiliğin beş unsurlu yapısı bilim insanlarınca yaygın bir şekilde kabul edilmiştir (McCrae ve John, 1990; Digman, 1990; McCrae ve Costa, 1999). Beş unsurlu kişilik özelliği modeli nörotisizmi, deneyime açıklık, dışadönüklük-içedönüklük, sorumluluk ve uyumluluk boyutlarından meydana gelmektedir (John, Naumann ve Soto, 2008; McCrae, Costa ve Busch, 1986; Goldberg, 1990). Nörotisizm seviyesi yüksek olan kişiler kaygı, öfke vb. olumsuz duyguyu bir arada yaşayıp dürtülerini kontrol etmede zorlanmaktadır. Nörotisizm seviyesi düşük

kişiler ise aksine olumsuz yaşantıları daha sakin incelemekte ve dürtü kontrolünü de sağlayabilmektedir (McCrae ve Costa, 1987). Dışadönüklük boyutu yüksek düzeyde olan kişiler, arkadaş canlısı, sosyal ve girişken niteliklere sahip olunmasının yanında bireylerle kolay iletişim kurabildikleri belirtilmektedir. İçedönüklük seviyesinde ise bireyler daha sessiz olmakta ve bireylerle iletişim kurma konusunda çekingen ve mesafeli olmaktadır (Benet-Martinez ve John, 1998; McCrae ve Costa, 1987). Deneyime açıklık seviyesi yüksek olan kişiler yeni ve entelektüel seviyede meraklıyken deneyime açıklık seviyesi düşük kişiler var olan inanç ve bilgilere bağlı, tutucu kişiler olarak değerlendirilmektedir (McCrae ve Costa, 1987). Uyumluluk düzeyinin yüksek olması bireyin özverili, fedakar ve işbirliğine açık özelliklere sahip olduğunu, uyumluluk düzeyinin düşük olması ise diğer insanlara düşmanca tutumların sergilenmesi, kincilik ve benmerkezcilik niteliğine sahip olduğu belirtilmektedir (Costa ve McCrae, 1992; Erkuş ve Tabak, 2009). Sorumluluk düzeyinin dürtü kontrolüyle ilişkilendirildiği görülmektedir (Benet-Martinez ve John, 1998). Sorumluluk boyutunun yüksek düzeyde olması durumunda hırslı, dikkatli, azimli olma, düşük düzeyde olması durumunda ise plansız ve disiplinsiz davranışlar sergileme şeklinde değerlendirilmektedir (Costa ve McCrae, 1995).

Sosyal gruplar ve kişiler arasındaki ilişkiler kişinin kendisi ve çevresindekileri kategorize edip tanımlamasına imkan sağlarken kimlik kavramının gruplandırılmasına da yön vermektedir. Muzafer Sherif'in grup normu çalışmaları, Henri Tajfel ve John Turner tarafından yapılan çalışmalar "sosyal kimlik" adı verilen bir kimlik türünün ortaya çıkmasına sebep oldu. Toplumların farklı gruplar olarak bölünmesi neticesinde çeşitli gruplara mensup kişiler ve onların karşılıklı ilişkilerini kapsayan gruplar arasındaki davranışlar (Sözen,1991) insanların sosyal belirticilerinin bir toplamı olarak açıklayabileceğimiz sosyal kimliği doğurmanın ötesinde spesifik bir ben (self) kavramına eşlik eden toplum içindeki ben temsili olarak karşımıza çıkmıştır (Turner,1984; Sözen,1991). İnsanların ben kavramlarının bir parçası olarak belirtilen belirli bir sosyal grubun ferdi olmasına ilişkin yükledikleri anlamdan ve bu üyeliğe ilişkin duygularından yola çıkılıp oluşturdukları varsayıma göre kurulu olan sosyal kimlik (Mummendey ve Schreiber, 1983: 390; Demirtaş,2003) çoğunlukla kişi anlamında değil, belirli sosyal sınıfların fertleri olarak kolektif bir şekilde hareket edildiğini de ima etmektedir. Böylelikle bireylerin belirli bir toplumsal yapıda kendilerinin ve diğerlerinin yerlerini tanımlamalarına yardımcı olmaktadır. Bireylerin ben tanımlamalarının önemli sosyal sınıflara üye olmalarının bilinci ile türetildiği

belirtilmektedir (Mlicki ve Ellemers, 1996: 98; Demirtaş,2003). Sosyal kimlikle alakalı görüşler, kişilerin kişilik ve davranışlarındaki farklılıkları belirtmesinin yanında aynı sosyal grup veya topluma üye olmanın sosyal yapının ve kültürün temsilcisi şeklinde incelenmesinin mümkün olmasını sağlamaktadır (Sözen,1991).

1.1.1. Kişilik ve Kimlik Gelişimi

Sağlıklı bir kimlik gelişimi bireyin yaşamını birçok açıdan etkilediği için son yıllarda kimlik gelişimini etkileyen unsurların ele alındığı çalışmaların arttığı görülmekte olup, bu alanda yapılan çalışmalarda genellikle kimlik gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin incelendiği (Dereboy ve diğerleri, 2018: 269; Şikel ve Harmancı, 2022: 123; Balkaya ve Ceyhan, 2007: 433; Gültekin ve Dereboy, 2011: 1; ŞahinDemirkapı, 2013: 1), bunun yanında kimliğin sergilenen davranışlar ile ilişkisinin ele alındığı görülmektedir (Eryılmaz ve Aypay, 2011: 167; Güler ve Arı, 2018: 185; Korucu-Keskin, 2020: 1). Ülkemizde kimlik gelişimi hususunda gerçekleştirilen çalışmalar, yurtdışındaki çalışmalarla karşılaştırıldığında oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Türkiye’de yapılan çalışmaların önemli bir kısmının kimlik statüleri modelinin temel alarak yapıldığı söylenmektedir. Çeşitli görüşleri temel alan bu çalışmalar ve bunların örgütsel oluşumlarını ortaya koyan çalışmalar oldukça az sayıdadır. Böylelikle kimlik gelişimini değerlendiren farklı görüşlerin incelenmesi ve bunları esas alan araştırmaların yapılması, ergenlik sürecinde doğru bir biçimde kimlik gelişimini değerlendirmesine katkı sağlamaktadır (Morsünbül, 2010: 106).

Kimlik ve kişilik gelişimi okul öncesi dönemden başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik gelişimi üzerine araştırmalar yapan kuramcıların başında Freud gelmektedir. Freud’un teorisi insanların kişiliklerini şekillendiren iki ana faktör üzerine inşa edilmiştir. Burada ifade edilmek istenen cinsellik kişilerin yaşamlarının devam ettirmek adına üreme güdülerini ifade etmek ile birlikte saldırganlık güdüsü ise kişilerin yaşamlarındaki güvenlik gereksinimlerini ifade etmektedir (Tuzcuoğlu, 2005: 126). Freud’un psikanalitik kuramına göre bireylerin gelişimlerinde ortaya koydukları davranış şekillerine göre kişilik dönemleri bulunmaktadır. Söz konusu gelişim dönemlerinde bireyler birtakım kalıplaşmış davranış şekilleri göstermektedir. Bu durum gelişim dönemleri şu şekilde açıklanmaktadır.

Oral dönem (0-1 yaş): tüm çocukların kişilik gelişim evrelerinde oral dönem, ilk dönem olarak ifade edilmektedir. Bireyin hayatının ilk 18 aylık dönemini kapsayan bu aylarda dudaklar, dil ve ağız cinsel olarak birincil seviyede duyarlı bölgeler olarak yer almaktadır. Oral dönemde bebekler acıktıkları zaman bu durumu ağlama ile anlatmaya çalışmaktadır. Ağlayan bebekler annenin emzirmesi, emzirme sırasında bebeği tutma biçimi, bebeğine güzel sözcükler mırıldanma ve bebeğine duyduğu sevgi ve şefkat ileride çocuğun özgüven duygusunu geliştirmektedir (Tuzcuoğlu, 2005: 131; Burger, 2006: 87).

Anal dönem (1-3 yaş): 1-3 yaş döneminde olan bebeklerin anal döneme geçmeleri genel olarak 18 aylık döneme karşılık gelmektedir. Bu evrede kişisel haz noktaları anal bölge olarak adlandırılmaktadır. Bu evrede çocukların tuvalet becerileri edinmeleri bundan dolayı da bazı düzeylerde özerklik duygusu ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu dönemde ego duygusunun da canlanmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde özel takıntıların ilk başında cimrilik veya cömertlik, dağınıklık ve düzenlilik gibi kişilik nitelikleri ortaya çıkmaktadır (Topses ve Bulut-Serin, 2012: 26; Burger, 2006: 88).

Fallik dönem (3-6 yaş): bu evrede kız çocuklarının babalarına, erkek bireylerin ise annelerine ilişkin bağları giderek artmaktadır. Bunun sonucunda çocuklarda oedipus ve elektra saplantıları meydana gelmektedir. Bunun sonucunda çocuklarda elektra ve oedipus saplantıları meydana gelmektedir. Nitekim kızların babaya, erkek çocuklarının ise annelerine karşı haz hissi geleceğe ilişkin kalıcılık yarattığında bir karmaşa ile karşılaşılabilir. Anne ve babalarına karşı haz hissi takıntıların ileriiki süreçte de devam etmesi erkek ve kız çocuklarının ebeveynlerinden ayıramamasına, eş seçimi yapamamalarına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra aile içerisinde babaları tarafından cezalandırıcı bir yaklaşım göstermeleri ileriiki süreçlerde erkeklerin hadımlık karmaşası yaşamalarına, kız çocuklarının ise doğum yapana dek erkek cinsel organından imrenme duygusu yaşamalarına neden olabilmektedir (Burger, 2006: 89). Bu süreçte erkek ve kız çocuklarının ebeveynlerinin tutumlarını taklit etmeye çalıştıkları sık sık görülen bir durum olmaktadır. Kızlar genel olarak anneleri gibi davranmaya çalıştıkları ve bu nedenle makyaj yapma, kıyafetlerini giyme, annelerinin davranışlarını taklit etme sözlerini kullanma gibi tipik benzerlikler gösterme eğiliminde oldukları söylenmektedir. Erkek çocukları da babalarını benzer şekilde taklit etmeye çalıştıkları görülmektedir (Tuzcuoğlu, 2005: 132).

Latent dönem (6-12 yaş): bu evrede çocukların kendilerine yönelik yeterlikleri ön plana almak istedikleri, cinselliğe benzer hoşlanma duygularını arka plana attıkları, böylelikle de kendilerini kabul etmek istedikleri evre olduğu söylenmektedir. Çocuklar bu süreçte kendilerine rol model aldıkları bireylerle özdeşleşebilmekte, sosyal açıdan ilişkilerini de geliştirme eğiliminde olmaktadır. Bu evrede duygusal ve bilişsel tutumlarını genel olarak gerçeklik esaslarına göre hayata eğilimi göstermektedirler (Topses ve Bulut-Serin, 2012: 27).

Genital dönem (12-18 yaş): kadın ve erkeklerin cinsel üretkenliğin gelişmesi ile birlikte gizil evrede baskılanmış olan cinsel dürtüler meydana gelmektedir. Çocukluk sürecinde cinsel duygular üzerinde problem ortaya çıkacak travmalar yaşanmamışsa bu evrede adolesanlara karşı cinsle tatmin sağlayacak cinsel etkinliklere eğilim göstermektedirler. Yine bu evrede adolesanlar karşı cins ile hazlarını gidermek adına psişik enerjiyi bulmaktadırlar. Adolesanların söz konusu duygu ve arzularının ileriki süreçte bireyin eş bulmasıyla sonuca erişmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 36).

Yukarıda yer alan gelişim dönemleri Freud'a göre kimlik gelişiminin en hızlı olduğu dönemlerdir. Kimlik gelişimi ilerleyen yaşlarda da içinde bulunulan sosyal ve kültürel unsurlara göre devam etmektedir. Kimlik gelişimini açıklayan ve literatürde yaygın bir şekilde kabul gören diğer bir kuram ise Erikson tarafından öne sürülen psikososyal gelişim kuramıdır. Erikson'un ortaya çıkardığı psikososyal gelişim teorisi kişiliğin oluşumu ve gelişiminde doğumdan ölüme kadar yaşam döneminde incelenmiştir. Erikson'un kişilik teorisinin hareket noktası ile Freud'un kişilik evresinin hareket noktası benzerdir. Erikson'un kişilik teorisinde yararlandığı terminolojinin önemli bir kısmı Freud'un kişilik teorisi ile benzerlik sergilemektedir. Freud'un kişilik gelişiminde cinselliğe atfettiği önemin aksine, psikososyal kişilik teorisi insan ve insan davranışlarının gelişimini, kültürel ve toplumsal doku kapsamında incelemektedir (Topses ve Bulut-Serin, 2012: 36). Erikson da tıpkı Freud'un gelişim kuramında olduğu gibi kimlik ve kişilik gelişimini belirli dönemlere ayırarak incelemiştir. Eriksonun gelişim kuramına göre kimlik gelişimini şekillendiren dönemler ve bu dönemlerin genel özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Temel güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş): Bu dönemde Freud'un geliştirmiş olduğu psikoanalitik kişilik teorisinde bahsedilen oral evreye karşılık gelmektedir. Söz konusu evrede id'in var olan fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi psikolojik gereksinimlerin de giderilmesini sağlayabilmektedir. Bu evrede güven duygusunun gelişiminde anne

şefkati, koruyuculuk, besleyicilik vb. etkenler ön plana çıkmaktadır. Söz konusu evrede güvensizlik hissetmesininse saldırgan ve şüphe tutumlarına sebep olduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı 0-1 yaş aralığında bebeklerin etraflarına karşı güven duygularını geliştirmeye yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir (Topses ve BulutSerin, 2012: 36).

Özerkliğe karşı kuşku ve utanç (2-3 yaş): Erikson bu gelişim evresine özerkliğe karşı utanç ve kuşku dönemi tanımlaması yapmasının temelinde yatan nedenlerin başında negatif durumlarda çocuklarda utanç duygusunun ortaya çıkması yatmaktadır. Bu gelişim dönemi içerisinde tuvalet eğitimi kazandırılmaya çalışılan çocuklar tuvalet eğitimleri esnasında ayıplandıklarında ya da azarlandıklarında çocukların elde etmesi gereken özerlik hissinin yerine utanç duygusu almaktadır. Bu şekilde ayakkabısını bağlaması adına yeterli zaman sunulmazsa çocukta ayakkabı bağlamanın zor bir iş duygusu olduğu gelişmektedir. Bu tür olumsuz durumlar zaman içerisinde çocuklarda başarısızlık duygusunun yükselmesine zemin hazırlamaktadır (Bacanlı, 2002: 89).

Girişkenliğe karşı suçluluk (4-6 yaş): Freud tarafından geliştirilen kuramda bu süreç fallik dönem olarak karşımıza çıkmakla beraber, bu süreç çocuklarda temel yeteneklerin ve yeni becerilerin ortaya çıkmaya başladığı bir süreçtir. Bu nedenle 4-6 yaş aralığında yer alan çocuklar genellikle belirlemiş oldukları amaca uygun hareketler ve davranışlar sergilemektedirler. Yine 4-6 yaş aralığında çocuklar sahip oldukları beceri ve yeteneklerini yaşadıkları çevreye uyum sağlamak için kullanmaktadır. Çocukların yalnız olarak dışarıya çıkma eğilimleri de genellikle 4-6 yaş döneminde ortaya çıkmaktadır (Topses ve Bulut-Serin, 2012: 38).

Çalışmaya (yetenek) karşılık eksiklik dönemi (6-12 yaş): Çocuklar bu süreçte 131imlerinde başarılı olmaları durumunda yeterlik duyguları gelişmekte ve halkın içerisinde daha etkin biçimde yer almaya başlamaktadır. Bu evrede katıldıkları etkinlik ve işlerde başarıyı yakalayamayan çocuklarda yetersizlik duygusu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle 6-12 yaş aralığında yetersizlik duygusu yüksek düzeyde gelişen bireylerin yetişkinlik yıllarında toplum içerisinde aktif rol almaktan çekindikleri görülmektedir (Burger, 2006: 166).

Kimliğe karşı rol karmaşası (13-18 yaş): Bu dönemde temel olarak id'in psikoseksüel açıdan içerik edinmeye başlamaktadır. Kişinin hormonal yapıda yaşanan farklılıklar ile beraber üreme sisteminin de aktif bir biçimde çalışmaya başladıkları görülmektedir.

Bu evrede egonun kendi kimliğini aradığı söylenmektedir. Kimlik kazanım duygusunun gelişimi ile birlikte bireyin sorumluluk duygusu da gelişme göstermektedir. Bu dönemdeki adolesan bireylerin kimlik gelişimini desteklemek adına öykünme özdeşim döneminden geçerek kimlik kazanım evresini tamamlayacağı düşünülmektedir (Topses ve Bulut-Serin, 2012: 38).

Kimlik gelişimini açıklayan diğer bir kuram ise Bandura tarafından ortaya atılan sosyal öğrenme kuramıdır. Kişilik gelişimini açıklayan sosyal öğrenme kuramı temel olarak Freud'un gelişim kuramına farklı bir boyut kazandıran kuramlar arasında yer almaktadır. Bu kurama göre çocukların ebeveynleri ile özdeşleşmesi öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında anne ve babaları ile iyi ilişkilere sahip olmaları ve süper egonun gelişimi de anne ve baba ile olan ilişkilere göre şekillenmektedir. Yine bu kurama göre, çocuklar anne/babalarının onayladığı veya onaylamadığı eylemleri sıklıkla tekrar ederek kendilerini denetlemeye çalıştıkları görülmektedir. Bu görüşe göre çocuklar geçmiş dönemlerde kendilerini öven anne ve babaların davranışlarını taklit etme eğiliminde olmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı ile Freud'un kişilik kuramının yakından ilişkili olduğu diğer bir konu ise her iki kuramın da yansıtma ve saldırganlık davranışları üzerinde durmasıdır. Bu çerçevede çocuklar, yansıtma ya da gerileme gibi eylemleri içeren gözlemleyerek edinmektedirler (Miller, 2008: 239). Kimlik gelişimini açıklayan diğer bir kuram ise sosyo-kültürel kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kurama göre saldırganlık, değerbilirlik, hakkaniyet, iş birliği ve yardımseverlik gibi psikolojik etkenler sosyal kültürlenme vasıtasıyla öğrenilmektedir. Bu dönemde çocukların gelişim özellikleri hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri okullarda şekillenmektedir. O nedenle eğitim kurumlarının dayanışmayı temel alan kültürel bir yapıya sahip olması önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Nitekim insanların sahip oldukları davranışsal unsurlar kişiye öğrenme vasıtasıyla kazandırılmaktadır. Bu kurama göre çocukların kendi tecrübeleri bilgi elde etme evrelerini ve bilgiyi arzuladıkları gibi yönlendirebilme yeteneklerini etkilemektedir. Bundan dolayı erişkinlerin çocuklarına kişisel gelişim alanlarına girmeden onları yönlendirici etken olarak yer edinmeleri önem teşkil etmektedir (Aydın, 2014: 53).

1.1.2. Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Kimlik gelişimini etkileyen unsurların başında fiziksel faktörler gelmektedir. Bireylerin fiziksel özellikleri kişilik gelişiminde etkili olan bir faktör biçiminde ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra fiziksel özellikler şu veya bu kimlik modelini geliştirir gibi bir düşünceyi savunmak doğru olmasa da fiziksel özelliklerin hepsinin kimliği etkilediği bilinmektedir. Çünkü güçlü ve sağlıklı bir çocuk ile uyuşuk veya hastalıklı bir çocuğun etrafında kazanacağı yerin birbirinden farklı olduğu ifade edilmektedir. Buna paralel olarak çocukların iltifatlar alıp şımartılmasına ilişkin çirkin çocukların ihmal edilebildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede çocuğun bazı fiziksel nitelikleri çerçevesinde karşılaştığı davranışların ciddi manada etkili olduğu anlaşılmaktadır (Demiröz, 2012: 2). Çevresel etkenler kimlik oluşumunda ve gelişim evresinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir (Bosma ve Kunnen, 2001: 39; Miao ve Cagle, 2020: 171). Çevresel şartlar kapsamında nitelendirilen coğrafi özellikler de kimliğin meydana gelmesinde oldukça önemli bir unsur olmaktadır (Serçeoğlu, 2013: 5256).

Çevresel faktörler arasında yer alan arkadaş çevresi de kimlik gelişimi üzerinde önemli bir belirleyicidir. Yapılan çalışmalarda da arkadaş çevresinin sosyal gelişim ile kimlik gelişimini etkilediğini göstermektedir (Koç, 2004: 231; Solmaz ve Şahin, 2012: 145; Chen ve diğerleri, 2008: 235; Vandell, 2000: 699). Bilindiği gibi küçük yaş gruplarında yer alan bireylerde kişilik gelişim temelde anne-baba ya da öğretmenleri ile kurdukları iletişimden ziyade akranları ile olan etkileşimlerine göre şekillenmektedir. Bireyin küçük yaşlarda akran çevresi ile olumlu ilişkiler içinde olması iletişim becerilerini ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Akran grubu ile olan iletişimin niteliği bireyin empati gelişimini de etkilemektedir. Çocuklar genellikle sergilemiş oldukları davranışları başkaları üzerinde gördükten sonra sorumluluk bilinci kazanmaya başlamaktadır. Bu nedenle gerek ebeveynler gerekse de öğretmenler sosyal gelişimi değerlendirirken çocukların içinde yer aldıkları akran grubuna ilişkin temel özellikleri de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Demir, 2012: 200).

Aile unsuru kimlik gelişimini ve kişilik türlerini etkileyen bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bazen ebeveynlerin çocuklarının iyiliği adına yaptığını düşündüğü davranışların da çocukların kişilik gelişimlerinde negatif etkilere sebep olduğu söylenmektedir. Sözgelimi; ebeveynlerin çocuklarının bisiklet kullanırken hızlı olmalarını engellemesi, gerilim filmleri izlemelerini yasaklamaları, saldırgan

arkadaşlarından uzaklaşmaları çocukların ilerleyen dönemlerde zorluklarla savaşmasında problemlere sebep olabilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını görmezden gelmelerinin sonucunda çocuklarda kimlik gelişimi olumsuz önde etkilenmektedir (Burger, 2006: 153). Literatürde yer alan birçok çalışma bulgusu da aile unsurunun kimlik gelişimini etkileyen unsurların başında geldiğini göstermektedir (Kararımak ve diğerleri, 2016: 1; Crawford ve Alaggia, 2008: 81; Schwartz ve diğerleri, 2009: 177; Benson ve Johnson, 2009: 1265).

Ailedeki ebeveyn tutumlarının da bireylerin kişilik gelişimlerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Küçüker ve Tekin, 2018: 55). Çocukluk çağında kişilik gelişimine katkısı olması adına en uygun ebeveyn davranışlarının demokratik tutum olduğu düşünülmektedir. Demokratik tutum ile çocuklarını yetiştiren ebeveynlerin hem çocuklarının gereksinimlerini giderme hem de çocuklarını denetleyebilme eğiliminde olduğu söylenmektedir. Demokratik aile şartlarında yetişmiş olan çocukların her alanda kendilerine sunulmamasından dolayı kendi kendilerine yetebilme becerilerinin geliştiği anlaşılmaktadır. Söz konusu durumda çocukların özgüven duygularını kazanmasına imkân sunulmaktadır (Özdemir ve diğerleri, 2012: 569).

Kişiliğin gelişmesinde etkili olan diğer bir etkende kitle iletişim araçları olmaktadır. Yapılan çalışmalar kitle iletişim araçlarını çok ya da az kullanan bireylerin kişilik gelişimleri arasında farklılık olduğunu göstermektedir. Kitle iletişim araçları çocukların yetişmesinde ve yetişkinlerin yeni tutumlar kazanmasında oldukça etkili olmaktadır. Alanyazında bulunan araştırmalarda da kitle iletişim araçlarının küçük yaşlardan itibaren kişiliği pozitif veya negatif yönde şekillendirdiğine dikkat çekilmektedir (Tazegül, 2012: 35; Lang ve Lang, 2009: 998). Bunun yanında son yıllarda yapılan çalışmalar özellikle gençler arasında yaygın olarak kullanılan sosyal medyanın kimlik gelişimini etkilediğini göstermektedir (Granic ve diğerleri, 2020: 195; Mather ve diğerleri, 2016: 344).

1.2. SOSYAL PSİKOLOJİDE KİMLİK OLGUSU

Yapılan çalışmalarda dezavantajlı grupların üyelerinin kültürel değerleri ve klişeleri içselleştirerek öz saygının ve benlik kavramının azalmasıyla sonuçlandığı fikri fazla destek görmemiştir (Lemaine, Kastarsztein, & Personnaz, 1978; Tajfel 1978; Crocker & Major, 1989). Geçmiş yıllarda Erikson (1968) ve Cartwright (1950) tarafından kabul edilen aksine, Sosyal Kimlik Teorisi (SIT) (Tajfel, 1978; Turner, 1987), dezavantajlı

grupların üyelerinin olumlu bir sosyal kimliğe ulaşma güdüsüne sahip olduklarını iddia etmektedir. Dolayısıyla bu düşük statünün kimlikleri üzerindeki olumsuz etkilerini aşmak için olumlu bir sosyal kimliğe ulaşmaya çalışacaklardır. Bireyin toplumun kendisine karşıt yanlılıklarını içselleştirme ve avantajlı grup yararına seçimler benimseme davranışları eğiliminde olduğu varsayımları, herhangi bir dezavantajlı grup mensubunun bu mensubiyetten doğan kendisi aleyhindeki koşullara yönelik olası tepkilerini açıklamak için psikolojinin verdiği cevap çabalarındandır (Allport, 1954). Benze bir şekilde Erik Erikson da (1968) azınlık grupları hakkında “aşağılık duyguları ve kendinden nefret etme” terimlerine atıflarda bulunur. Allport (1954, s. 152) gruplara baskı uygulanmasının bireyin ego bütünlüğünü tamamen harap edebileceğini, normal bir gurur ve kendilik imgesi gelişiminin yaratacağı saygınlığı tersine döndüreceğini ekler. Kendinden nefret etme söylemi bir çok sosyal bilimci tarafından azınlık üyesinin düşük sosyal statüsünü tarif etmek için kullanılır (Jost & Burgess, 2000).

1.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal kimlik kuramını ilk olarak 1970'lerin ortalarında Henri Tajfel ve John Turner geliştirmiş ve literatüre kazandırmıştır. Bu kuram kişiler arasındaki ilişkileri açıklamada yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramının temel varsayımlarına bakıldığında insanların içinde yer aldıkları sosyal grubu göz önünde bulundurarak tanımlayıp değerlendirdikleri, sınıflandırdıkları ve kendilerini koydukları grupla özdeşleştirerek "Sosyal kimlik" oluşturdukları; kendi grubunu değerlendirmede diğer gruplar temel aldığı (Sosyal Kategorisasyon); kendi gruplarını kayırma ve diğer grubu küçümsediği Sosyal Kıyaslama gibi önermeler gözlenir. Sosyal kimlik, insanların içinde bulundukları sosyal grup ya da gruplara olan üyeliklerinde sahip oldukları benlik algısını ifade etmektedir (Tajfel H. , 1982)

İnsanları veya nesnelerin birtakım belirli niteliklerini temel alarak sınıflara ya da gruplara ayırma süreci “sınıflandırma” olarak ifade edilmektedir (Tajfel & Forgas, 1981) Sosyal sınıflandırma temel olarak kişilerin kendilerini birey olarak değil, toplumsal bir grubun üyesi olarak algıladıklarında ortaya çıkmaktadır. İnsanların kendilerini gruplara ayırmaları ve zaman içerisinde kendi gruplarını diğer insanlardan üstün görmeye başlamaları beklenen bir toplumsal durumdur. Bunun temel nedenlerinin başında insanların kendilerine yönelik olumlu öz değerlendirme yapmaları gelmektedir. İnsanlar yaptıkları öz değerlendirmenin sonucunda kendi gruplarını üstün görmekte ve içinde bulundukları gruba bağlanmaktadır (Demirtaş,

2003) İnsanın karmaşık bir dünya ile başa çıkmasının onu yalınlaştırmasının bir yolu olması nedeniyle böyle bir sınıflandırmaya gittiğimizi söyleyebiliriz (Spears & Harsham, 1997). Dünyanın kategorilere bölünmesi Deschamps & Devos'a göre (1999) grupların basitleştirilmesi ve gruplara anlam yüklenmesi vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Yapıcı & Yıldırım, 2012). Diğer taraftan giderek daha karmaşık yapılara alışan insanın bu karmaşıklıktan rahatsızlık duymasından daha çok bu dünyayı (dünyasını) kontrol altında tutma çabası olarak görmekte sosyal kategorizasyonun bir diğer boyutu olabilir. Sosyal kimlik alanında çalışan araştırmacılara göre, sosyal sınıflandırma tek bağımsız bir değişken olup, çatışan çıkarlara paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal sınıflandırmada insanların iç ve dış grupları ötekileştirme eğilimi içine girdikleri görülmektedir. Temelde iç ve dış grup ayrımının söz konusu olduğu bu teoriye göre her bir grup kendi grubunun daha üstün olduğu algısına sahiptir. Bu nedenle insanlar kendi gruplarını içselleştirirken diğer grupları dışlamaktadırlar (Bilgin, 2006)

1.2.1.2. Sosyal Kıyaslama

Sosyal kıyaslama temel olarak her bir grubun yalnız olmadığını ifade etmektedir. Bu kapsamda tüm grupların aslında diğer grupların da içinde yer aldığı görülmektedir. İnsanlar olumlu sosyal kimliği kendilerini diğer gruplar ile karşılaştırarak elde etmektedir. Sosyal kategorizasyon sürecinin iki temel etkisi olan bireyin kendi içindeki benzerlikleri veya farklılıkları olduğundan fazla göstermesi ve sosyal sınıflandırma süreci sonunda olumlu bir kimlik arama içerisinde olan birey grup sosyal kıyaslama yapar ve nihayetinde kendi grubunu kayırması (Turner, 1982) sonucu sosyal kıyaslama devreye girer.

Grup üyeleri kendi gruplarının negatif ya da pozitif davranışlarından, diğer grupların ise pozitif davranışlarına kıyasla negatif davranışlarını göz önünde bulundurmaktadır. Bu örnek temel olarak insanlardaki psikolojik genellemeyi ve sosyal sınıflama eğilimini açıklamaktadır (Bilgin, 2006). Bu konuda yapılan çalışmalarda kişinin içinde yer aldığı kimliğin otoriter bir kimlik yapısına sahip olması durumunda grup üyelerinin diğer gruplara karşı önyargılı oldukları belirtilmektedir (Tajfel H. , 1982).

1.2.1.3. Grubu Terk Etme

Bir grup olumlu bir sosyal kimlik edinme gereksinimi doyuramaz ise, birey grubu terk eder. Birey nesnel gerçekler ve değerlerle çatışmalı durumlardan dolayı her zaman bunu yapamaz. Bu olanaksızlıkta geriye kalan çözümler iç gruba yönelik yeni

yorumlar geliştirmesi ya da durumu olduğu gibi kabullenerek ve istendik değişiklikler gerçekleştirme adına harekete geçmesidir. (Tajfel H. , 1978b)

1.2.2. Grelili Yoksunluk Kuramı

Karl Marx (1935) “Wage, Labour and Capital” adlı eseri görelili yoksulluk kuramının açıklandığı bir kaynaktır. Bu eserde şu ifadelere yer verilmiştir; Bir ev küçük ya da bk olabilmektedir. Komşu evlerin küçük olması durumunda herhangi bir konut tüm sosyal gereksinimlerini karşılamaktadır. Ancak herhangi bir küçük evin yanına saray yapıldığı zaman küçük ev zaman içerisinde kulübeye dönüşmektedir (Smith vd., 2012: 203). Grelili yoksulluk temel olarak insanların içinde yer aldıkları toplumlarda sosyal eşitsizliklerin algılanması ile ortaya çıkmaktadır. The American Soldier: Adjustment during Army Life (1949) adlı eserin kuramı orijinal biçimi ile kavramlaştırdığı görülmektedir. Bu eser temel olarak  cilt halinde yayınlanmıştır (Stark ve Yitzhaki, 1988: 57-58). Gurr (1970) ve Morrison (1973), görelili yoksunluk kavramını sahip olunan kişisel başarıların yine kişisel beklentilere ayak uydurmada başarısız olması şeklinde tanımlamışlardır (Gurney ve Tierney, 1982: 34). Crosby tarafından geliştirilen kuram 1949 yılında Stouffer tarafından ortaya atılmış bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır (Yrk ve Bal, 2019: 1295). Kuramın ele alındığı bazı çalışmaların örgütsel adalet algısı üzerine yapıldığı görülmekte olup, örgütsel adaletin dağıtımsal adalet alt boyutunun bu kuramın temelini meydana getirdiğı belirtilmektedir (Yıldırım ve Eraslan, 2020: 173).

Hem “Grelili Yoksunluk Kuramı” hem de “Eşitlik Kuramı”, dağıtımsal adaletin örgütler üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadır. Festinger tarafından geliştirilmiş olan sosyal karşılaştırmalar kuramı ile görelili yoksunluk kuramı arasında benzerliklerin bulunduğu belirtilmektedir. Buna karşılık görelili yoksunluk kuramı değerlendirme ve algılamaların açık olduğu gruplara ait sonuçları değerlendirirken, değerlendirme ve algıların belirsiz olması halinde karşılaştırmaların kişisel sonuçlarını ele almaktadır (Davis, 1959: 282). Grelili yoksunluk algısına sahip olan bireylerde temelde  psikolojik süreç gözlenmektedir. Bunlar; 1) bu insanlar zihinsel karşılaştırmalar yapmakta, 2) gruplarını ya da kendilerini dezavantajlı olarak değerlendirmekte, 3) dezavantajlı oldukları konular kızgınlık ve öfkeye neden olmaktadır. Söz konusu aşamalardan herhangi birisinin işlememesi durumunda görelili yoksunluk algısı ortaya çıkmamaktadır (Pettigrew, 2015: 12).

1.2.2.1. Görelî Yoksunluk Türleri

Runciman (1966), yapmış olduğu araştırmalarda iki farklı görelî yoksunluğun olduğunu belirtmiştir. İlk yoksunluk türü kişisel görelî yoksunluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yoksunluk türünde bir gruba ait olduğunu hisseden kişinin diğer grup üyelerinin pozisyonlarından hoşnutsuzluk duyması söz konusudur. Diğer bir görelî yoksunluk türü ise grup görelî yoksunluğu olarak değerlendirilmiştir. Bu yoksunluk türü temel olarak bireyin içinde bulunduğu grupla kıyaslandığı zaman diğer gruplardan hoşnutsuzluk duyması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kişi içinde bulunduğu grubu diğer gruplara kıyasla daha yoksun gördüğu için genellikle kendi grubunun yaptığı sosyal hareket ve davranışlara uyma eğilimi içine girmektedir (Kawakami ve Dlon, 1993: 526). Abrams ve Grant'a göre (2012: 677), kişisel yoksunluk türünde birey kendisini diğer kişilere göre haksızlığa uğradığı şeklinde algılamaktadır. Bu nedenle kişide düşük yaşam doyumunu ve yüksek stres gözlenmektedir. Bunun yanında kişi herhangi bir kıyaslama yaptığı zaman (örneğin; ücret, deneyim, eğitim) kendisinin dezavantajlı olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan grup yoksunluğuunda insanlar gruplar arasında kıyaslama yaptığı zaman diğer gruplara göre kendilerinin haksızlığına uğradığını düşünmektedirler. Her iki yoksunluk durumu da bireyde strese ve memnuniyetsizliğe neden olmaktadır. Literatürde yoksunluk türleri üzerine yürütölen çalışmalarda grup yoksunluğunun kendi içinde alt gruplara ayrıldığı görölmektedir. Bunlar; sosyal kolektif görelî yoksunluk, zamansal kolektif görelî yoksunluk ve istek uyandıran yoksunluktur. Sosyal kolektif yoksunluk biçiminde birey kendi grubunun sahip olduğu temel koşullar ile diğer grupları kıyaslamakta, kişi kendisini dezavantajlı olarak görürse yoksunluk hissetmektedir. Zamansal görelî yoksunlukta kişinin kıyaslamaları belirli bir zaman dilimine yayılmaktadır. Kişi içinde bulunduğu grubun geçmişini ve geleceğini göz önünde bulundurmaktadır. Zamansal karşılaştırmalara bağlı olarak yoksunluk duygusu sosyal değişim dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda insanlar değişen sosyal koşullara göre içinde bulundukları konumu değerlendirmektedir (Sablonniere ve Tougas, 2008: 2294-2295). Görelî yoksunluğun araştırıldığı bazı çalışmalarda aynı anda birden fazla yoksunluğun da görölebildiği belirtilmektedir. Bu kapsamda bireyde hem kişisel hem de grup yoksunluğu aynı anda görölebilmektedir. Özellikle kadınlarda her iki yoksunluğun aynı anda sıklıkla göröldüğu ifade edilmektedir. Diğer bir yoksunluk türü olan istek uyandıran yoksunluğun Gurr tarafından geliştirildiği görölmektedir. Bu yoksunluk türünde bireyin değer beklentileri yükselirken değer yetenekleri zaman içerisinde sahip

kalmaktadır. İstek azaltan yoksunluk da literatürde üzerinde çalışmalar yapılan diğer bir yoksunluk türüdür. Bu yoksunluk türünde değer beklentileri artarken değer yeteneklerinin azaldığı görülmektedir (Crosby, 1979: 107).

1.2.2.2. Görelî Yoksunluğun Sonuçları

Bazı araştırmacılar görelî yoksunluğun ortaya çıkmasına bağılı olarak toplumsal birliğin bozulduğunu, insanlar arasındaki eşitsizlik algısının arttığını, söz konusu gelişmelerin uzun vadede toplum sağlığını bozduğunu belirtmektedirler. Diğer taraftan görelî yoksunluk türünün gelişmesinde sosyal ve bireysel karşılaştırmaların büyük bir role sahip olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda insanlar toplumsal yapı içerisinde referans aldıkları kişilerin kendilerinden daha yüksek refah seviyesine sahip olduğunu düşünmektedirler. Bu kişiler kendi refah düzeylerini düşük gördükleri için hayal kırıklığı yaşamaktadırlar (Bernburg, 2010: 493-494). İnsanların mevcut düzenleri içerisinde dezavantajlı olduklarına ilişkin farkındalık düzeyleri görelî yoksunluğun algılanmasında temel belirleyicidir. Bazı toplumlarda değerler, gelenek ve görenekler arasındaki farklılıklar doğal kabul edilmektedir. Bu toplumlarda insanlar bazı eşitsizlikleri içselleştirerek kabul etme eğilimindedirler. Dezavantajlı olan kişiler alternatif olanak ya da sistemlerin farkında olamadıkları gibi farkındalık sağlama gibi bir arayış içine de girmemektedir. Söz konusu kişiler her ne kadar dezavantajlı olsalar da yoksunluk belirtisi göstermemektedirler (Özdemir vd., 2019: 38-39).

1.3. SOSYAL DIŞLAMA

Sosyal dışlanma 1970’li yıllardan sonra kapitalist sistemde yer alan sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan oluşan değişim ile beraber toplumsal hayat yeni bir form halini aldığı görülmektedir (İmanlı, 2018: 37). Fransız yayın ve siyasal yaşamın sosyal dışlanma kavramına yoğunlaşan ilginin Avrupa’ya yayılması ile konuya yönelik çeşitli tanımlamalar da yapıldığı bilinmektedir (Karakan, 2018: 8).

Damgalama, (etiketleme) teorisi olarak da tanımlanan, farklı sebeplerden dolayı bir bireyin kamusal alanda imgenmesi olarak ifade edilmektedir. Sosyal dışlanma dinamik bir terim olup, toplumsal düzende dışlananlar ve dışlayanlar olarak iki boyutta dezavantajlı şekilde incelenmektedir (Atila-Demir, 2021: 15). Sosyal dışlanma kavramının ortaya çıktığı yıllarda bu alanda yapılan çalışma ve tartışmalara bakıldığında genelde yoksulluk olarak ele alındığı ancak zamanla bu anlamın farklılaştığı görülmektedir (diker ve Karan, 2021: 283). Sosyal dışlanma kavramı her

küresel yönetimin içinde çeşitli formlarda yer aldığı belirtilmektedir (O'Brien ve diğerleri, 2007: 84).

Sosyal dışlanma kavramını anlama konusunda vurgu yapılan sosyal ilişkilerin varlığı söz konusu dayanışmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu hususta yardımlaşmanın olmadığı ya da sosyal yapının bozulduğu konularda sosyal dışlanma kendini net şekilde göstermektedir (Çakır, 2002: 83). Çünkü sosyal dışlanma, genelde dayanışma olmadığı, dayanışma düzeyi azaldığı zaman ya da toplumsal yapı bozulduğunda varlığında söz edilebilmektedir (Şahin, 2009: 27). Bu açıdan sosyal dışlanma aile sistemini ve toplumsal ilişkileri tehdit etmektedir. Ekonomik açıdan diğer dışlanma türlerinin temelini oluşturmuş olsa da bu kavramın yalnızca ekonomik olmadığını ve kültürel, kişisel, hukuki ve toplumsal boyutları olan bir bütün olduğu savunulmaktadır (Topgül, 2016: 270).

Sosyal dışlanma ile alakalı alanyazı değerlendirildiğinde, kavramın son derece karışık olduğu ve çok boyutlu olduğu görülmektedir. Söz konusu kavramın, bütün bu karmaşıklığının ortasında olguyu meydana getiren nedensel etkenler düşünüldüğünde, sosyal ilişkilerin bozulması, korunması, yoksunluk ve kurumsal ilişkilerden dışlanma gibi evreler bulunmaktadır (Tartanoğlu, 2010: 2).

Küreselleşme evresi ve kabul görmüş olan yeni liberal politikaların etkisi ile sosyodemografik, ekonomik ve kültürel alanda ortaya çıkan değişimler, güvencesizlik, eşitsizlik ve dışlanmışlık gibi pek çok problemi de ardından getirmektedir. Bütün bu problemlerle beraber toplumsal yaşama tam uyum sağlayamama, mevcut üretim süreçlerine dahil olmama şeklinde tanımlanan sosyal dışlanma problemi ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin ciddi bir sorunu olan sosyal dışlanma ülkemizin de yoğun düzeyde yaşadığı sorunların başında gelmektedir. Türkiye’de sosyal dışlanma özellikle sosyo-ekonomik göstergeler bakımından bu sorunun yaşandığı bölgelerden olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde daha yoğun olarak yaşandığı ifade edilmektedir (Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016: 12).

1.3.1. Cinsiyete Yönelik Ayrımcılık

Cinsiyete yönelik ayrımcılık olgusunun temelinde cinsiyet farklılığının toplumsal yapı ile kurduğu ilişki yatmaktadır. Cinsiyete yönelik ayrımcılık günümüzde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yakından ilişkili bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kavramsal açıdan incelendiği zaman toplumsal cinsiyet eşitsizliği; kültürel, sosyal ve

ekonomik yapıya, bunun yanında politikalara bağılı olarak ortaya çıkan, fırsat ya da kaynaklara erişim noktasında kadınların aleyhine ortaya çıkan bir eşitsizlik durumu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde cinsiyet ayrımcılığı işgücü piyasasında istihdama katılımda eşitsizlik, meslekte yükselme ve terfi olanakları ile ücret eşitsizliği gibi birçok alanda kendisini göstermektedir (Erikli, 2020: 41).

20. yüzyıl ile birlikte başta gelişmiş ülkeler olmak üzere dünyanın birçok yerinde kadınlar ekonomik, siyasi ve sosyal haklar kazanmıştır. Kadınların kazandıkları bu haklar uluslararası sözleşmelerle de güvence altına alınmıştır. Geri kalmış ülkeler ile kıyaslandığında gelişmiş ülkelerde kadın haklarına daha fazla önem verildiği görülmektedir. Bunun yanında dünyanın birçok ülkesinde farklı düzeylerde de olsa kadınların ayrımcılık ile karşılaştıkları alanların başında istihdama katılım gelmektedir (Mayatürk, 2006: 4). Bilindiği gibi kadınlar tarihin her döneminde toplum için farklı meslek dallarında çalışmışlardır. Buna paralel olarak kadınların işgücü piyasasında ciddi haklar elde ettikleri görülmektedir. Ancak günümüzde kadınların en fazla maruz kaldıkları ayrımcılık türlerinin başında cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılık gelmektedir (Parlaktuna, 2010: 1217).

1.3.2. Ruh Sağlığı Hastalarına Yönelik Ayrımcılık

Sağlık problemi olan bireyler ile ruhsal sağlık sorunlarına yönelik yaklaşım, tutum ve önyargılar zaman içerisinde insan yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Günümüzde önyargılı ve negatif tutumların alt yapısını hastalıkların bilincine varamama ve bilgi noksanlığı oluşturmaktadır. Bu noktada ruhsal sağlık sorunu olan bireylerde ayrımcılığın bulunmadığı ve objektif bir toplum içerisinde hayatını sürdürmesi adına, toplumların ruhsal sorunlara ilişkin bilgi ve algılarının geliştirilerek pozitif yaklaşımların artırılması önemli bir yere sahiptir (Tarım, 2017).

Aksi durumda ruh sağlığı hastalarına yönelik ayrımcılık ve ötekileştirme ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda da ruh sağlığı hastalarında ayrımcılığın yüksek düzeyde olduğu belirtilmektedir (Mediavilla ve diğerleri, 2021: 1; Tawiah ve diğerleri, 2015: 30; Ross ve diğerleri, 2009: 558; Mays ve diğerleri, 2017: 173; Brandt ve diğerleri, 2022: 1). Malas'a (2017: 10) göre, ruhsal sağlık sorunu olan bireyler kamusal ya da eğitimsel yaşama dahil olma sürecinde birçok ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle ruhsal sağlık sorunu olan bireylere yönelik önyargılar iş

yaşamına dahil olmayı olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanlık tarihinde önemli gelişmeler olmasına rağmen ayrımcılığın hala devam ettiği görülmektedir.

Günümüzde ruh sağlığı hastalıklarına sahip olan bireyler toplumda çoğu zaman farklılıklarını konuşma ve eylemleri ile gösterirken, bu durumları toplumda bu bireylerle alakalı birtakım tutumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. İçinde yer aldıkları toplumsal yapı içerisinde bireylerin ruh sağlığı hastalarına karşı tutumları olumsuz olabilmektedir (Arıkan ve diğerleri, 2011: 214). Genellikle ruhsal rahatsızlığı bulunanlara ilişkin olumsuz tutum, olumsuz davranış ve ayrımcılık, hastalıkların erken teşhisi ya da erken dönemde tedavi süreçlerinin başlanmasını, hastaların tedavi amacıyla doktora başvurma konusundaki kararlılığını, hastanın önerilen tedaviyi uygulayıp uygulamamasını, rehabilitasyon hizmetlerine katılıp katılmamasını, yatarak tedaviyi kabul edip etmemesini ve eski fonksiyonelliğine dönebilmesini direkt ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Söz konusu gelişmeler zaten hastalık yükü ağır olan hastaların sosyal yükünü ve ekonomik sorunlarını arttırmaktadır (Aker, 2008: 14).

1.3.2.1. Şizofreni Hastasına Yönelik Ayrımcılık

Şizofreni, genellikle gençlik yıllarında ortaya çıkan, kişinin diğer insanlar ile kurduğu etkileşimler ile gerçeklerden kaçmasına neden olan, bireyin kendi iç dünyasına kapanarak yaşamını sürdürdüğü, düşünce, duygu ve tutumlarda ciddi bozulmaların görüldüğü psikiyatrik bir hastalıktır (Özpoyraz ve Taman, 1998: 26). Şizofreni hastalarında sıklıkla sanrılar ve halüsinasyonlar görülmekte olup, bilişsel ve duygusal bozulmalar söz konusudur. Genellikle hastalığın kronik seyrettiği görülmektedir. Erken yaşlarda ortaya çıkan şizofreniyi ailelerin kabullenmede zorluk yaşadıkları bilinmekte olup, şizofreni hastalarının sıklıkla toplumsal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir (Yavuz, 2008).

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiği zaman insanların şizofreni hastalarına yönelik ayrımcılıklarının temelinde yatan birçok neden olduğu görülmektedir. Tarım (2017: 5) tarafından yürütülen çalışmada sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin ruhsal hastalıklara ilişkin tutum ve görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmada öğrencilerin büyük bir bölümünün şizofreni hastalarını tehlikeli bireyler olarak algıladıkları bulunmuştur. Özyiğit (2004: 1) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerde şizofreni hastalarına yönelik bakış açısının incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmada

öğrencilerin şizofreni hastalarına yönelik önyargılara sahip oldukları bulunmuş, bunun yanında hastalar ile yakınlık kurma konusunda isteksiz oldukları görülmüştür.

1.3.3. Göçmenlere Yönelik Ayrımcılık

İnsanlar farklı nedenlerden dolayı yaşamış oldukları bölgeleri terk edebilmekte veya zorunda kalmaktadırlar. Bu zorunlu ayrılışlar genelde göç olarak tanımlanmaktadır (Güreşçi, 2016: 1058). Tüm toplumları ve toplulukları etkisi altına alan göç, olumlu ya da olumsuz etkileri ile bir olguyu ifade etmektedir. Hemen her insanlık tarihinde olduğu gibi bütünleşik biçimde anılan bu olgu toplumları ve söz konusu toplumları etkilemeyi sürdürmektedir (Özdemir, 2008: 1). Bu çerçevede göç, insanlık tarihinde sebep olduğu politik, ekonomik ve sosyal neticeler dolayısıyla çok faktörlü olarak ele alınması gereken bir etken olmaktadır. Göç hareketleri oldukça uzun seneler sadece göç eden kişi ve grupları değil beraberinde göç edilen bölgede olan toplulukları etkilediği için dünyanın önemli politik, ekonomik ve toplumsal konusu haline geldiği bilinmektedir. Neden ve sonuçlarının yanında etkilediği toplumların yapısı bakımından ülkelerin ön gördükleri göç uygulamaları ve politikaları da tartışılması gereken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Günay ve diğerleri, 2017: 37).

Göç etme nedenleri olarak çok fazla sayıda çekici ve itici etken gösterilebilir itici unsurlar çerçevesinde, ekonomik, politik, demografik ve sosyal nedenler ifade edilebilmektedir. Bireyleri yaşamış oldukları yeri terk etmek zorunda bırakılan siyasi baskı ve yaptırımların çeşitli olarak ihtilaller, sıkıyönetim, totaliter-otoriter yönetim şekilleri ve savaşların toplumdaki uygulamaları söylenebilir (Şahin ve Aydemir, 2018: 126). Göç edenlerin yeni yerleştikleri toplumların değerlerine ve normlarına kısmen ya da tamamen ters yaşam şeklinin olması, onların iş imkanlarına ket vurmaları, dil sorunu yaşamalarına, farklı etnik köken ve dini yapıda olmaları, sosyal yapıya zarar vermeleri, bireylerin uyumsuzlukları, yetkililerin göç edenlerle ve yerel halk ile bütünleştirici çabalarının yetersiz kalması göçmenlerin uyum sorunları ortaya çıkarmaktadır (Aydoğdu, 2019: 30).

Göçmenlerin uyum problemi yaşama nedenleri arasında ayrımcılığa uğramaları önemli bir yere sahiptir. Göç sürecinin ilk başlarında ayrımcılık olmamakla beraber, zaman içerisinde yerel halkın göçmenlere karşı ayrımcı davranışlar sergiledikleri görülmektedir^[A7]. Sözgelimi; ülkemize ilk geldiklerinde Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşamış olduğu bölgelerde giyim mağazaları, berber, lokanta, market gibi iş

yerleri, Suriye vatandaşlarınca faaliyete geçirilmiştir. Diğer bir etken ise yerli vatandaşların ş sahalarında ucuz iş gücüne dönüşmektedir. Göç hareketlerinin ilk başında sığınmacılara karışksız bir biçimde yardımcı olmaya gayret eden yerli vatandaşlar, bir süre sonra Suriyeli vatandaşların kendilerine ilişkin rakip olduğunu fark ederek “misafirler” veya “Ensar-muhacir kardeşliği” tanımları yerini rekabeti kaşıklı şekilde memnuniyetsizliğe, çatışmalara ve şikâyetlere evrilmeye başladığı görölmektedir (Şahin ve Aydemir, 2018: 135). Söz konusu gelişmeler göçmenlere yönelik ayrımcılığı arttırdığı gibi göçmenlerin ölkeden gönderilmesini de gündeme getirmiştir. Ölkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye vatandaşlarının %76,5’inin Suriyelilerin ölkemize yerleşmesinin bazı problemlere neden olacağını savunmaktadırlar. Suriyelilerin sayılarının giderek artmasından endişe duyan vatandaşların, Suriyelilerin gittikleri illeri ahlaki yapısını bozduğunu iddia edenler, onların bir an evvel kendi ölkelerine dönmelerini ve o ilden uzaklaşmasını istemektedirler (Başarıcı, 2019: 53_[A8]).

Literatürde yer alan çalışmalarda da göçmenlerin ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Çömez-Polat ve Kaya, 2,17: 38; Devrim-Başterzi, 2017: 379; Ural, 2012: 262; Akkaş ve Aksakal, 2021: 41; Aksoy, 2010: 7; Doğan ve Ünal, 2021: 14). Dolaş (2019: 129) tarafından yapılan çalışmada Şanlıurfa ilinde bulunan mültecilerin yerel toplumla kültürel olarak uyum sağlamında yapılan uygulamaların incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 20 mülteci aile ve Şanlıurfa şehrinde yaşamını sürdüren 10 aile dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda yerel halk ile Suriyeli mültecilerin mecburi olarak kaynaşmak mecburiyetin kaldıkları, mültecilerin mecburi olarak yaşadığı ortamın kültürel özelliklerini aldıkları, ancak bu kültürün hepsinin değil sadece bir kısmını istemeden ya da isteyerek aldıkları neticesine varılmıştır. Buna paralel olarak mülteciler içinde ilgili bölgelerde ilk olarak vatandaşlık almak ve bu yabancı ve üstlendikleri mülteci unvanından kurtulmak istedikleri, medyanın yaptığı haber ve kullandıkları dil nedeni ile mültecilere ilişkin oluşan ön yargıdan rahatsız oldukları ve ekonomik ve sosyal olarak yaşamlarını sürdürme de zorluk yaşadıkları rapor edilmiştir. Dağdeviren (2018: 3) tarafından yapılan araştırmada Elâzığ ilinde yaşan Suriyelilerin uyum sorunlarını ve yaşadıkları problemlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 60 sığınmacı dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda mültecilerin uyum aşamasında karşılaştıkları sorunların en başında ekonomik problemlerin geldiği, buna paralel olarak ayrımcılık sebebiyle iş bulma ve çalışma koşullarının sorunlu olduğu tespit edilmiştir.

1.3.4. Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık

Yaşlılık bireyin yaşamı boyunca çocukluk, yetişkinlik gibi mecburi ve doğal bir evre olmaktadır. Bireyin hayata gelişi ile başlayan yaşamı boyunca içinde ölmeden hemen önce yaşanan ve insanın gerek zihinsel gerekse de fiziksel olarak, bağımsızlık evresinden bağımlı bir döneme adım attığı, canlının organ doku, molekül, hücre ve sistemler seviyesinde, geçen sürede meydana gelen değişimlerin tamamı olmaktadır (Koldaş, 2017: 1). Erikson'un gelişim kuramına göre bireyin yaşlılık dönemi benlik bütünlüğüne ilişkin umutsuzluk dönemi olarak adlandırılmaktadır. Erikson'a göre bu dönemde kişilerin hayatları süresince yapmış oldukları ile yaşamak durumunda oldukları bir evre şeklinde açıklanmaktadır. Birey bu evrede ideal bütünlüğe erişmiş olmaktadır. Bu konuda anlatılmak istenen bütünlük hayatın sınırlılığını kabullenmeyi, eski kuşakları da kapsayan daha önemli bir tarihi faktör olmayı, yılların bilgeliğine sahip olma hislerini ve geçmiş yıllardaki bütünleşmeyi içermektedir. Bu evrede bütünlüğü antitezini umutsuzluk duygusu oluşmaktadır. Bireyin eski yaşamından yaptığı veya yapamadığı eylemler ile ilgili yaşadığı pişmanlıklar umutsuzluk duygusuna neden olmaktadır (Miller, 2008: 218).

Yaşlılık süreci bireyin sıklıkla ayrımcılığa maruz kaldığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Literatürde bu alanda yürütülen çalışma bulguları da yaşlı ayrımcılığının yaygın olarak karşılaşılan bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir (Müftüler, 2018: 182; Topgül, 2016: 373; Bulut ve Çilingir, 2016: 446; Yıldız ve diğerleri, 2017: 313; Varışlı ve Gültekin, 2020: 1227; Özdemir ve Bilgili, 2014: 126). İnsanların cinsiyet, din, etnik köken, ırk ve dillerinden dolayı haksız bir ayırım yapmak ya da onların birbirinden ayrı görmek ayrımcılık olarak değerlendirilmektedir. Yaşlı ayrımcılığı kavramı ise bireylerin yaşlarına bağlı olarak genellemelerden doğan bir ayrımcılık biçimi olarak adlandırılmaktadır. Bu ayrımcılık biçimi yaşlanma süreci ve bundan kaynaklı yaşlıları işe yaramaz olarak ifade edilmektedir. Üretkenlikle alakalı yetersiz olduklarını ifade etmektedir. Yaşlıların bilgelik ve tecrübe gibi pozitif yönleri önemsenmemekte ve yaşlılar diğer bireyler tarafından sosyal izolasyona uğratılmaktadır (Duru ve Kalaycı, 2017: 1394). Dünya Sağlık Örgütü yaşlı ayrımcılığını birey ya da grupları nedeniyle sistematik bakımdan etiketleme ve ayırma biçiminde açıklanmaktadır. Yaşlı ayrımcılığı, ayrımcı faaliyetler, basmakalıp inançlar ve önyargılı davranışları sürdüren örgütsel uygulama ve politikalar dahil birçok biçimde ortaya çıkmaktadır (Temiz, 2019: 15).

Yaşlı ayrımcılığı aynı zamanda sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir. Yaşlılar, özellikle bulundukları yaş grupları sebebiyle sosyal hayata dahil olmakla zorluk çektikleri düşünülmektedir. Yaşlı kişilerin konser gibi bazı yerlere gitmelerinin normal karşılanmaması, iş hayatını devam ettirmek istemelerinin, bazı kıyafetlerinin veya evlenmek istemelerinin ayıp olarak düşünülmesi yaşlı insanların sosyal yaşamdan uzaklaşmasına örnek verilebilir (Temiz, 2019: 23). Yaşlılara yönelik ayrımcılık hayatın her alanında farklı biçimlerde ortaya çıkmakta olup, yaşlı ayrımcılığının görüldüğü alanlar aşağıda açıklanmıştır.

Aile içinde yaşlı ayrımcılığı: Yaşlanma bazen aile içi ilişkilerin tekrar düzenlenmesini mecburi kılabilir. Yaşlılar için yaşam döngülerinde kaçınılmaz değişimler söz konusu olmaktadır. Özellikle bireylerin eşin hayatını kaybetmesi ya da ayrılık, buna eşlik eden kronik rahatsızlıklar yaşlılık döneminde birey için başa çıkılması gerekli olan zor bir problem olabilmektedir (Öksüz, 2015: 46). Aile hayatında yaşlı ayrımcılığı yaşlı bireylerin suistimal edilmesi biçiminde meydana gelmektedir. Bazen toplumsal değişimin yanında yaşlı insanların aldığı yükümlülükler form değiştirmeye başlayarak onların çocuk ve eşlerinin çalışması sebebiyle yaşlı bireye mecburi olarak torunlarının bakımı ile ilgili görevler verilirken, yaşlı kişilerin para gereksinimi olmadığı ifade edilerek, aldıkları maaşın bir bölümüne el koyulmaktadır (Tekin-Kaya ve Örsal, 2018: 1353).

Toplum hayatında yaşlı ayrımcılığı: Yaşlının sosyal çevresinde kendisine ilişkin davranış ve tutumları ile bunların yaşlı kişi tarafından algılanma biçimi yaşlı ayrımcılığının hangi yönde olacağını belirleme hususunda etkili olmaktadır. Bu bireyler sosyal çevrelerinde pozitif şekilde algılanır ve bu kapsamda yaklaşımlarda bulunursa negatif bir yaşlı ayrımcılığının gelişmesi unsurunu minimuma indirmektedir. Buna paralel olarak yaşlı kişilerin sosyal yaşamlarında yük olarak anlaşırsa olumsuz bir yaşlı ayrımcılığının meydana gelmesi olasılığından bahsedilmektedir. Sosyal yaşamda yaşlıların algılanma biçimi toplumların demografik, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılar ile yakından alakalı olmaktadır (Öksüz, 2015: 47).

Çalışma^[A11] hayatında yaşlı ayrımcılığı: Belli bir yaştan üstünde olan çalışanlar işlerini kaybettiklerinde, emekli, olarak tekrardan iş yaşamına dönmek istediklerinde ya da iş yaşamlarının sonuna doğru kariyer planlamalarında farklılık yapmayı istediklerinde daha düşük statüde, daha az maaşlarla ve daha az alternatifle karşılaşmaktadırlar. İş

yaşamlarında her yaş grubu adına yaş ayrımcılığı olanaklı olabilmektedir. Fakat yaşlı işçiler bu hususta yaşadıkları mağduriyetleri yetişkin işçilere kıyasla daha fazla görülmektedir (Özen ve Özbek, 2017: 549). Bugün çalışma yaşamı yaşlıların en fazla ayrımcılığa maruz kaldıkları alanların başında geldiği bilinmektedir. Alanyazında bulunan çalışmalarda da yaşlı ayrımcılığının çalışma yaşamında genellikle görüldüğü anlaşılmaktadır (Rupp ve diğerleri, 2006: 1337). Fakat gerçekleştirilen araştırmalar yaşlıların genç kişilerden daha istikrarlı biçimde üretim sürecini meydana getirdikleri, daha az iş değişikliği yaptıkları ya da daha az iş kazası yaşadıkları, işe devamsızlık hususunda daha titiz bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bunun yanında çalışma yaşamında örgüt liderleri tarafından yaşlıların gençlere kıyasla daha bağlı güvenilir, dürüst ve sorumluluk sahibi olarak nitelendirdikleri bilinmektedir (Duncan ve diğerleri, 2000: 279). Literatürde farklı yaş ve meslek dallarında yer alan bireyler üzerinde yapılan çalışmalar ile nitel araştırmalarda iş yaşamında yaşlıların ayrımcılığa maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Demir, 2011: 760; Özen ve Özbek, 2017: 547; Demirbilek ve Öktem-Özgür, 2017: 14).

Cinsel yaşamda yaşlı ayrımcılığı: Yaşlılık sürecinde ortaya çıkan fiziksel ve fizyolojik değişimler nedeniyle [A12] yaşlı bireylerin cinsel yaşamda da ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir. Yaşlılık evresinde meydana gelen cinsel sorunların nedeni ilerleyen yaş unsuru olmadığı bilinmektedir. Yaşlanma evresine geçiş ile birlikte bireyler bazı psikolojik, sosyal ve fizyolojik değişimler yaşandığı görülmektedir. Söz konusu bu değişimler, bütün yaşam alanlarını olduğu gibi doğal olarak kişilerin eş ilişkilerini ve cinsel hayatını da etkilemektedir (Ören ve diğerleri, 2016: 38).

Sağlık hizmetlerinin sunumunda yaşlı ayrımcılığı [A13] : yaşlıların sağlık ve sosyal sorunlarının iç içe olması, birden fazla sağlık sorununun olması ve bu sorunların bir kısır döngü ortaya çıkarması yaşlı kişilerin sağlık hizmeti alma gereksinimlerini arttırmaktadır. Bu çerçevede evde sağlık hizmetleri konusu öncelikli olarak yaşı ileride olan bireylere sunulan sağlık hizmetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Bulut, 2015: 4). Buna paralel olarak sağlık örgütlerinde ve sağlık personellerinde yaşlı ayrımcılığının yüksek seviyede olduğunu göstermektedir (Arun ve Pamuk, 2014: 19; Kılıç, 2017: 53).

1.3.5. LGBTİ Kişilere Yönelik Ayrımcılık

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı 1970 yıllarından bu yana sosyal bilimler alanının bütün disiplinlerinde önem verilen bir kavram olarak kabul edilmektedir. Akademik üretimin sınırlarını aşarak toplumsal yaşamın politika üretim evrelerine kadar önemli bir alanda varlığını kabul ettirilmiş durumda olduğu söylenmektedir. Toplumsal cinsiyet olgusunun akademik ya da kuram içinde sınırlı olmayışının sebebi de şüphesiz feminizmin diğer teorilerinden farklı olarak doğrudan feminist hareketi içinde başlamış ve her zaman toplumsal hareket ile harmanlanmış bir kuram ile aktivist eylemlerinin birbirini beslemiş olması ile alakalı bir durum olmaktadır (Gürel, 2022: 3). Ancak tarihsel süreçte toplumsal cinsiyet olgusunun gelişmesine paralel olarak farklı cinsel yönelime sahip bireylere yönelik ayrımcılığın da arttığı görülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da özellikle LGBT’li bireylerin sosyal dışlanmaya, ötekileştirmeye ve ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmektedir (Danyeli-Güzel, 2017: 1; Özcan-Elçi, 2018: 533; Di Marco ve diğerleri, 2021: 1; Izugbara ve diğerleri, 2020: 99; Logle ve diğerleri, 2020: 3462).

Dünyada ve ülkemizde gay, lezbiyen, trans ve biseksüel bireylerin cinsel tercihleri ya da cinsiyet kimliği temelinde uğradıkları hak ihlalleri yer almaktadır (Yeşiltepe, 2015: 1). gay, biseksüel, lezbiyen ve transseksüel kişilerin ifade özgürlükleri, aile ile iletişim evreleri, iş süreci ve toplumun görüşü, sosyal dışlanma tecrübesi ve bunlar gibi mecburi yaşam mücadelelerinin yanı sıra toplumda farklılıkları nedeniyle duygusal değişim yaşamaları söz konusu olabilmektedir (Gürkan, 2022: 4). Literatürde yer alan çalışma sonuçları da özellikle ayrımcılık ve ötekileştirmeye maruz kalmaları nedeniyle LGBT’li bireylerin psikolojik sağlık sorunları yaşadıkları belirtilmektedir (Yolaç ve Meriç, 2020: 1; McConnell ve diğerleri, 2015: 55; Sutter ve Perrin, 2016: 98).

1.4. ETNİK KİMLİK ve AYRIMCILIK ALGISI

Yakın Çağ Fransız Devrimi ile başlamış olup, “ulus-devletlerin çağı” ya da modern açıdan ele alındığı zaman “milletlerin çağı” olarak nitelendirilen bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Yakın Çağ, bir taraftan ulus-devletlerin varlıklarını sürdürmek üzere kendilerini “kutsal milliyetçilikler” olarak meşru hale getirdikleri ve varlıklarını koruma çabaları sağladıkları, diğer taraftan da etnik toplulukların, ulus-devletlere karşı kendi uluslarını inşa ederek ve devletlerini kurarak ulus devletler ailesinde yer edinme mücadelelerinin tarihi olarak da karşımıza

çıkılmaktadır (Pamukçu, 2018: 1). Bu dönem aynı zamanda bazı kimliklerin ayrıcalıklı hale geldiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık günümüzde etnik türdeşliği ön planda tutmayan bazı devletler de bulunmaktadır. Özellikle Birleşik Krallık ve Amerika'daki sistemler, çok etnikli ve çok kimlikli yapılara başarılı örnekler olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu devletlerin bünyesinde birçok etnik unsur bulunmasına karşılık, temel özgürlük ve hak alanlarını geniş tutarak farklılıklara ve benzerliklere saygı çerçevesinde barış içinde varlıklarını sürdürmektedirler (Altun, 2013: 63).

Kimliği nedeniyle azınlıkta olan bireylere karşılık çoğunlukta olan kimliklerin bazı ayrıcalıkları olduğu görülmektedir. Sahip olduğu bireysel tercihlerine bir şekilde ait hissedenler eğer söz konusu grup toplu halde ayrımcılığa uğruyorsa, onlar da (kendi bireysel özellikleri ne olursa olsun) grubun tamamı ile birlikte mağduriyet yaşamaları muhtemel bir durumdur. Söz konusu grup birtakım ayrıcalıklara mazhar oluyorsa, o zaman onlar da ayrıcalık yaşayacak, buna paralel olarak söz konusu grup dışında kalanlar mağdur ya da dolaylı yollardan haksızlığa uğramış olacaktır. Bu tür bir durumda insanlar söz konusu ayrıcalıklardan yararlanmak ya da mağduriyet düzeylerini önlemek amacıyla belki de kimliklerini saklamaya veya çarpıtmaya çalışacaklardır. Bunu gerçekleştirebilenler belki eziklik içinde veya belki ahlaksızlık duygularıyla kendilerini kurtarmış olacak, bunu beceremeyenler ise çaresiz bir biçimde haksızlıklara maruz kalarak yaşamlarını sürdürecektirler (Gülalp, 2009: 135).

1.5. ÖTEKİLEŞTİRME VE KÜRT KİMLİĞİ

Ötekileştirme türleri literatürde genellikle ayrımcılık türleri şeklinde ele alınmıştır. Literatürde^[A14] yer alan bilgiler ışığında ötekileştirme/ayrımcılık türleri aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

Ötekileştirme kavramı ile ilişkili olarak tarihsel süreçte birçok tez ortaya atılmış ve araştırma yürütülmüştür. İnsanların içinde bulundukları sosyal yaşamı ve doğdukları dünyayı algılama gayreti içine girmeleri kendilerine sordukları soruların da çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Ötekileştirme kavramı da bu süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ötekileştirme süreci ilk başlarda ruhsal sorunların daha çok doğaüstü süreçlerle ilişkilendirilmiş, uzun yıllar boyunca insanlar damgalamanın gerek bireysel gerekse toplumsal düzeylerinin karşılıklı birbirini besleyen faktörler olduğunu düşünmüşlerdir (Gedik, 2015: 9). Her bir grup ya da sosyal yapı ile birlikte söz konusu

temsil eden bireyler farklı zamanlarda farklı biçimlerde ötekileştirmeye maruz kalabilmektedir. Bir kişinin ya da grubun çoğunluktan farklı olarak herhangi bir özelliğinin olması o bireyin ya da grubun ötekileştirilmesi için çoğunlukla yeterlidir. Ötekileştirme süreci genellikle farklı olanı anlama, farklı olduğu düşünülen kişi ya da gruplar ile empati kurabilme ve uyumlu bir sosyal yaşam kurabilmenin önündeki en büyük engellerden birisi olarak değerlendirilmektedir (Çay-Sağlam ve Yaşar, 2017: 135).

Kürtlerin yerleşik düzene topluluk olarak ilk geçtikleri zaman hayvanlarını Zagros dağlarında evcilleştirdikleri, bunun yanında genellikle toprakla ilgilendikleri bilinmektedir. Ayrıca literatürde Kürtlerin geçmiş dönemlerde madencilik, dokumacılık ve çömlekçilikle ilgilendikleri belirtilmektedir. Ancak mevcut literatürün Kürtlerin geçmişini ve Kürt kimliğini açıklamada yetersiz olduğu, bu nedenle konu ile ilgili nesnel çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Çavuş, 2013: 61). Bunun yanında Irak devleti ile günümüzde özerk bir yapıda olan Kürdistan bölgesi arasında politik ilişkilerin olduğu, bölgenin Kürt kimliğini siyasal temsil sürecinde etkilediği ve merkezi yönetimin baskılarına göre Kürt kimliğinin şekillendiği görülmektedir (Eser, 2015: 5).

Türkiye Cumhuriyeti, küreselleşen dünya düzeni içerisinde birçok modern devlette olduğu gibi farklı etnik kökenlere sahip insanları bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum özellikle 1980,'li yıllardan itibaren sınırlarımız içinde yaşayan farklı kültürlerle ilişkin etnik tartışmaların da artmasına zemin hazırlamıştır (Uludağ, 2018: 6). Bunun yanında Türkiye'de Kürt kimliği üzerine yaklaşımların Osmanlı dönemine dayandığı görülmektedir. Osmanlı'nın çok etnikli mirası ile çok dilli ve çok dinli yapısı reddedilerek Türklük vurgulu ulus-devlet ideolojisi üzerine inşa edildiği bilinmektedir. Erken Cumhuriyet döneminde, misak-ı milli sınırları içinde yaşayan tüm kesimlerin, kapsayıcı bir Türk üst kimliği altında yaşamaları öngörülse de bazı dönemlerde uygulanan politikalar Kürt kimliğini görmezden gelmiştir. Hatta birçok kimliğin askeri, siyasi vb. konularda tehdit olarak algılandığı bilinmektedir. Bu durum zaman içerisinde farklı kimliklere yönelik yasakları beraberinde getirmiştir. Uygulanan yasaklar zaman içerisinde tepkisel hareketlere neden olmuş ve Kürt kimliği kavramı 20. Yüzyıl boyunca Türkiye'de en fazla tartışılan konular arasına girmiştir (Altun, 2013: 45). Günümüzde batılı entelektüeller ise Kürtlerin yaşamlarında dinin etkisini göz önünde bulundurmaksızın Kürt toplumunu modern, seküler fakat içinde yaşadıkları ulus devletler tarafından baskı altında tutulan bir toplum olarak

değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda seküler Kürt örgütlerini de Kürtlerin çoğunluğunu temsil eden örgütler olarak dikkate almaktadırlar Diğer bir ifadeyle, dini kimliği ağır basan örgütlerin Kürt toplumu üzerindeki etkisini küçük görmek gibi bir eğilimin söz konusu olduğu göze çarpmaktadır (Uslu, 2009: 121).

1.5.1. Ötekileştirmenin Ruhsal Sağlık Üzerine Etkileri

Güloğlu (2022: 7) Araştırmada, Eskişehir'de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin algılanan ayrımcılık düzeyleri ile ruh sağlığı belirtileri arasındaki ilişkide baş etme tarzlarının aracı rolün incelenmesi amaçlanmıştır. Korelasyon analizi sonucunda incelenen değişkenler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aracı rolü incelemek için yapılan çoklu regresyon analizi, işlevsiz başa çıkma biçimlerinin aracı rolü olmadığını, problem odaklı, duygu odaklı ve kendini suçlama boyutlarının kısmi aracı rolü olduğunu ortaya koymuştur.

Akkaya-Kozak (2021: 2) Bu araştırma, COVID-19 salgını sırasında Antalya il merkezinde yaşayan 60 yaş üstü bireylerde psikolojik sıkıntı düzeyleri, algılanan yaşlı ayrımcılığı ve sosyodemografik faktörler açısından bağlantının istatistiksel önemini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya 400 öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda Yaşa dayalı olarak algılanan ayrımcılık ile psikolojik sıkıntı arasında bir ilişki; öyle ki yaş ayrımcılığı arttıkça psikolojik sıkıntı da artmaktadır. Meslek, sigara içme, COVID-19 önlemlerinin etkisi, “sosyal, psikolojik, ekonomik ve fizyolojik” etkisi gibi önlemler psikolojik sıkıntı ile ilgilidir. Algılanan gelir, hanedeki kişi sayısı, kısıtlama önlemlerinin alındığı dönem ve algılanan yaş ayrımcılığı arasında bir korelasyon olduğu rapor edilmiştir. Öztürk-Genç (2021: 2) tarafından yapılan araştırmada lezbiyen, gay ve biseksüel (LGB) kişilerin psikolojik, sosyal ve duygusal iyi oluşları ile algılanan ayrımcılık, algılanan sosyal destek, dayanıklılık düzeyi ve LGB kimlik gelişimi arasındaki ilişkileri incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmaya 212 lezbiyen, gey ve biseksüel katılmıştır. Araştırma sonucunda algılanan ayrımcılık iyi oluşu negatif yönde yordarken, algılanan sosyal destek ve psikolojik sağlamlık iyi oluşu pozitif yönde yordamıştır. Bununla birlikte, LGB kimlik gelişiminin iyilik hali ile ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Arayıcı (2019: 7) Bu çalışmanın amacı, LGBTQ+ üyelerinin yaşadıkları toplumsal ayrımcılık ve ötekileştirme süreçlerini etkileyen faktörleri belirlemektir. Araştırmaya 146 birey dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda sosyo-demografik geçmişleri,

katılımcıların cinsiyete ilişkin algılarını, cinsiyet kimliği ile sosyal yaşam alanı arasındaki ilişkiyi ve devam eden ayrımcılığı etkileyen faktörler arasındaki önem düzeylerini test ettiği, LGBTQ+ topluluğu üyeleri sosyalleşme sürecinde sorunlar yaşadığı ve bu engeller tüm yaşamları boyunca sürdüğü, Araştırma, ön bulguların yanı sıra, marjinalleştirme ve klişeleştirmenin bütünleştirilmesindeki bir dizi nedeni de ortaya koymaktadır. LGBTQ+ topluluğunda yer alan kişilerde marjinalleştirme ve ayrımcılık uygulamalarını kullanan kişiler, düşük bilgi düzeyinde yer almaktadır. Buna bağlı olarak ayrımcılığın arkasında yer alan en büyük motivasyonel faktörün yerleşik toplumsal kodlara yönelik tehdidin farkına varma olduğu görülmektedir.

Eltekin (2019: 6-7) Bu çalışmada lezbiyen, gay ve biseksüellerin cinsel kimlik gelişimi algıları (kabullenme kaygıları, gizlenme motivasyonu, içselleştirilmiş homofobi, zor süreç, kimlik belirsizliği), cinsel kimlik sıkıntısı ve algılanan damgalanma (içselleştirilmiş ve sosyal damgalanma) düzeyleri cinsiyetlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 207 yönelimini gay, lezbiyen ve biseksüel olarak tanımlayan bireyler oluşturmuştur. Araştırma sonuçları incelendiği zaman biseksüel kişilere göre lezbiyen bireylerde içselleştirilmiş homofobinin ön planda olduğu, içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal damgalanma gibi cinsel kimlikle ilişkili olumsuzlukların daha yaygın olduğu bulunmuştur. Lezbiyen ve gaylere kıyasla biseksüel kişilerde yüksek düzeyde kimlik belirsizliği olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada cinsel yönelimde açılma deneyimi olmayan insanlarda yüksek düzeyde gizleme motivasyonunun olduğu, bunun yanında kimlik belirsizliğinin ve içselleştirilmiş homofobinin yaygın olduğu rapor edilmiştir.

Aynı çalışmada ilişki deneyiminin söz konusu olduğu katılımcılara göre daha düşük düzeyde sosyal damgalanmanın söz konusu olduğu, altı aydan daha kısa bir süre ilişki yaşayan bireylerde ise kimliğe sahip olma düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cinsel yönelimle alakalı duygusal sıkıntı, içselleştirilmiş damgalanma, sosyal damgalanma, zor süreç, içselleştirilmiş homofobi ve kabul kaygısı nedeniyle ruh sağlığı uzmanlarına başvuran kişilerde sosyal damgalama algısının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Gökengin ve diğerlerinin (2017: 18) yaptığı çalışmada, Türkiye'de HIV ile ilgili damgalama ve ayrımcılığın mevcut durumunu belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya 21 kadın, 4 transseksüel kadın ve 75 erkek olmak üzere HIV ile yaşayan 100 kişi dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda HIV ile ilgili damgalama/ayrımcılık ve insan hakları

ihlali oranları sırasıyla %23,1 ve %30 olduğu, hakkında dedikodu yapılmak (%69), sözlü tacize uğramak, tehdit ve yaralamak (%46) en sık görülen damgalama biçimi olduğu, katılımcıların %30'u HIV ile ilgili damgalanma nedeniyle işini kaybetmiş ve %20'si HIV pozitifliği nedeniyle sağlık hizmetlerinden mahrum bırakıldığı, hastaların rızası olmaksızın sağlık profesyonelleri tarafından HIV durumunun üçüncü şahıslara açıklanması da bir diğer önemli sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Çalışmaya katılanlar, HIV'in bulaşma yollarına ilişkin bilgi eksikliği nedeniyle gündelik temas yoluyla bulaşma korkusunu damgalamanın ana nedeni olarak tanımladıkları görülmüştür. Aynı zamanda çalışmada katılımcılar arasında yüksek düzeyde içselleştirilmiş damgalanma olduğu rapor edilmiştir.

Kapçı (2016: 12-13) tarafından yapılan araştırmada algılanan ayrımcılık ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide psikolojik sağlamlık ve stresle başa çıkma stratejilerinin rolünü incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 71 Kürt anne ve kızlarından öz bildirim yoluyla elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda bireysel olarak algılanan ayrımcılığın hem anneler hem de kız çocukları için benlik saygısı üzerinde olumsuz bir rol etkisine sahip olduğunu göstermektedir. Psikolojik sağlamlık ve stresle problem odaklı başa çıkma stratejisi, kız çocuklarında bireysel olarak algılanan ayrımcılık ve benlik saygısı arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olduğu, bireysel ayrımcılığı daha fazla algılayan kızların daha az dirençli oldukları ve problem odaklı stratejileri daha az kullandıkları anlamına gelir ve özgüvenlerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin moderatör olduğu bulunduğu, düşük algılanan bireysel ayrımcılıkla düşük duygu odaklı başa çıkmanın kullanılması, yüksek benlik saygısı ile ilişkili bulunduğu, yüksek bireysel ayrımcılık algılandığında duygu odaklı başa çıkmanın etkisi ortadan kalkmaktadır. Araştırmada algılanan toplu ayrımcılık da ele alınmış ancak etkili bir değişken olmadığı rapor edilmiştir.

Kaya (2016: 2), kamu ve özel sektör çalışanlarının algıladıkları ayrımcılık ile işe yabancılaştırma dereceleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya İstanbul ilinde bulunan 121 kamu ve 151 özel sektör çalışanı dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda hem algılanan ayrımcılık boyutlarının (ırk/etnisite temelli algılanan ayrımcılık hem de cinsiyete dayalı algılanan ayrımcılık) işe yabancılaştırma üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kamu ve özel sektör çalışanlarına yönelik algılanan ayrımcılığın işe yabancılaştırma derecesini etkileyebileceği ileri sürülmektedir. Ayrımcılık algısını hisseden bir çalışanın şirkete daha az katkı sağlayacağı da ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ayrımcılık algılayan bir çalışan, işe yabancılaştırma sürecinde ruh

sağlığı sorunları yaşayabilmektedir. Başka bir deyişle, çalışanlara yönelik algılanan ayrımcılığın varlığı, sağlıklı bir çalışma ortamına ve sağlıklı bir iş sürecine neden olabileceği rapor edilmiştir.

Uluyol (2016: 87) tarafından yapılan araştırmada LGBT bireylerin olumsuz yaşam deneyimleri, ayrımcılık ve ötekileştirme deneyimleri zorbalık kavramıyla bağlantılı olarak tartışılmaktadır. Çalışmanın sonucunda bu bireylerin problemlerini tespit etmek ve çözüm yollarının sunulması gerektiği rapor edilmiştir.

Çelşik (2011: 12), yöneticilerin cinsiyet, görev türü, siyasi görüş açısından ayrımcılık yapma düzeyleri ve bu faktörün öğretmenlerin tükenmişliğine etkisi ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmiştir. Çalışmaya 302 öğretmen dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda sınıf öğretmenlerinin yöneticilerinin örgütsel ayrımcılık yapma düzeylerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin örgütsel ayrımcılık ve toplam ayrımcılık alt boyutlarına ilişkin bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tükenmişlik düzeyi puanları incelendiğinde duygusal tükenme ve tükenmişlikte orta düzeyde, kişisel başarıda ise yüksek düzeyde sonuç elde edilmektedir. İstihdam türü ile duygusal tükenme ile duyarsızlaşma arasında pozitif yönde ilişki olduğu ancak kişisel başarı ile ilgisiz olduğu bulunmuştur. Cinsiyet ayrımcılığı algısının duyarsızlaşma ve duygusal tükenmeyi arttırdığı, kişisel başarıyı ise olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bunun yanında siyasi ayrımcılık algısı ile kişisel başarı arasında negatif, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bir önceki bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesi bölümüne değinilirken burada yöntem bölümü ele alınacaktır.

Bu çalışma nicel araştırma yöntemi olup korelasyon çalışma modeli ile hazırlanmıştır. Değişkenler arası korelasyonları bulgular kısmında görmeden önce burada örneklem, veri toplama araçları, verilerin istatistiksel analizi verilecektir.

Veri toplama çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Bu tezde ‘Gönüllü Katılım ve Bilgilendirme Formu, Demografik Bilgi Formu, Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği, Olayların Etkisi Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90 R)’ bir araya getirilip anket oluşturulmuştur.

2.1. ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın evreni, Türkiye’deki Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği’dir. Örneklem ise Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği’ndeki öğrenci ve öğretmenlerdir. Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği’nde şu anda Kürtçe eğitim alan veya daha önce almış olan ya da şu anda eğitim veren veya daha önce eğitim vermiş olan kişileri kapsamaktadır. Araştırma da nicel araştırma yöntemi kullanılarak Kürt Kimliğine Sahip Kişilerin Öteki Algısı ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye bakılması hedeflenmektedir, Bu hedef için Komeleya Lêkolînên Kurdî - Kürt Araştırmaları Derneği’nden onay alınmıştır. Onay sonrasında çalışmanın anketi Enstitü ile paylaşılmıştır. Henüz 51 kişinin doldurduğu anket bir süre daha açık kalmaya devam etmektedir.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu soruları daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalardan yararlanılarak tez danışmanın süpervizyonluğu eşliğinde hazırlanmıştır. Demografik bilgi formunda toplamda ‘yaş, cinsiyet, doğum yeri, hayatın en büyük kısmının geçirildiği yer, eğitim durumu, meslek, medeni durum, herhangi bir psikiyatrik tanı olup olmadığı, ailesinde herhangi bir psikiyatrik tanı olup olmadığı, hane Geliri, maddi durumu en iyi açıklayan cümle, ne derece Türkçe

konusup - okuyup yazabildiği, ne derece Kürtçe konuşup - okuyup yazabildiği, dini inancına ne kadar bağlı, deprem yaşayıp yaşamadığı, fiziksel bir saldırıya uğrayıp uğramadığı, yangın - sel ya da başka bir afet yaşayıp yaşamadığı, ciddi bir trafik kazası geçirip geçirmediği, cinsel bir saldırı ya da tacize maruz kalıp kalmadığı, çok sevdiği bir yakınının ani ve beklenmedik bir şekilde kaybedip kaybetmediği, silahlı çatışma altında kalıp kalmadığı, bir yakının cinayet veya intihar gibi bir nedenle kaybedip kaybetmediği, kişinin kendisi veya çok sevdiği bir yakını hayatı tehlikesi olan bir hastalık geçirip geçirmediği, bir insanın yaralandığını veya öldüğünü görüp görmediği, çocukluğunda başından çok kötü ve katlanılması çok zor olaylar geçip geçmediği, sahip olduğu kimlik nedeniyle dışlandığını düşündüğü oldu mu, sahip olduğu kimlik nedeniyle onur ve gurur kırıcı bir muamele ile karşılaştığını düşündüğü oldu mu, sahip olduğu kimlik nedeniyle başkaları tarafından kimliğine yönelik olumsuz tutum ve davranışlara maruz bırakıldığını düşündüğü oldu mu, sahip olduğu kimlik nedeniyle siyasal etiketleme ile karşılaştığı oldu mu' gibi toplamda 29 sorudan oluşmaktadır.

2.2.2. Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği

Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği, Brondolo ve ark. (2005) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe'ye uyarlanması da Baysu tarafından gerçekleştirilmiştir (yayınlanmamış çalışma). Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği "İnsanlar zeki olmadığınızı ima eder", "İnsanlar tehlikeli olduğunuzu ima eder" gibi maddelerden oluşmakla birlikte hazırlanan ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı farklı azınlık gruplar için .87 ve .88 olarak bulunmuştur.

Ölçekte yer alan her bir madde "1-asla" ve "5-çok sık" arasında değişen Likert tipi beş bölmeli bir ölçek üzerinde değerlendirilip puanlanmıştır. Ölçek içerisinde ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanın ortalaması en az 1 ve en fazla 5'tir. Ölçekten alınan yüksek puan kişinin daha çok bireysel olarak ayrımcılık algıladığına işaret etmektedir.

2.2.3. Olayların Etkisi Ölçeği

Olayların Etkisi Ölçeği, Weis ve Marmar (1997) tarafından geliştirilen deneyimlenen belirli bir olayın kişisel etkisini ölçmek amacı ile geliştirilen ve 22 maddeden oluşan bir ölçektir. Türkiye geçerlik ve güvenirlik çalışması da Çorapçıoğlu ve ark. (2006)

tarafından gerçekleştirilmiştir. Yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma olmak üzere 3 farklı alt ölçeği bulunmaktadır.

Ölçeğin hem Türkçe hem de İngilizce formunda son bir hafta içindeki belirtiler 5’li likert tipinde değerlendirilip puanlanmaktadır. Olayların Etkisi Ölçeği’nin geçerlik analizlerinde yeniden yaşama puanı .69, aşırı uyarılma puanı .64, kaçınma puanı ise .49 olarak elde edilmiştir. Toplam puan ise .75’tir. Güvenirlik analizlerinde ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87-.93 arasında değişmektedir.

2.2.4. SCL-90-R Belirti Tarama Testi

Belirti Tarama Listesi (SCL-90 R), bireylerdeki ruhsal belirtilerin tespit edilmesi amacıyla Derogatis ve arkadaşları (1977) tarafından geliştirilmiştir. Likert tipinde olan ölçek 90 maddeden oluşmaktadır ve bir kendini değerlendirme (özbildirim) ölçeğidir. Belirti Tarama Listesi (SCL-90 R), genel belirti düzeyiyle ilgili bilgi vermekle birlikte 10 belirti alt boyutunu (somatizasyon, psikotizm ve diğer belirtiler, paranoid düşünce, obsesif kompulsif belirtiler ,kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı) değerlendirmektedir.

Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışması Koğar (2019) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada alt boyutlarda değişmekle birlikte alfa güvenirlik katsayısı 0,72 – 0,89 arasında ve iç tutarlılık katsayısı yüksek bulunmuştur.

2.3. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Analiz işlemlerinin ilk aşamasında ölçek verilerine güvenirlik analizi uygulanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için One Sample KolmogorovSmirnov değerleri incelenmiştir.

Tablo 2.1 Ölçek Puanlarına İlişkin Güvenilirlik ve One Sample Kolmogorov-Smirnov (K-S) Normallik Analizi

Alt boyut	Cronbach Alpha (α)	K-S (p)
Algılanan bireysel ayrımcılık	,814	,000
Yeniden yaşama	,864	,012
Kaçınma	,763	,008
Aşırı uyarılma	,860	,075
Toplam olayların etkisi	,920	,019
Somatizasyon	,928	,065
Obsesif-kompulsif	,898	,062
Kişilerarası duyarlılık	,886	,196
Depresyon	,935	,200
Kaygı	,912	,011
Düşmanlık	,766	,000
Fobik kaygı	,777	,200
Paranoid düşünce	,738	,200
Psikotizm	,871	,001
Ek ölçek	,826	,200

Tablo incelendiğinde, araştırma kapsamında kullanılan ölçek puanlarının analiz için yeterli seviyede güvenilir ($\alpha > 0,60$) olduğu görülmektedir. K-S test sonuçları incelendiğinde, algılanan bireysel ayrımcılık, yeniden yaşama kaçınma, toplam olayların etkisi, kaygı, düşmanlık ve psikotizm alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olmadığı ($p < 0,05$), aşırı uyarılma, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, fobik kaygı, paranoid düşünce ve ek ölçek alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olduğu ($p > 0,05$) görülmektedir. Bireysel ayrımcılık, yeniden yaşama kaçınma, toplam olayların etkisi, kaygı, düşmanlık ve psikotizm alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olmaması nedeni ile cinsiyet ve medeni durum değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Mann Whitney U analizi, hayatınızın en büyük kısmının geçirildiği yer, eğitim durumu, meslek ve hane geliri değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Aşırı uyarılma, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, fobik kaygı, paranoid düşünce ve ek ölçek alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olması nedeni ile cinsiyet ve medeni durum değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Independent Sample T testi, hayatınızın en büyük kısmının geçirildiği yer, eğitim durumu, meslek ve hane geliri değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında One Way ANOVA analizi

uygulanmıştır. Katılımcıların ölçek puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için ise Spearman Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bir önceki yöntemler bölümünün bıraktığı istatistiksel analiz kısmı bu bölümde bulgularla devam ediliyor olacak.

3.1. DEĞİŞKENLERİN PUANLARININ KARILAŞTIRILMASI

Tablo 3.1 Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar

Değişken	Kategori	f	%
Yaş grubu	19-25 yaş	10	19,6
	26-31 yaş	16	31,4
	32-40 yaş	13	25,5
	41 yaş ve üzeri	12	23,5
Cinsiyet	Kadın	22	43,1
	Erkek	29	56,9
Hayatınızın en büyük kısmının geçtiği yer	Şehir	42	82,4
	Kasaba	3	5,9
	Köy	6	11,8
Eğitim durumu	İlkokul	4	7,8
	Lise	13	25,5
	Üniversite	31	60,8
	Yüksek lisans	3	5,9
Meslek	Çalışmıyor	5	9,8
	İşçi	9	17,6
	Serbest meslek	19	37,3
	Memur	10	19,6
	Öğrenci	8	15,7
Medeni durum	Bekar	35	68,6
	Evli	16	31,4
Psikiyatrik tanı var mı?	Evet	4	7,8
	Hayır	47	92,2
Ailede psikiyatrik tanısı olan var mı?	Evet	9	17,6
	Hayır	42	82,4
Hane geliri	0-1.500 TL	3	5,9
	1.500-2.500 TL	4	7,8
	3.500-5.500 TL	8	15,7
	5.500-7.500 TL	10	19,6
	7.500 TL ve üzeri	26	51,0
Şuan ki maddi durumu en iyi açıklayan cümle	Mevcut gelirimizle rahat geçindiğimiz gibi para da biriktirebiliyoruz.	3	5,9
	Mevcut gelirimizle rahatça yaşayabiliyoruz.	5	9,8
	Mevcut gelirimizle idare etmeye çalışıyoruz.	14	27,5

	Bazen mevcut gelirimizle idare etmekte zorlanıyoruz.	13	25,5
	Mevcut gelirimizle idare etmekte sürekli olarak zorlanıyoruz.	12	23,5
	Mevcut gelirimizle idare etmekte çok ciddi sorunlar yaşıyoruz.	4	7,8
Ne derece Kürtçe okuyup yazabilirsiniz?	Az	5	9,8
	Pek iyi değil	8	15,7
	İyi	9	17,6
	Çok iyi	15	29,4
	Mükemmel	14	27,5
Ne derece Türkçe okuyup yazabilirsiniz?	Az	1	2,0
	Pek iyi değil	2	3,9
	İyi	8	15,7
	Çok iyi	24	47,1
	Mükemmel	16	31,4
Kendinizi dini inancınıza ne kadar bağlı görüyorsunuz?	Dini inancım yok	21	41,2
	Az	12	23,5
	Orta	3	5,9
	Dini inancım var	15	29,4

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların %19,6'sının 19-25, %31,4'ünün 26-31, %25,5'inin 32-40, %23,5'inin 41 yaş ve üzeri yaş gruplarında olduğu, %43,1'inin kadın, %56,9'unun erkek olduğu, %82,4'ünün hayatının en büyük kısmını şehirde, %5,9'unun kasabada, %11,8'inin köyde geçirdiği görülmektedir. Araştırmaya katılanların %7,8'inin ilkokul, %25,5'inin lise, %60,8'inin üniversite, %5,9'unun yüksek lisans mezunu olduğu, %9,8'inin çalışmadığı, %17,6'sının işçi olduğu, %37,3'ünün serbest meslek mensubu, %19,6'sının memur, %15,7'sinin öğrenci olduğu, %68,6'sının bekar, %31,4'ünün evli olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların %7,8'inin psikiyatrik bir tanısının olduğu, %92,2'sinin olmadığı, %17,6'sının ailesinde psikiyatrik tanısı olan birinin olduğu, %82,4'ünün olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %5,9'unun 0-1.500 TL, %7,8'inin 1.500-2.500 TL, %15,7'sinin 3.500-5.500 TL, %19,6'sının 5.500-7.500 TL, %51'inin 7.500 TL ve üzeri hane gelirine sahip olduğu görülmektedir. Sahip oldukları maddi durumu en iyi açıklayan cümleye ise %5,9'unun "Mevcut gelirimizle rahat geçindiğimiz gibi para da biriktirebiliyoruz.", %9,8'inin "Mevcut gelirimizle rahatça yaşayabiliyoruz.", %27,5'inin "Mevcut gelirimizle idare etmeye çalışıyoruz.", %25,5'inin "Bazen mevcut gelirimizle idare etmekte zorlanıyoruz.", %23,5'inin "Mevcut gelirimizle idare etmekte sürekli olarak zorlanıyoruz.", %7,8'inin "Mevcut gelirimizle idare etmekte çok ciddi sorunlar yaşıyoruz." yanıtlarını verdiği görülmektedir. Araştırmaya

katılanların %9,8'inin az düzeyde, %15,7'sinin pek iyi değil, %17,6'sının iyi, %29,4'ünün çok iyi, %27,5'inin mükemmel düzeyde Kürtçe okuyup yazabildiği, %2'sinin az, %3,9'unun pek iyi değil, %15,7'sinin iyi, %47,1'inin çok iyi, %31,4'ünün mükemmel düzeyde Türkçe okuyup yazabildiği görülmektedir. Araştırmaya katılanların %41,2'sinin dini inancının olmadığı, %23,5'inin az, %5,9'unun orta düzeyde inanca sahip olduğu, %29,4'ünün dini inancının olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2 Araştırmaya Katılanların Yaşadıkları Olaylara İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar

Değişken	Kategori	f	%
Deprem yaşadınız mı?	Evet	42	82,4
	Hayır	9	17,6
Fiziksel bir saldırıya uğradınız mı?	Evet	22	43,1
	Hayır	29	56,9
Yangın, sel ya da başka bir afet yaşadınız mı?	Evet	15	29,4
	Hayır	36	70,6
Ciddi bir trafik kazası geçirdiniz mi?	Evet	11	21,6
	Hayır	40	78,4
Cinsel şiddet veya cinsel tacize maruz kaldınız mı?	Evet	19	37,3
	Hayır	32	62,7
Çok sevdiğiniz bir yakınınızı ani ve beklenmedik bir şekilde kaybettiniz mi?	Evet	36	70,6
	Hayır	15	29,4
Silahlı çatışma altında kaldınız mı?	Evet	17	33,3
	Hayır	34	66,7
Bir yakınınızı cinayet veya intihar gibi bir nedenle kaybettiniz mi?	Evet	25	49,0
	Hayır	26	51,0
Siz veya çok sevdiğiniz bir yakınınız hayati tehlikesi olan bir hastalık geçirdi mi?	Evet	38	74,5
	Hayır	13	25,5
Bir insanın yaralandığını veya öldüğünü gördünüz mü?	Evet	36	70,6
	Hayır	15	29,4
Çocukluğunuzda başınızdan çok kötü ve katlanılması çok zor olaylar geçti mi?	Evet	26	51,0
	Hayır	25	49,0
Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle dışlandığınızı düşündüğünüz oldu mu ?	Evet	45	88,2
	Hayır	6	11,8
Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle onur ve gurur kırıcı bir muamele ile karşılaştığınızı düşündüğünüz oldu mu ?	Evet	43	84,3
	Hayır	8	15,7
Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle başkaları tarafından kimliğinize yönelik olumsuz tutum ve davranışlara maruz bırakıldığınızı düşündüğünüz oldu mu ?	Evet	47	92,2
	Hayır	4	7,8
Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle siyasal etiketleme ile karşılaştınız mı?	Evet	45	88,2
	Hayır	6	11,8

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların %82,4'ünün deprem yaşadığı, %17,6'sının yaşamadığı, %43,1'inin fiziksel saldırıya uğradığı, %56,9'unun

uğramadığı, %29,4'ünün yangın, sel ya da başka bir afet yaşadığı, %70,6'sının yaşamadığı, %21,6'sının ciddi bir trafik kazası geçirdiği, %78,4'ünün geçirmediği, %37,3'ünün cinsel şiddet veya tacize uğradığı, %62,7'sinin uğramadığı, %70,6'sının çok sevdiği bir yakınıni ani ve beklenmedik şekilde kaybettiği, %29,4'ünün kaybetmediği, %33,3'ünün silahlı çatışma altında kaldığı, %66,7'sinin kalmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %49'unun bir yakınıni cinayet veya intihar gibi bir nedenle kaybettiği, %55,1'inin kaybetmediği, %74,5'inin kendisinin veya çok sevdiği birinin hayati tehlikesi olan hastalık geçirdiği, %25,5'inin geçirmediği, %70,6'sının bir insanın yaralandığını ya da öldüğünü gördüğü, %29,4'ünün görmediği, %51'inin çocukluğunda başından kötü ve katlanılması zor olaylar geçtiği, %49'unun geçmediği, %88,2'sinin sahip olduğu kimliği kimlik nedeniyle dışlandığını düşündüğü, %11,8'inin düşünmediği, %84,3'ünün sahip olduğu kimlik nedeniyle onur ve gurur kırıcı muameleyle karşılaştığı, %15,7'sinin karşılaşmadığı, %92,2'sinin sahip olduğu kimlik nedeniyle başkaları tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldığı, %7,8'inin kalmadığı, %88,2'sinin sahip olduğu kimlik nedeniyle siyasal etiketlemeyle karşılaştığı, %11,8'inin karşılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 3.3 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Alt boyut	N	Puan aralığı	X	SS
Algılanan bireysel ayrımcılık	51	1-5	2,15	,835

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların algılanan bireysel ayrımcılık düzeyinin orta düzeyin altında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.4 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Yaş	N	X	SS	χ^2	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	19-25 yaş	10	2,15	0,80	1,2	,742
	26-31 yaş	16	2,28	0,90		
	32-40 yaş	13	2,12	0,70		
	41 yaş ve üzeri	12	2,02	0,98		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaşlarına göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.5 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Cinsiyet	N	X	SS	U	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	Kadın	22	2,34	0,80	228,0	,083
	Erkek	29	2,01	0,84		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.6 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısmının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hayatının çoğunluğunun geçtiği yer	N	X	SS	x^2	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	Şehir	42	2,01	0,76	5,9	,051
	Kasaba	3	2,21	0,51		
	Köy	6	3,10	0,92		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hayatının çoğunluğunun geçtiği yere göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.7 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim durumu	N	X	SS	x^2	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	İlkokul	4	3,31	0,41	6,7	,081
	Lise	13	2,01	0,73		
	Üniversite	31	2,04	0,77		
	Yüksek lisans	3	2,33	1,46		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.8 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Meslek	N	X	SS	χ^2	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	Çalışmıyor	5	2,23	0,42	5.4	,252
	İşçi	9	2,69	0,89		
	Serbest meslek	19	1,91	0,63		
	Memur	10	2,18	1,03		
	Öğrenci	8	2,05	0,10		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların mesleklerine göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.9 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Medeni durum	N	X	SS	U	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	Bekar	35	2,23	0,82	215,0	,186
	Evli	16	1,98	0,86		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.10 Araştırmaya Katılanların Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hane geliri	N	X	SS	χ^2	p
Algılanan bireysel ayrımcılık	0-1.500 TL	3	1,92	0,76	1,6	,660
	1.500-2.500 TL	4	2,47	1,20		
	3.500-5.500 TL	8	2,47	0,89		
	5.500-7.500 TL	10	2,56	0,83		
	7.500 TL ve üzeri	26	1,88	0,71		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hane gelirine göre algılanan bireysel ayrımcılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.11 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Alt boyut	N	Puan aralığı	X	SS
Yeniden yaşama	51	0-4	1,81	,865
Kaçınma	51	0-4	1,68	,749
Aşırı uyarılma	51	0-4	1,72	1,013
Toplam olayların etkisi	51	0-4	1,73	,761

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.12 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Yaş	N	X	SS	F/x ²	p
Yeniden yaşama	19-25 yaş	10	1,91	1,09	3,3 ^{x2}	,343
	26-31 yaş	16	2,07	0,84		
	32-40 yaş	13	1,64	0,91		
	41 yaş ve üzeri	12	1,54	0,59		
Kaçınma	19-25 yaş	10	1,80	0,50	3,7 ^{x2}	,297
	26-31 yaş	16	1,90	0,84		
	32-40 yaş	13	1,51	0,77		
	41 yaş ve üzeri	12	1,46	0,75		
Aşırı uyarılma	19-25 yaş	10	2,02	1,12	,643 ^F	,591
	26-31 yaş	16	1,82	1,08		
	32-40 yaş	13	1,56	1,01		
	41 yaş ve üzeri	12	1,49	0,87		
Toplam olayların etkisi	19-25 yaş	10	1,90	0,82	3,5 ^{x2}	,321
	26-31 yaş	16	1,94	0,75		
	32-40 yaş	13	1,57	0,81		
	41 yaş ve üzeri	12	1,50	0,66		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.13 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Cinsiyet	N	X	SS	t/U	p
Yeniden yaşama	Kadın	22	2,22	0,83	170,0 ^U	,005
	Erkek	29	1,49	0,76		
Kaçınma	Kadın	22	1,89	0,70	224,0 ^U	,070
	Erkek	29	1,52	0,76		
Aşırı uyarılma	Kadın	22	2,24	0,93	3,601 ^t	,001
	Erkek	29	1,32	0,90		
Toplam olayların etkisi	Kadın	22	2,11	0,64	148,5 ^U	,001
	Erkek	29	1,45	0,73		

t: Independent Samples T Test; x²: Mann Whitney U

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre kaçında düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan kadın katılımcıların yeniden yaşama, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinin erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3.14 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısmının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hayatın çoğunluğunun geçtiği yer	N	X	SS	F/x ²	p
Yeniden yaşama	Şehir	42	1,75	0,86	1,6 ^{x2}	,453
	Kasaba	3	1,67	0,62		
	Köy	6	2,25	0,97		
Kaçınma	Şehir	42	1,66	0,75	2,8 ^{x2}	,253
	Kasaba	3	1,25	0,22		
	Köy	6	2,02	0,83		
Aşırı uyarılma	Şehir	42	1,67	1,01	,331 ^F	,720
	Kasaba	3	1,78	0,92		
	Köy	6	2,03	1,19		
Toplam olayların etkisi	Şehir	42	1,69	0,75	1,5 ^{x2}	,484
	Kasaba	3	1,55	0,52		
	Köy	6	2,11	0,93		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hayatının çoğunluğunun geçtiği yere göre yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.15 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim durumu	N	X	SS	F/x ²	p
Yeniden yaşama	İlkokul	4	2,03	0,62	0,4 ^{x2}	,943
	Lise	13	1,73	0,85		
	Üniversite	31	1,80	0,91		
	Yüksek lisans	3	1,88	1,11		
Kaçınma	İlkokul	4	2,25	0,83	2,8 ^{x2}	,417
	Lise	13	1,54	0,52		
	Üniversite	31	1,67	0,78		
	Yüksek lisans	3	1,54	1,16		
Aşırı uyarılma	İlkokul	4	2,25	1,03	,548 ^F	,652
	Lise	13	1,71	1,03		
	Üniversite	31	1,69	1,04		
	Yüksek lisans	3	1,28	0,82		
Toplam olayların etkisi	İlkokul	4	2,17	0,69	2,0 ^{x2}	,566
	Lise	13	1,65	0,67		
	Üniversite	31	1,73	0,80		
	Yüksek lisans	3	1,59	1,02		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 3.16 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Meslek	N	X	SS	F/x ²	p	Gruplar arası fark
Yeniden yaşama	Çalışmıyor	5	2,70	0,60	9,713 ^{x2}	,046	1>3
	İşçi	9	1,71	0,78			
	Serbest meslek	19	1,53	0,74			
	Memur	10	2,13	0,88			
	Öğrenci	8	1,63	1,03			
Kaçınma	Çalışmıyor	5	1,98	1,02	6,853 ^{x2}	,144	-
	İşçi	9	1,79	0,57			
	Serbest meslek	19	1,40	0,81			
	Memur	10	1,74	0,73			
	Öğrenci	8	1,94	0,53			
Aşırı uyarılma	Çalışmıyor	5	2,77	1,26	1,734 ^F	,159	-
	İşçi	9	1,74	1,06			
	Serbest meslek	19	1,50	0,86			
	Memur	10	1,73	0,93			

	Öğrenci	8	1,52	1,09			
Toplam olayların etkisi	Çalışmıyor	5	2,45	0,83	6,304 ^{x2}	,178	-
	İşçi	9	1,75	0,72			
	Serbest meslek	19	1,47	0,69			
	Memur	10	1,88	0,77			
	Öğrenci	8	1,71	0,77			

F: One Way ANOVA; x^2 : Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların mesleklerine göre kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı ($p>0,05$), yeniden yaşama düzeylerinde ise çalışmayan katılımcıların algı düzeyinin serbest meslek mensubu olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ($p<0,05$) görülmektedir.

Tablo 3.17 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Medeni durum	N	X	SS	t/U	p
Yeniden yaşama	Bekar	35	1,93	0,92	212,0 ^U	,167
	Evli	16	1,53	0,68		
Kaçınma	Bekar	35	1,68	0,69	247,5 ^U	,508
	Evli	16	1,67	0,88		
Aşırı uyarılma	Bekar	35	1,83	1,03	1,18 ^t	,243
	Evli	16	1,47	0,96		
Toplam olayların etkisi	Bekar	35	1,81	0,74	221,5 ^U	,235
	Evli	16	1,57	0,80		

t: Independent Samples T Test; x^2 : Mann Whitney U

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların medeni durumuna göre yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.18 Araştırmaya Katılanların Olayların Etkisi Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hane geliri	N	X	SS	F/ x^2	p
Yeniden yaşama	0-1.500 TL	3	1,96	1,21	6,1 ^{x2}	,107
	1.500-2.500 TL	4	1,47	0,70		
	3.500-5.500 TL	8	1,91	0,72		
	5.500-7.500 TL	10	2,55	0,74		
	7.500 TL ve üzeri	26	1,52	0,80		

Kaçınma	0-1.500 TL	3	2,08	1,66	1,8 ^{x2}	,609
	1.500-2.500 TL	4	1,81	0,98		
	3.500-5.500 TL	8	1,69	0,49		
	5.500-7.500 TL	10	2,08	0,70		
	7.500 TL ve üzeri	26	1,45	0,63		
Aşırı uyarılma	0-1.500 TL	3	1,94	1,67	1,185 ^F	,330
	1.500-2.500 TL	4	1,50	1,01		
	3.500-5.500 TL	8	2,10	0,94		
	5.500-7.500 TL	10	2,10	0,89		
	7.500 TL ve üzeri	26	1,46	0,99		
Toplam olayların etkisi	0-1.500 TL	3	2,00	1,49	1,9 ^{x2}	,598
	1.500-2.500 TL	4	1,60	0,71		
	3.500-5.500 TL	8	1,88	0,54		
	5.500-7.500 TL	10	2,25	0,68		
	7.500 TL ve üzeri	26	1,48	0,69		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hane gelirine göre yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 3.19 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Alt boyut	N	Puan aralığı	X	SS
Somatizasyon	51	0-4	1,31	,901
Obsesif-kompulsif	51	0-4	1,77	,870
Kişilerarası duyarlılık	51	0-4	1,58	,930
Depresyon	51	0-4	1,81	,983
Kaygı	51	0-4	1,25	,871
Düşmanlık	51	0-4	1,26	,790
Fobik kaygı	51	0-4	0,99	,727
Paranoid düşünce	51	0-4	1,75	,815
Psikotizm	51	0-4	1,11	,824
Ek ölçek	51	0-4	1,51	,915

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların somatizasyon, kişilerarası duyarlılık, kaygı, düşmanlık, psikotizm ve ek ölçek puanlarının orta düzeyin altında olduğu, obsesif-kompulsif, depresyon, paranoid düşünce puanlarının ise orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.20 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Yaş	N	X	SS	F/x ²	p
Somatizasyon	19-25 yaş	10	1,22	1,11	1,009 ^F	,397
	26-31 yaş	16	1,63	1,05		
	32-40 yaş	13	1,21	0,78		
	41 yaş ve üzeri	12	1,08	0,54		
Obsesifkompulsif	19-25 yaş	10	2,01	1,19	1,276 ^F	,294
	26-31 yaş	16	1,99	0,82		
	32-40 yaş	13	1,59	0,82		
	41 yaş ve üzeri	12	1,47	0,61		
Kişilerarası duyarlılık	19-25 yaş	10	1,82	1,03	2,225 ^F	,098
	26-31 yaş	16	1,92	0,91		
	32-40 yaş	13	1,38	0,83		
	41 yaş ve üzeri	12	1,13	0,83		
Depresyon	19-25 yaş	10	2,15	1,11	2,377 ^F	,082
	26-31 yaş	16	2,15	0,96		
	32-40 yaş	13	1,52	0,84		
	41 yaş ve üzeri	12	1,37	0,88		
Kaygı	19-25 yaş	10	1,38	1,14	2,2 ^{x2}	,531
	26-31 yaş	16	1,44	0,96		
	32-40 yaş	13	1,21	0,82		
	41 yaş ve üzeri	12	0,93	0,46		
Düşmanlık	19-25 yaş	10	1,13	1,02	2,1 ^{x2}	,562
	26-31 yaş	16	1,42	0,97		
	32-40 yaş	13	1,19	0,56		
	41 yaş ve üzeri	12	1,24	0,56		
Fobik kaygı	19-25 yaş	10	1,13	0,88	1,897 ^F	,143
	26-31 yaş	16	1,28	0,73		
	32-40 yaş	13	0,79	0,67		
	41 yaş ve üzeri	12	0,73	0,54		
Paranoid düşünce	19-25 yaş	10	1,93	0,90	1,160 ^F	,335
	26-31 yaş	16	1,93	0,82		
	32-40 yaş	13	1,73	0,73		
	41 yaş ve üzeri	12	1,40	0,81		
Psikotizm	19-25 yaş	10	1,49	1,11	4,4 ^{x2}	,225
	26-31 yaş	16	1,11	0,69		
	32-40 yaş	13	1,12	0,89		
	41 yaş ve üzeri	12	0,76	0,55		
Ek ölçek	19-25 yaş	10	1,61	1,18	,708 ^F	,552
	26-31 yaş	16	1,72	0,94		
	32-40 yaş	13	1,43	0,92		
	41 yaş ve üzeri	12	1,24	0,61		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaşlarına göre somatizasyon, obsesifkompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.21 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Cinsiyet	N	X	SS	t/U	p
Somatizasyon	Kadın	22	1,70	1,00	2,853 ^t	,006
	Erkek	29	1,02	0,70		
Obsesif-kompulsif	Kadın	22	2,16	0,89	3,010 ^t	,004
	Erkek	29	1,47	0,74		
Kişilerarası duyarlılık	Kadın	22	2,06	0,83	3,573 ^t	,001
	Erkek	29	1,21	0,84		
Depresyon	Kadın	22	2,37	0,96	4,072 ^t	,000
	Erkek	29	1,38	0,77		
Kaygı	Kadın	22	1,51	0,90	208,0 ^U	,035
	Erkek	29	1,04	0,81		
Düşmanlık	Kadın	22	1,46	0,85	241,5 ^U	,138
	Erkek	29	1,11	0,72		
Fobik kaygı	Kadın	22	1,33	0,64	3,122 ^t	,003
	Erkek	29	0,74	0,69		
Paranoid düşünce	Kadın	22	2,05	0,74	2,313 ^t	,025
	Erkek	29	1,53	0,81		
Psikotizm	Kadın	22	1,29	0,68	209,5 ^U	,037
	Erkek	29	0,97	0,90		
Ek ölçek	Kadın	22	1,82	0,95	2,202 ^t	,032
	Erkek	29	1,28	0,82		

t: Independent Samples T Test; χ^2 : Mann Whitney U

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre düşmanlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan kadın katılımcıların somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinin erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3.22 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Hayatın En Büyük Kısmının Geçtiği Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hayatın çoğunluğunun geçtiği yer	N	X	SS	F/x ²	p
Somatizasyon	Şehir	42	1,23	0,89	1,653 ^F	,202
	Kasaba	3	1,22	1,41		
	Köy	6	1,93	0,60		
Obsesifkompulsif	Şehir	42	1,75	0,85	1,741 ^F	,186
	Kasaba	3	1,10	0,87		
	Köy	6	2,22	0,88		
Kişilerarası duyarlılık	Şehir	42	1,53	0,93	,830 ^F	,442
	Kasaba	3	1,33	0,67		
	Köy	6	2,02	1,06		
Depresyon	Şehir	42	1,76	0,99	,904 ^F	,412
	Kasaba	3	1,49	0,36		
	Köy	6	2,28	1,09		
Kaygı	Şehir	42	1,15	0,83	4,7 ^{x2}	,095
	Kasaba	3	1,17	1,05		
	Köy	6	1,93	0,90		
Düşmanlık	Şehir	42	1,22	0,73	0,7 ^{x2}	,692
	Kasaba	3	1,17	0,93		
	Köy	6	1,58	1,15		
Fobik kaygı	Şehir	42	0,96	0,70	1,955 ^F	,153
	Kasaba	3	0,57	0,49		
	Köy	6	1,48	0,87		
Paranoid düşünce	Şehir	42	1,67	0,83	1,831 ^F	,171
	Kasaba	3	1,83	0,73		
	Köy	6	2,33	0,53		
Psikotizm	Şehir	42	1,04	0,75	2,2 ^{x2}	,331
	Kasaba	3	0,87	0,78		
	Köy	6	1,67	1,22		
Ek ölçek	Şehir	42	1,43	0,92	1,661 ^F	,201
	Kasaba	3	1,38	0,36		
	Köy	6	2,14	0,90		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hayatının çoğunluğunun geçtiği yere göre somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 3.23 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim durumu	N	X	SS	F/x ²	p
Somatizasyon	İlkokul	4	1,46	0,68	,338 ^F	,798
	Lise	13	1,39	1,12		
	Üniversite	31	1,30	0,87		
	Yüksek lisans	3	0,83	0,46		
Obsesifkompulsif	İlkokul	4	1,70	0,79	,510 ^F	,677
	Lise	13	1,89	0,88		
	Üniversite	31	1,78	0,92		
	Yüksek lisans	3	1,20	0,17		
Kişilerarası duyarlılık	İlkokul	4	1,81	1,30	,124 ^F	,945
	Lise	13	1,63	0,88		
	Üniversite	31	1,52	0,96		
	Yüksek lisans	3	1,56	0,56		
Depresyon	İlkokul	4	2,13	1,22	,459 ^F	,712
	Lise	13	1,77	1,12		
	Üniversite	31	1,83	0,94		
	Yüksek lisans	3	1,26	0,57		
Kaygı	İlkokul	4	1,30	0,48	1,4 ^{x2}	,696
	Lise	13	1,30	1,05		
	Üniversite	31	1,27	0,87		
	Yüksek lisans	3	0,73	0,42		
Düşmanlık	İlkokul	4	1,13	0,75	1,9 ^{x2}	,589
	Lise	13	1,46	0,92		
	Üniversite	31	1,24	0,78		
	Yüksek lisans	3	0,83	0,33		
Fobik kaygı	İlkokul	4	1,18	0,71	,421 ^F	,739
	Lise	13	1,03	0,89		
	Üniversite	31	1,00	0,69		
	Yüksek lisans	3	0,57	0,52		
Paranoid düşünce	İlkokul	4	1,75	1,08	,466 ^F	,707
	Lise	13	1,97	0,96		
	Üniversite	31	1,69	0,77		
	Yüksek lisans	3	1,50	0,00		
Psikotizm	İlkokul	4	1,40	0,70	1,4 ^{x2}	,709
	Lise	13	1,18	0,84		
	Üniversite	31	1,05	0,87		
	Yüksek lisans	3	1,00	0,46		
Ek ölçek	İlkokul	4	2,04	0,29	1,004 ^F	,399
	Lise	13	1,64	1,07		
	Üniversite	31	1,45	0,91		
	Yüksek lisans	3	0,90	0,58		

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3.24 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Meslek	N	X	SS	F/x ²	p	Gruplar arası fark
Somatizasyon	Çalışmıyor	5	2,78	0,82	5,524 ^F	,001	1>2, 1>3, 1>4, 1>5
	İşçi	9	1,35	0,75			
	Serbest meslek	19	1,16	0,69			
	Memur	10	1,20	0,76			
	Öğrenci	8	0,84	0,95			
Obsesifkompulsif	Çalışmıyor	5	2,78	0,82	2,696 ^F	,042	1>3, 1>4
	İşçi	9	1,78	0,77			
	Serbest meslek	19	1,62	0,72			
	Memur	10	1,40	0,95			
	Öğrenci	8	1,95	0,90			
Kişilerarası duyarlılık	Çalışmıyor	5	2,42	0,75	2,854 ^F	,034	1>3
	İşçi	9	2,00	0,85			
	Serbest meslek	19	1,16	0,75			
	Memur	10	1,48	0,99			
	Öğrenci	8	1,67	1,05			
Depresyon	Çalışmıyor	5	2,92	1,01	2,762 ^F	,039	1>3
	İşçi	9	1,97	0,96			
	Serbest meslek	19	1,42	0,81			
	Memur	10	1,82	0,85			
	Öğrenci	8	1,83	1,14			
Kaygı	Çalışmıyor	5	2,38	1,03	7,466 ^{x2}	,113	-
	İşçi	9	1,36	0,91			
	Serbest meslek	19	1,05	0,47			
	Memur	10	1,08	0,71			
	Öğrenci	8	1,10	1,25			
Düşmanlık	Çalışmıyor	5	1,80	1,27	4,064 ^{x2}	,397	-
	İşçi	9	1,48	0,56			
	Serbest meslek	19	1,18	0,69			
	Memur	10	0,93	0,50			
	Öğrenci	8	1,27	1,09			
Fobik kaygı	Çalışmıyor	5	1,91	0,84	3,150 ^F	,023	1>3
	İşçi	9	1,06	0,67			
	Serbest meslek	19	0,72	0,45			
	Memur	10	0,99	0,71			
	Öğrenci	8	1,00	0,94			

Paranoid düşünce	Çalışmıyor	5	2,57	1,06	2,385 ^F	,065	-
	İşçi	9	2,09	0,59			
	Serbest meslek	19	1,55	0,63			
	Memur	10	1,55	0,88			
	Öğrenci	8	1,60	0,93			
Psikotizm	Çalışmıyor	5	1,72	0,89	7,066 ^{x2}	,132	-
	İşçi	9	1,38	0,98			
	Serbest meslek	19	0,81	0,43			
	Memur	10	0,88	0,80			
	Öğrenci	8	1,41	1,10			
Ek ölçek	Çalışmıyor	5	2,63	0,90	2,690 ^F	,043	
	İşçi	9	1,67	0,65			1>3, 1>4, 1>5
	Serbest meslek	19	1,39	0,77			
	Memur	10	1,27	0,79			
	Öğrenci	8	1,23	1,25			

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların mesleklerine göre kaygı, düşmanlık, paranoid düşünce ve psikotizm düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Somatizasyonda, çalışan katılımcıların somatizasyon düzeyinin işçi, serbest meslek mensubu, memur ve öğrenci olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Obsesif-kompulsif düzeyinde, çalışmayan katılımcıların obsesif-kompulsif algı düzeyinin serbest meslek mensubu ve memur katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Kişilerarası duyarlılık, depresyon ve fobik kaygı düzeyinde, çalışan katılımcıların algı düzeyinin serbest meslek mensubu katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Ek ölçekte, çalışan katılımcıların algı düzeyinin serbest meslek mensubu, memur ve öğrenci olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3.25 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Medeni durum	N	X	SS	t/U	p
Somatizasyon	Bekar	35	1,36	1,01	,571 ^t	,570
	Evli	16	1,20	0,63		
Obsesif-kompulsif	Bekar	35	1,88	0,95	1,328 ^t	,190
	Evli	16	1,53	0,61		
Kişilerarası duyarlılık	Bekar	35	1,75	1,00	1,999 ^t	,051
	Evli	16	1,20	0,62		
Depresyon	Bekar	35	2,00	1,02	2,167 ^t	,035
	Evli	16	1,38	0,75		
Kaygı	Bekar	35	1,32	0,97	249,0 ^U	,529
	Evli	16	1,08	0,61		
Düşmanlık	Bekar	35	1,32	0,89	277,0 ^U	,951
	Evli	16	1,13	0,50		
Fobik kaygı	Bekar	35	1,08	0,80	1,213 ^t	,231
	Evli	16	0,81	0,52		
Paranoid düşünce	Bekar	35	1,92	0,82	2,209 ^t	,032
	Evli	16	1,40	0,69		
Psikotizm	Bekar	35	1,23	0,89	197,5 ^U	,093
	Evli	16	0,84	0,61		
Ek ölçek	Bekar	35	1,54	1,01	,346 ^t	,731
	Evli	16	1,45	0,68		

t: Independent Samples T Test; x²: Mann Whitney U

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan bekar katılımcıların depresyon ve paranoid düşünce düzeylerinin evli katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3.26 Araştırmaya Katılanların SCL-90 Ölçeği Puanlarının Hane Geliri Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Hane geliri	N	X	SS	F/x ²	p	Gruplar arası fark
Somatizasyon	0-1.500 TL	3	1,31	1,26	2,377 ^F	,066	-
	1.500-2.500 TL	4	1,46	0,73			
	3.500-5.500 TL	8	1,30	0,94			
	5.500-7.500 TL	10	2,00	0,99			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,03	0,74			
Obsesifkompulsif	0-1.500 TL	3	1,70	0,96	2,505 ^F	,055	-
	1.500-2.500 TL	4	2,33	1,15			
	3.500-5.500 TL	8	2,14	0,65			
	5.500-7.500 TL	10	2,15	0,84			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,43	0,80			
Kişilerarası duyarlılık	0-1.500 TL	3	1,74	0,64	3,509 ^F	,014	3>5, 4>5
	1.500-2.500 TL	4	1,78	0,96			
	3.500-5.500 TL	8	2,18	0,94			
	5.500-7.500 TL	10	2,06	0,81			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,15	0,83			
Depresyon	0-1.500 TL	3	1,67	1,17	3,197 ^F	,021	4>5
	1.500-2.500 TL	4	2,37	1,35			
	3.500-5.500 TL	8	2,22	1,09			
	5.500-7.500 TL	10	2,38	0,78			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,39	0,79			
Kaygı	0-1.500 TL	3	1,17	1,16	1,3 ^{x2}	,722	-
	1.500-2.500 TL	4	1,53	0,73			
	3.500-5.500 TL	8	1,51	1,00			
	5.500-7.500 TL	10	1,67	0,90			
	7.500 TL ve üzeri	26	0,97	0,77			
Düşmanlık	0-1.500 TL	3	1,06	0,19	2,3 ^{x2}	,516	-
	1.500-2.500 TL	4	1,17	0,68			
	3.500-5.500 TL	8	1,81	0,99			
	5.500-7.500 TL	10	1,38	0,72			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,08	0,77			
Fobik kaygı	0-1.500 TL	3	0,67	0,64	1,674 ^F	,172	-
	1.500-2.500 TL	4	1,11	0,38			
	3.500-5.500 TL	8	1,27	0,86			

	5.500-7.500 TL	10	1,36	0,74			
	7.500 TL ve üzeri	26	0,79	0,69			
Paranoid düşünce	0-1.500 TL	3	1,67	0,29	1,637 ^F	,181	-
	1.500-2.500 TL	4	1,96	0,44			
	3.500-5.500 TL	8	2,08	0,60			
	5.500-7.500 TL	10	2,12	0,90			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,49	0,86			
Psikotizm	0-1.500 TL	3	0,97	0,45	4,2 ^{x2}	,246	-
	1.500-2.500 TL	4	0,85	0,53			
	3.500-5.500 TL	8	1,58	0,63			
	5.500-7.500 TL	10	1,54	0,99			
	7.500 TL ve üzeri	26	0,85	0,79			
Ek ölçek	0-1.500 TL	3	1,14	0,94	1,503 ^F	,217	-
	1.500-2.500 TL	4	1,96	0,77			
	3.500-5.500 TL	8	1,68	1,04			
	5.500-7.500 TL	10	1,94	0,98			
	7.500 TL ve üzeri	26	1,27	0,83			

F: One Way ANOVA; x²: Kruskal Wallis H

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların hane gelirlerine göre somatizasyon, obsesif-kompulsif, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan 3.500-5.500 TL ve 5.500-7.500 TL hane gelirine sahip olan katılımcıların kişilerarası duyarlılık düzeylerinin 7.500 TL ve üzeri hane gelirine sahip olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Araştırmaya katılan 5.500-7.500 TL hane gelirine sahip katılımcıların depresyon düzeylerinin 7.500 TL ve üzeri hane gelirine sahip olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3.27 Araştırmaya Katılanların Ölçek Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Algılanan bireysel ayrımcılık	r	1														
	p															

2. Yeniden yaşama	r	,5 06	1													
	p	,0 00														
3. Kaçınma	r	,4 26	,5 31	1												
	p	,0 02	,0 00													

4. Aşırı uyarılma	r	,5 17	,8 38	,6 22	1											
	p	,0 00	,0 00	,0 00												
5. Toplam olayların etkisi	r	,5 49	,9 07	,8 03	,9 32	1										
	p	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00											
6. Somatizasyon	r	,3 70	,7 64	,2 92	,7 22	,6 82	1									
	p	,0 07	,0 00	,0 38	,0 00	,0 00										
7. Obsesif kompulsif	r	,2 57	,5 63	,3 85	,6 70	,6 14	,7 12	1								
	p	,0 68	,0 00	,0 05	,0 00	,0 00	,0 00									
8. Kişilerarası duyarlılık	r	,3 96	,5 47	,3 37	,6 13	,5 69	,6 12	,7 99	1							
	p	,0 04	,0 00	,0 16	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00								
9. Depresyon	r	,3 84	,6 36	,4 34	,7 04	,6 73	,6 85	,8 68	,8 88	1						
	p	,0 05	,0 00	,0 01	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00							
10. Kaygı	r	,4 01	,6 79	,3 77	,7 73	,6 96	,8 44	,7 65	,7 38	,7 81	1					

	p	,0 04	,0 00	,0 06	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00					
11. Düşmanlık	r	,2 96	,3 90	,0 38	,4 37	,3 33	,5 52	,6 33	,7 43	,6 75	,7 06	1			
	p	,0 35	,0 05	,7 91	,0 01	,0 17	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00				
12. Fobik kaygı	r	,3 77	,6 90	,3 33	,6 80	,6 51	,7 33	,7 51	,7 73	,7 93	,8 30	,7 02	1		
	p	,0 06	,0 00	,0 17	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00			
13. Paranoid düşünce	r	,3 27	,5 57	,1 21	,5 28	,4 65	,7 20	,6 63	,7 65	,7 14	,7 46	,6 62	,7 44	1	
	p	,0 19	,0 00	,3 96	,0 00	,0 01	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00		
14. Psikotizm	r	,4 43	,6 61	,4 34	,7 29	,6 93	,6 47	,7 67	,8 12	,7 39	,8 15	,6 19	,8 06	,7 04	1
	p	,0 01	,0 00	,0 01	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	
15. Ek ölçek	r	,3 83	,6 48	,4 10	,7 10	,6 72	,7 60	,7 12	,6 89	,7 87	,8 03	,6 54	,7 20	,6 49	,6 74
	p	,0 05	,0 00	,0 03	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00	,0 00

Tablo incelendiğinde, algılanan bireysel ayrımcılık düzeyi ile olayların etkisi ölçeği puanları arasında pozitif ve orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu ($p<0,05$), algılanan bireysel ayrımcılık düzeyi ile SCL-90 alt boyutları arasında

ise pozitif ve düşük düzey ile orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Olayların etkisi ölçeği puanları ile SCL-90 ölçeği puanları arasında ise alt boyutların büyük bir bölümünde pozitif yönde düşük, orta ve yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu ($p<0,05$) görülmektedir.

3.2. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Analiz işlemlerinin ilk aşamasında ölçek verilerine güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için One Sample Kolmogorov-Smirnov değerleri incelenmiştir.

Tablo 3.28 Ölçek Puanlarına İlişkin Güvenilirlik ve One Sample Kolmogorov-Smirnov (K-S) Normallik Analizi

Alt boyut	Cronbach Alpha (α)	K-S (p)
Algılanan bireysel ayrımcılık	,814	,000
Yeniden yaşama	,864	,012
Kaçınma	,763	,008
Aşırı uyarılma	,860	,075
Toplam olayların etkisi	,920	,019
Somatizasyon	,928	,065
Obsesif-kompulsif	,898	,062
Kişilerarası duyarlılık	,886	,196
Depresyon	,935	,200
Kaygı	,912	,011
Düşmanlık	,766	,000
Fobik kaygı	,777	,200
Paranoid düşünce	,738	,200
Psikotizm	,871	,001
Ek ölçek	,826	,200

Tablo incelendiğinde, araştırma kapsamında kullanılan ölçek puanlarının analiz için yeterli seviyede güvenilir ($\alpha>0,60$) olduğu görülmektedir. K-S test sonuçları incelendiğinde, algılanan bireysel ayrımcılık, yeniden yaşama kaçınma, toplam olayların etkisi, kaygı, düşmanlık ve psikotizm alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olmadığı ($p<0,05$), aşırı uyarılma, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, fobik kaygı, paranoid düşünce ve ek ölçek alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olduğu ($p>0,05$) görülmektedir. Bireysel ayrımcılık, yeniden yaşama kaçınma, toplam olayların etkisi, kaygı, düşmanlık ve

psikotizm alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olmaması nedeni ile cinsiyet ve medeni durum değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Mann Whitney U analizi, hayatınızın en büyük kısmının geçirildiği yer, eğitim durumu, meslek ve hane geliri değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Aşırı uyarılma, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, fobik kaygı, paranoid düşünce ve ek ölçek alt boyutlarında verilerin normal dağılıma uygun olması nedeni ile cinsiyet ve medeni durum değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Independent Sample T testi, hayatınızın en büyük kısmının geçirildiği yer, eğitim durumu, meslek ve hane geliri değişkenleriyle ölçek puanlarının karşılaştırılmasında One Way ANOVA analizi uygulanmıştır. Katılımcıların ölçek puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için ise Spearman Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE TARTIŞMA

4.1. TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerde algılanan ayrımcılık düzeyine ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, bireysel ayrımcılık algısının orta düzeyin altında olduğu bulunmuştur. Türkiye’de bu konuda yapılan benzer çalışmalarda da farklı etnik kökene sahip olan bireylerin belirli düzeyde ayrımcılık algısına sahip oldukları görülmektedir. Bu konuda Bursa ilinde yaşayan Romanlar üzerinde yürütülen bir çalışmada kadın ve erkek katılımcıların orta düzeyde ayrımcılık algısına sahip oldukları rapor edilmiştir (Genç, 2022: 108). Türkler ile Kürtlerin bireysel ayrımcılık algı düzeylerinin incelendiği farklı bir çalışmada da hem Türk hem de Kürtlerin orta düzeyde bireysel ayrımcılık algısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Şen, 2014: 65). Kapıcı (2016: 57) tarafından gerçekleştirilen diğer bir çalışmada Kürt anneler ile kızlarının bireysel ayrımcılık düzeylerini etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, söz konusu çalışmada bireysel ev kolektif ayrımcılık algısı ile genel ayrımcılık algı düzeyinin orta seviyede olduğu bulunmuştur.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların yaş gruplarına göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının yaş gruplarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu konuda yapılan bir çalışmada ruh sağlığı hastalarına yönelik tutum ve yaklaşımların incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili çalışmaya farklı yaş gruplarında yer alan bireyler katılmış, çalışmanın sonunda yaş unsurunun bireysel ayrımcılık algısı üzerinde belirleyici bir unsur olmadığı bulunmuştur (Al Adawi ve diğerleri, 2002: 1). Kadın çalışanlar üzerinde yürütülen başka bir çalışmada kadınların cinsiyet ayrımcılığı algılarına ilişkin sonuçların yaş gruplarına göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Çiçen ve diğerleri, 2020: 61). Literatürde bazı etnik gruplar üzerinde yapılan çalışmalarda ise ayrımcılık algısının yaş faktörüne göre değişkenlik gösterdiği belirtilmektedir. Bursa ilinde yaşayan Romanlar üzerinde bu konuda yapılan bir çalışmada katılımcıların hem kolektif ayrımcılık hem de bireysel ayrımcılık algılarının yaş gruplarına göre farklılaştığı bulunmuş, yaş arttıkça bireysel ve kolektif ayrımcılık algısının da yükseldiği tespit edilmiştir (Genç, 2022: 110).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların cinsiyetlerine göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu konuda farklı meslek dallarında yer alan bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada iş yaşamında ayrımcılığa uğrama düzeyini etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, söz konusu çalışmada algılanan ayrımcılık düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur (Boy, 2018: 99). Araştırmada ulaşılan sonuçların aksine yapılan bazı çalışma sonuçları cinsiyet unsurunun bireysel ayrımcılık üzerinde belirleyici olduğu göstermektedir. Bunun temelinde ayrımcılık yapan bireylerin diğer insanlara bakış açılarının cinsiyete göre farklılaştığı belirtilmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada ayrımcılık yapan erkeklerin sosyal açıdan kadınlara kıyasla daha hoşgörüsüz davrandıkları bulunmuştur. Aynı çalışmada kadınlarda bireysel ayrımcılık yapma güdüsünün daha düşük olduğu bulunmuştur (Angermayer ve Matschinger, 2003: 26). Bu konuda yapılan farklı bir çalışmada Türk ve Kürt bireylerde algılanan bireysel ayrımcılık düzeyini etkileyen unsurlar ele alınmış, çalışmanın sonunda erkekler ile kıyaslandığı zaman kadınlarda bireysel ayrımcılık algı düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Şen, 2014: 66).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların hayatlarının büyük bir bölümünün geçtiği yerleşim yeri değişkenine göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının hayatlarının büyük bir bölümünün geçtiği yerleşim yeri değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu konuda yapılan bazı çalışma sonuçları ise yerleşim yeri değişkeninin ayrımcılığa maruz kalma üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu konuda yürütülen bir çalışmada şehirlerde yaşayan bireylerin kırsal bölgelerde yaşayan insanlara göre daha eğitilmiş olduklarını, bu nedenle kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin bireysel ayrımcılığa maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Taşkın ve Özmen, 2004: 239).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların eğitim düzeylerine göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde katılımcıların eğitim düzeylerinin ve mesleki statülerinin birbirine yakın olmasının yattığı düşünülebilir. Araştırma bulguları ile paralellik gösteren bir çalışmada farklı cinsel yönelimlere sahip olan bireylerin ayrımcılık algılarını etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada eğitim düzeyi değişkenine göre katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının farklılaşmadığı

bulunmuştur (Yalçınoglu ve Önel, 2014: 107). Kadın çalışanlar üzerinde yürütülen diğer bir araştırmada kadınların cinsiyet ayrımcılığı algılarına ilişkin bulguların eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Çiçen ve diğerleri, 2020: 61). Buna karşılık yapılan bazı çalışmalar eğitim düzeyine bağlı olarak bireyin toplumsal statüsünün ve ayrımcılık algısının değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu görüşü destekleyen bir çalışmada Bursa ilinde yaşayan Romanların ayrımcılık algılarını etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada eğitim düzeyi yükseldikçe Romanların bireysel ayrımcılık algılarının azaldığı tespit edilmiştir (Genç, 2022: 113).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların meslek dallarına göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının meslek dalı değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasında farklı meslek dallarında yer almalarına karşılık katılımcıların çalıştıkları işletmelerde yöneticilerin katılımcılara yönelik bakış açılarının benzerlik göstermesinin etkili olduğu düşünülebilir. Buna karşılık bazı meslek dallarında ayrımcılığın meslek türüne göre farklılaştığı belirtilmekte olup, bunun temelinde meslek dalına göre yönetici davranışlarının farklılaşmasının yattığı belirtilmektedir (Aker, 2008: 1). Meslek dalının ayrımcılık algısı üzerindeki etkilerinin ele alındığı bir çalışmada Belçika’da yaşayan Türk göçmenlerde ayrımcılık algısının meslek dalına göre farklılaştığı bulunmuştur. Söz konusu çalışmada yüksek gelir ve statü düzeyine sahip olan bireylerde ayrımcılık algısının yüksek olduğu, buna karşılık düşük statüdeki bireylerde (ev hanımları ve engelli bireyler) ayrımcılık algısının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Alanya ve Swyngedouw 2014: 61).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların medeni durumlarına göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının medeni durumlarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Araştırma sonuçları ile paralellik gösteren bir çalışmada farklı etnik kökenlere sahip olan bireylerin iş yaşamında ayrımcılığa maruz kalma düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada medeni durum değişkenine göre çalışanların ayrımcılık algılarının farklılaşmadığı bulunmuştur (Boy, 2018: 103). Bu konuda farklı meslek dallarında yer alan kadınlar üzerinde yürütülen benzer bir çalışmada da kadınların cinsiyet ayrımcılığına ilişkin algılarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, ilgili araştırmada medeni durum değişkenine göre kadınların cinsiyet ayrımcılığı algılarının farklılık göstermediği bulunmuştur (Çiçen ve diğerleri, 2020:

59). Literatürde farklı etnik gruplarda yer alan bireyler üzerinde yapılan bazı çalışma sonuçları ise medeni durum değişkeninin ayrımcılık algısı üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu konuda Romanlar üzerinde yapılan bir çalışmada bekar bireyler ile kıyaslandığı zaman evli bireylerde algılanan bireysel ayrımcılık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Genç, 2022: 112).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların gelir düzeylerine göre bireysel ayrımcılık algılarına ilişkin sonuçlar incelendiği zaman, katılımcıların bireysel ayrımcılık gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu konuda yapılan bazı çalışmalarda ise gelir düzeyinin artmasına paralel olarak bireyin yaşam standardının da arttığı ve bireysel ayrımcılık algısının azaldığı belirtilmektedir. Bu görüşü destekleyen ve Romanlar üzerinde yapılan bir çalışmada kolektif ve bireysel ayrımcılık algısının gelir durumu değişkenine göre farklılaştığı bulunmuş, gelir düzeyi yüksek olan katılımcılarda bireysel ve kolektif ayrımcılık algısının düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Genç, 2022: 116). Bu konuda yapılan diğer bir çalışmada Belçika'nın iki farklı şehrinde yaşayan Türk göçmenlerde bireysel ayrımcılık algısını etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada ekonomik açıdan zayıf olan bireylerde ayrımcılık algısının düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Alanya ve Swyngedouw 2014: 61). Kadın çalışanlar üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada farklı sektörlerde çalışan kadınlarda gelir düzeyi değişkenine göre cinsiyet ayrımcılığı algısının incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada gelir düzeyinin cinsiyet ayrımcılığı algısı üzerinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Çiçen ve diğerleri, 2020: 60).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlara ilişkin bulgular incelendiği zaman, katılımcıların yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde araştırmaya katılan bireylerin küçük yaşlardan itibaren travmatik yaşam olaylarına maruz kalma düzeylerinin yüksek olmamasının yattığı düşünülebilir. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalarda da insanların içinde bulundukları sosyo-kültürel çevrelere göre farklı düzeylerde travmatik yaşam olaylarına maruz kaldıkları ve olaylardan farklı düzeylerde etkilendiği belirtilmektedir (Najdowski ve Ullman, 2009: 43; Eitle ve Turner, 2002: 214).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların yaş gruplarına göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde

ettikleri puanların yaş gruplarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutlarına ilişkin bulguların da katılımcıların yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan farklı bir çalışmada yetişkin bireylerin stres veren yaşam olaylarına maruz kalma düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılaştığı bulunmuştur (Gezer ve Yenel, 2009: 6). Araştırma sonuçları arasında tutarsızlıklar bulunmasının temelinde çalışmaların farklı meslek gruplarında yer alan bireyler üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların cinsiyetlerine göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların cinsiyetlerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, kadın katılımcıların yeniden yaşama, aşırı uyarılma ve toplam olayların etkisi düzeylerinin erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürde bu konuda yapılan bazı çalışmalarda da kadın ve erkeklerde sahip olunan kişilik özelliklerinin birbirinden farklı olduğu, bu durumun da olumsuz yaşam deneyimlerine ilişkin algı düzeyini etkilediği belirtilmektedir (Akbar ve Witruk, 2016: 1036; Mattson ve diğerleri, 2018: 475).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerine göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutlarına ilişkin bulguların da katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçları aksine literatürde yer alan bazı araştırmalarda travmatik yaşam olayları ile stres yaratan unsurlara maruz kalma düzeyinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre farklılaştığı belirtilmektedir (Gezer ve Yenel, 2009: 6).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların eğitim düzeylerine göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutlarına ilişkin bulguların da katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Literatürde bu konuda yapılan çalışma sonuçları incelendiği zaman, genellikle eğitim

düzeyinin travmatik olay yaşama deneyimi ve yaşanan olayların psikolojik sonuçları üzerinde etkili olmadığı belirtilmektedir (Gökahmetoğlu, 2021:

41; Çimen, 2020: 158).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların meslek dallarına göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların sadece yeniden yaşama alt boyutuna ilişkin puanlarının meslek dallarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, yeniden yaşama düzeylerinde çalışmayan katılımcıların algı düzeyinin serbest meslek mensubu olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde çalışmayan bireylerin ekonomik sorunlar başta olmak üzere sosyal yaşamda birçok olumsuzluğa maruz kalmalarının yattığı düşünülebilir. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalar incelendiği zaman olayların etkisi ölçeğine ilişkin bulguların meslek dalı değişkenine göre incelendiği araştırmalara rastlanmamıştır. Bunun yanında yapılan bir çalışmada memurlarda sahip olunan mesleki unvan değişkeninin stres yaratan yaşam olaylarına maruz kalma düzeyini etkilediği bulunmuştur (Gezer ve Yenel, 2009: 6).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların medeni durumlarına göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların medeni durum değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutlarına ilişkin bulguların da katılımcıların medeni durumlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen benzer bir çalışmada da evli ve bekar bireylerde travmatik olaylar yaşama düzeyinin ve yaşanan olayların etkilerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Çimen, 2020: 158).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların hane gelir düzeylerine göre olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanlar incelendiği zaman, katılımcıların olayların etkisi ölçeğinden elde ettikleri puanların hane gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutlarına ilişkin bulguların da katılımcıların hane gelir düzeylerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Gökahmetoğlu (2021: 42) tarafından bu konuda yapılan benzer bir çalışmada da hane gelir düzeyinin travmatik olayların etkisine ilişkin algı düzeyi üzerinde belirleyici olmadığı rapor edilmiştir.

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerde psikolojik belirti görülme düzeyine ilişkin bulgular incelendiği zaman, somatizasyon, kişilerarası duyarlılık, kaygı, düşmanlık, psikotizm ve ek ölçek puanlarının orta düzeyin altında olduğu, obsesif-kompulsif, depresyon, paranoid düşünce puanlarının ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yer alan benzer çalışma sonuçları incelendiği zaman insanların küçük yaşlardan itibaren travmatik olaylara, olumsuz yaşam koşullarına ya da ayrımcılığa maruz kalma gibi nedenlerle düşük ya da orta düzeyde psikolojik belirti sergiledikleri belirtilmektedir (Koç ve diğerleri, 2021: 146; Bayram ve Bilgel, 2008: 667; Kerketta, 2015: 54; Ramon-Arbues ve diğerleri, 2020: 1).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde yaş grubu değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Literatürde farklı yaş gruplarındaki bireylerin katıldığı bazı çalışmalarda yaş arttıkça psikolojik belirti görülme düzeyinin yükseldiği ya da azaldığı rapor edilmiştir (Hoşgör ve Yaman, 2021: 400; Roberts ve diğerleri, 2021: 1). Çalışma sonuçları arasında tutarsızlık bulunmasının temelinde araştırmaların farklı kültürel özelliklere sahip bireyler üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin cinsiyetlerine göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, tüm ölçek alt boyutlarında kadın katılımcılar lehine anlamlı farklılık olduğu bulunmuş, bu kapsamda erkekler ile kıyaslandığı zaman kadınlarda psikolojik belirti görülme düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun temel nedeni olarak erkeklere kıyasla kadınların daha duygusal ve kırılgan bir psikolojik yapıya sahip olmaları gösterilebilir. Bu alanda yapılan farklı çalışma sonuçları da cinsiyet değişkeninin psikolojik belirtiler ve ruhsal sağlık üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir (Wenjuan ve diğerleri, 2020: 292; Garnefski ve diğerleri, 2008: 270; Vishnevsky ve diğerleri, 2010: 110; Piccinelli ve Wilkinson, 2000: 486).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yeri değişkenine göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Yaşanılan sosyal çevre ve sosyo-kültürel faktörlerin psikolojik belirtiler üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışma

sonuçları da bu görüşü desteklemektedir (Kirmayer, 2001: 22; Okazaki, 1997: 52; Yunos ve diğerleri, 2006: 251). Bu çalışmada gruplar arasında farklılıklar bulunmamasının temelinde katılımcıların çoğunluğunun benzer sosyo-kültürel çevrelerde yetişmelerinin yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin eğitim düzeylerine göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, somatizasyon, obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, kaygı, düşmanlık, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm ve ek ölçek düzeylerinde eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasında katılımcıların çoğunluğunun benzer eğitim düzeyine sahip olmalarının yattığı düşünülebilir. Bu konuda yapılan benzer araştırmalar da eğitim düzeyine göre yetişkin bireylerin psikolojik belirti gösterme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı rapor edilmiştir (Yıldırım ve diğerleri, 2011: 87; Gökahmetoğlu, 2021: 41).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin meslek dallarına göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, gruplar arasında somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık, depresyon, fobik kaygı ve ek ölçek puanlarında anlamlı farklılık olduğu bulunmuş, bu kapsamda meslek dalı değişkeninin psikolojik belirtiler üzerinde önemli bir belirleyici olduğu bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasında meslek dallarına göre çalışma yükü ve iş stresinin anlamlı farklılık göstermesinin yattığı düşünülebilir. Buna karşılık yapılan bazı araştırmaların meslek dalına göre psikolojik belirti görülme düzeyinin farklılaşmadığını ortaya koyduğu görülmektedir (Serbest, 2021: 33; Konal-Korkmaz ve diğerleri, 2020: 288).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin medeni durumlarına göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, depresyon ve paranoid düşünce alt boyutlarında medeni duruma göre farklılaşma olduğu bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, bekar katılımcıların depresyon ve paranoid düşünce düzeylerinin evli katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde bekar bireylerin evli bireylere göre daha düzensiz bir yaşam tarzına sahip olmalarının yattığı düşünülebilir. Ancak literatürde medeni durum unsurunun psikolojik belirtiler üzerinde belirleyici olmadığını ortaya koyan araştırma bulguları da mevcuttur (Alacacıoğlu, 2007: 27).

Yapılan bu çalışmaya katılan bireylerin hane gelirlerine göre psikolojik belirti düzeyleri incelendiği zaman, depresyon ve kişilerarası duyarlılık alt boyutlarında

medeni duruma göre farklılaşma olduğu bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, araştırmaya katılan 3.500-5.500 TL ve 5.500-7.500 TL hane gelirine sahip olan katılımcıların kişilerarası duyarlılık düzeylerinin 7.500 TL ve üzeri hane gelirine sahip olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, bunun yanında 5.500-7.500 TL hane gelirine sahip katılımcıların depresyon düzeylerinin 7.500 TL ve üzeri hane gelirine sahip olan katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde düşük gelir düzeyine sahip bireylerin daha düşük yaşam standardına sahip olmalarının yattığı düşünülebilir. Bu konuda yapılan benzer bir çalışmada da ruhsal sağlık sorunu yaşama durumunun gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur (Alemdağ, 2013: 73).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların bireysel ayrımcılık algıları ile olayların etkisi ölçeği alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde ayrımcılığa maruz kalan bireylerin psikolojik ve sosyal açıdan birçok sorunla karşılaşmalarının, bu durumun da psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilemesinin yattığı düşünülebilir. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalarda da ayrımcılık algısının psikolojik yapıyı olumsuz yönde etkilediğini ve bireyin sosyal yaşamına zarar verdiğini göstermektedir. Başar ve Öz (2016: 1) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan bireylerde ayrımcılık algısının psikolojik yapıyı olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Yayak (2017: 557) tarafından yapılan çalışmada göçmenlerde ayrımcılık algısının toplumla özdeşleşme düzeyini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların olayların etkisi ölçeği alt boyutlarına ilişkin algıları ile psikolojik belirti düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Literatürde yer alan benzer çalışma sonuçları da ayrımcılığa ve olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olmanın psikolojik yapıyı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Lee ve diğerleri, 2020: 1; Samplin ve diğerleri, 2013: 1174; Ding ve diğerleri, 2017: 130). Bu konuda yapılan bir çalışmada Kürt anne ve kızlarının benlik saygılarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, ilgili çalışmada ayrımcılığa uğradığını düşünen anne ve kızlarının benlik saygılarının düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Kapçı, 2016: 62). Farklı meslek dallarında çalışan bireyler üzerinde bu konuda yapılan farklı bir çalışmada iş yaşamında ayrımcılığa ve olumsuz davranışlara maruz kalmanın iş doyumunu azalttığı ve psikolojik yapıyı olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir (Boy, 2018: 106).

4.2. ÇALIŞMANIN SONRAKİ ÇALIŞMALARA KATKILARI

Öteki ve kimlik kavramlarının ruh sağlığında daha fazla yer edinmesi, Türkiye'nin en fazla azınlık grubuna mensup kimliğin daha fazla konuşulabilir olması, günümüzde hala devam eden ötekiye şiddetin engellenmesi ve/veya azaltılması için ruh sağlığının önemi, ayrımcılığın insan yaşamında olumsuz etkilerinin olabileceğini tartışabilmek ve/veya gösterebilmek sonraki çalışmalara katkı olarak görülebilir.

4.3. ÖNERİLER

Dayanışma adı altında işbirliği ve ortaklaşmanın önemine değinilebilir. Bu ortaklaşmada; ötekinin ne söylemek istedi dinlenilir, sözün dile getirilmesi sağlanır, farklılıklarla bir aradalığın aksiyonları alınmış olur. Kürt kimliğine sahip kişilerin Kürtçeyi anadil olarak öğrenme ve/veya eğitim olarak görme arzuları oldukça gündemde yer almıştır. Kişilerin kendilerini dil aracılığıyla ifade edebilme ihtiyacı oldukça makul gerekçelere dayandırılabilceği görülmektedir. Burada Kürtçe'nin ülkenin en yaygın dilinin yanı sıra öğretilen diller arasında ders niteliğinde verilebilmesi bir çözüm olabilir. Gruplar arası artan farklılıklar paralelinde artan saldırganlık yerine gruplar arası farklılıklar artsa dahi benzerliklerin elbetteki olacağına odaklanmak birlikte yaşam modeli ortaya çıkarabilir. Bu model ile ayrışmalar, öteki ve ayrımcılık algısı, ötekileştirme azalır. Bunların azaldığı yerde daha sağlıklı bir ruhsal durumdan söz edebiliriz.

SONUÇ

Sonuç olarak, Kürt kimliğine sahip olan bireylerde öteki algısı ve ruh sağlığı arasındaki ilişki incelendiği bu çalışmada katılımcıların bireysel ayrımcılık algılarının orta düzeyin altında bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların genel anlamda bireysel ayrımcılık yaşamadıkları ve ruh sağlıklarının düşük düzeyde olmadığı görülmüştür. Bireysel ayrımcılık algısı ve ruh sağlığı üzerinde demografik değişkenlerin önemli birer belirleyici olduğu bilinmektedir.

Yapılan bu çalışmada demografik unsurlara göre bireysel ayrımcılık algı düzeyine ilişkin sonuçlar değerlendirildiği zaman, bireysel ayrımcılık algısının yaş grubu, cinsiyet, hayatın büyük bir bölümünün geçtiği yerleşim yeri, eğitim düzeyi, meslek dalı ve hane gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu kapsamda demografik faktörlerin hiçbirinin bireysel ayrımcılık algısını etkilemediği görülmüştür. Ancak literatürde bu alanda yapılan bazı çalışmalarda bireysel ayrımcılık algısı üzerinde demografik değişkenlerin önemli birer belirleyici olduğu rapor edilmiştir. Yapılan bu çalışmada ulaşılan bulguların bir bölümünün literatürdeki çalışmalar ile paralel olmamasının temel nedeni olarak araştırmaların farklı sosyokültürel özelliklere sahip olan kişiler üzerinde yürütülmesi gösterilmiştir.

Nitekim sosyo-kültürel yapının ayrımcılık algısının oluşmasında, gelişmesinde ve şekillenmesinde önemli bir etken olduğu bilinmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin olayların etkisi ölçeğine ilişkin algılarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda katılımcıların yaşadıkları olumsuzluklar karşısında psikolojik açıdan yıpranma düzeylerinin yüksek olmadığı söylenebilir. Demografik değişkenler arasında yer alan cinsiyet ve meslek dalı değişkenlerinin olayların etkisine ilişkin algı düzeyi üzerinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet unsurunun olayların etkisi üzerinde belirleyici olmasının temelinde kadın ve erkeklerin psikolojik ve duygusal açıdan farklı özelliklere sahip olmalarının yattığı düşünülmüştür. Meslek dalının etkisi ise meslek dalına göre insanların gelir düzeylerinin ve sosyal statülerinin birbirinden farklı olması ile açıklanabilir. Ancak literatürde bu görüşü destekleyecek yeni çalışmalara da gereksinim duyulduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerde ruh sağlığı ile ilişkili psikolojik belirti görülme düzeyinin orta seviyede olduğu bulunmuştur. Katılımcılarda psikolojik belirti görülme düzeyinin cinsiyet, meslek dalı, medeni durum ve hane geliri değişkenlerine göre

farklılaştığı tespit edilmiştir. Cinsiyetin psikolojik belirti üzerinde etkili olmasında özellikle kadınların erkeklere kıyasla psikolojik açıdan daha kırılgan olmaları gösterilebilir. Medeni duruma göre psikolojik belirtilerin farklılık göstermesinde evli ve bekarların sahip oldukları ailevi sorumluluklar arasındaki farklılık belirtilebilir. Meslek ve gelir düzeyinin psikolojik belirti üzerinde belirleyici olmasının temel nedeni olarak ise maddi unsurların alım gücünü, bunun yanında temel gereksinimleri karşılama düzeyini etkilemesi gösterilebilir.

Araştırmada bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiği zaman, algılanan bireysel ayrımcılık düzeyi ile olayların etkisi ölçeği puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu, bunun yanında olayların etkisi ölçeği puanları ile SCL-90 ölçeği puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki görüldüğü sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan bu bulguların literatür ile uyumluluk gösterdiği belirlenmiştir. Bu noktada insanlarda bireysel ayrımcılığa uğramanın mental sağlığı olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbar, Z., & Witruk, E. (2016). Coping mediates the relationship between gender and posttraumatic growth. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 217, 1036-1043.
- Aker, S. (2008). *Samsun İlinde Aile Hekimlerinin Şizofreni Hastalarına Karşı Tutumları ve Hekimlik Uygulamaları*. Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun.
- Akkaş, İ., & Aksakal, İ. (2021). Afgan göçmenlere yönelik tutum ve algıların sosyolojik analizi: Erzincan örneği. *Sosyolojik Bağlam*, 2(3), 41-54.
- Akkaya-Kozak, D. (2021). *Covid-19 Döneminde Antalya İl Merkezinde Yaşayan 60+ Bireylerde Algılanan Yaşlı Ayrımcılığı ve Psikolojik Sıkıntı Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Aksoy, E. (2010). Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12(12), 7-38.
- Al-Adawi, S., Dorvlo, A. S., Al-Ismaily, S. S., Al-Ghafry, D. A., Al-Noobi, B. Z., AlSalmi, A., ... & Chand, S. P. (2002). Perception of and attitude towards mental illness in Oman. *International journal of Social Psychiatry*, 48(4), 305-317.
- Alacacioğlu, A. (2007). *Kanser Hastaları ve Hasta Yakınlarının Depresyon, Umutsuzluk ve Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.
- Alanya, A., & Swyngedouw, M. (2014). Şehir bağlamı ve Türk göçmenlerin ayrımcılık algısı: İki Belçika şehrinin eğilim skoru eşleştirmesiyle karşılaştırması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 53-65.
- Alemdağ, S. (2013). *Öğretmen Adaylarında Fiziksel Aktiviteye Katılım, Sosyal Görünüş Kaygısı ve Sosyal Öz-Yeterlik İlişkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Altun, N. (2013). Modern Türkiye’de kimlik: Kürt kimliğinden Kürt sorununa. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 45-67.

Angermeyer, M. C., & Matschinger, H. (2003). Public beliefs about schizophrenia and depression: similarities and differences. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, 526-534.

Arayıcı, Ö. (2019). *Cinsiyet Ayrımcılığının ve Ötekileştirme Pratiklerinin LGBTI+ 'in Cinsiyet Algısına Etkisi: İstanbul ve İzmir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Arıkan, K. (2020). *Şizofreni hakkındaki mitler ve doğruları*. <https://www.kemalarikan.com/sizofreni-hakkindaki-mitler-ve-dogrulari> erişim tarihi: 12.02.2023.

Arun, Ö., & Pamuk, D. (2014). Kurumsal bakım sektöründe ageism: yaşlı bakım personelinin yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin ayrımcı tutumlarının nedenleri ve müdahale önerileri. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 4(2), 19-33.

Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.

Atila-Demir, S. (2020). Salgın sürecinde yaşlı nüfus, sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığı. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, (38), 186-201.

Aydın, A. (2014). *Psiko-sosyal gelişim*. Ankara: Nobel yayınevi.

Aydoğdu, F. (2019). *Göçmen Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Sosyal Uyum Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel yayınevi.

Balkaya, A., & Ceyhan, E. (2007). Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 433-439.

Başar, K., & Öz, G. (2016). Cinsiyetinden hoşnutsuzluğu olan bireylerde psikolojik dayanıklılık: Algılanan sosyal destek ve ayrımcılık ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27, 1-10.

Başarıcı, M. (2019). *2011-2017 Tarihleri Arasında Suriyeli Sığınmacıların Kente Uyum Sürecinde Yaşadıkları Ekonomik ve Sosyal Sorunlar: Gaziantep Örneği*.

Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Bayram, N., & Bilgel, N. (2008). The prevalence and socio-demographic correlations of depression, anxiety and stress among a group of university students. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43, 667-672.

Benson, J. E., & Johnson, M. K. (2009). Adolescent family context and adult identity formation. *Journal of Family Issues*, 30(9), 1265-1286.

Bosma, H. A., & Kunnen, E. S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21(1), 39-66.

Boy, L. (2018). *Örgütte Ayrımcılık Algısı İle Doyumsuzluğa Verilen Tepkiler Arasındaki İlişkiler: Genç Beyaz Yakalılar Odağında Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Brandt, L., Liu, S., Heim, C., & Heinz, A. (2022). The effects of social isolation stress and discrimination on mental health. *Translational Psychiatry*, 12(1), 398.

Brondolo, E., Kelly, K.P., Coakley, V., Gordon, T., Thompson, S., Levy, E., ... & Contrada, R.J. (2005). The Perceived Ethnic Discrimination Questionnaire: Development and Preliminary Validation of a Community Version1. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(2), 335-365.

Bulut, E. (2015). *Cerrahi Hemşirelerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Bulut, E., & Çilingir, D. (2016). Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(5), 446-449.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Chen, X., Chang, L., Liu, H., & He, Y. (2008). Effects of the peer group on the development of social functioning and academic achievement: A longitudinal study in Chinese children. *Child Development*, 79(2), 235-251.

Crawford, S. E., & Alaggia, R. (2008). The best of both worlds? Family influences on mixed race youth identity development. *Qualitative Social Work*, 7(1), 81-98.

Çakir, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 4(2), 83-106.

Çavuş, S. (2013). *Türk Basınında Kürt Kimliğinin Temsili: 2002 ve 2011 Seçim Dönemleri Üzerine Bir İçerik Analizi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çay-Sağlam, T., & Yaşar, M. (2017). Teoride, pratikte ve araştırmalarda öteki ve ötekileştirme. *Electronic Turkish Studies*, 12(3), 135-154.

Çelşik, G. (2011). *İlköğretim Okullarında Örgütsel Ayrımcılık ve Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Çiçen, C., Boyacıoğlu, E. Z., & Oğuzhan, A. (2020). Turizmde kadın işgücünün cinsiyet ayrımcılığı algısı: Edirne ilinde bir araştırma. *Tourism and Recreation*, 2(1), 54-63.

Çimen, S. (2020). Öldürmeyen acı güçlendirir mi? Travma sonrası büyüme ve kolektivistik başa çıkma stillerinin ilişkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(5), 158-174.

Çömez-Polat, F., & Kaya, E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 38-48.

Dağdeviren, G. (2018). *Suriyeli sığınmacıların entegrasyon süreci ve sorunları: Elâzığ örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

Danyeli-Güzel, Ö. (2017). *Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demir, M. (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 760-784.

Demir, İ. (2012). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Demirbilek, T., & Özgür-Öktem, A. (2017). Gümüş ekonomi ve aktif yaşlanma bağlamında yaşlı istihdamı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), 14-28.

Demiröz, T. (2017). *Kişilik gelişimini etkileyen faktörler*. http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_8 erişim tarihi: 12.02.2023.

Dereboy, Ç., Şahin Demirkapı, E., Şakiroğlu, M., & Şafak Öztürk, C. (2018). Çocukluk çağı travmalarının, kimlik gelişimi, duygu düzenleme güçlüğü ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 29(4), 268-278.

Derogatis, L.R. (1977). SCL-90: Administration, scoring and procedure manual-I for the revised version. Baltimore: John Hopkins University Press.

Devrim-Başterzi, A. (2017). Mülteci, sığınmacı ve göçmen kadınların ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 379-387.

Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 281-321.

Di Marco, D., Hoel, H., & Lewis, D. (2021). Discrimination and exclusion on grounds of sexual and gender identity: Are LGBT people's voices heard at the workplace?. *The Spanish Journal of Psychology*, 24, 1-6.

Ding, H., Han, J., Zhang, M., Wang, K., Gong, J., & Yang, S. (2017). Moderating and mediating effects of resilience between childhood trauma and depressive symptoms in Chinese children. *Journal of Affective Disorders*, 211, 130-135.

Doğan, F., & Ünal, S. (2021). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin İli Örneği. *Sosyolojik Bağlam*, 2(3), 14-40.

Dolaş, M. (2019). *Suriyeli Sığınmacıların Yerel Toplumla Kültürel Uyum Pratikleri: Şanlıurfa Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Loretto, W., Duncan, C., & White, P. J. (2000). Ageism and employment: controversies, ambiguities and younger people's perceptions. *Ageing & Society*, 20(3), 279-302.

Duru, S., & Kalaycı, E. (2017). Yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanının rolü. *Social Sciences Studies Journal*, 3(7), 1394-1399.

Eitle, D., & Turner, R. J. (2002). Exposure to community violence and young adult crime: The effects of witnessing violence, traumatic victimization, and other stressful life events. *Journal of research in Crime and Delinquency*, 39(2), 214-237.

Eltekin, Ö. (2019). *Lezbiyen, Gey ve Biseksüellerde Algılanan Damgalanma, Cinsel Kimlik Gelişimi ve Stresinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.

Aypay, A., & Eryılmaz, A. (2011). Ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüsü ilişkisinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 167-179.

Eser, Ü. (2015). *Kürt Kimliğinin İnşasını Belirleyen Söylemler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Garnefski, N., Kraaij, V., Schroevers, M. J., & Somsen, G. A. (2008). Post-traumatic growth after a myocardial infarction: a matter of personality, psychological health, or cognitive coping?. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 15, 270-277.

Gedik, A. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Ruhsal Hastalıklara Yönelik İnançlarının Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Genç, A. (2022). *Bursa'da Yaşayan Çingenelerin (Romanların) Ayrımcılık Algılarının ve Sosyal Uyumlarının Yaşam Doyumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Gezer, E., & Yenel, F. (2008). Stres veren yaşam olaylarının öğretim elemanlarının depresyon ve tükenmişlik düzeylerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(4), 1-13.

Gezer, E., & Yenel, F. (2008). Stres veren yaşam olaylarının öğretim elemanlarının depresyon ve tükenmişlik düzeylerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(4), 1-13.

Gökahmetoğlu, G. (2021). *Algılanan Sosyal Destek ve Yaşam Amacının Travma Sonrası Büyüme İle İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Gökengin, D., Çalık, Ş., & Öktem, P. (2017). Türkiye’de HIV’le ilgili damgalama ve ayrımcılığın analizi: HIV’le yaşayan kişiler için damgalanma göstergesi sonuçları. *Klimik Dergisi*, 30(1), 15-21.

Granic, I., Morita, H., & Scholten, H. (2020). Beyond screen time: Identity development in the digital age. *Psychological Inquiry*, 31(3), 195-223.

Gülalp, H. (2009). Kimlikler, toplum ve iktidar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (40), 133-143.

Güler, Y., & Arı, E. (2019). Ergenlerde öznel iyi oluş, kimlik statüleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 185212.

Güloğlu, E. (2022). *Türkiye’de Geçici Koruma Altında Olan Suriyelilerde Algılanan Ayrımcılığın Ruh Sağlığı Üzerinde Etkisinde Başa Çıkma Stillerinin Aracı Rolü: Eskişehir İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Beykoz Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul.

Gültekin, B. K., & Dereboy, İ. F. (2011). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(3), 150-158.

Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.

Gürel, K.T. (2022). *Türkiye’de Gazete Haberlerinde LGBTİ+ Temsili*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Güreşçi, E. (2016). Ortak ve farklı yönleriyle iç ve dış göçler. *Journal of International Social Research*, 9(43), 1058-1064.

Gürkan, M.B.B. (2022). *LGBT Bireylerin Bazı Demografik Özellikler Açısından Umut, Kaygı ve Mutluluk Durumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Hoşgör, H., & Yaman, M. (2021). Tükenmişlik sendromu üzerinde covid-19 korkusunun etkisi: hastane çalışanları örneği. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 400-417.

İmanlı, E. (2018). *Yeni Dünya Düzeninin Geleceği: Eşitsizlik, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

İnanç, B. Y., & Yerlikaya, E. E. (2017). *Kişilik kuramları*. İstanbul: Pegem Atıf İndeksi.

Izugbara, C., Bakare, S., Seban, M., Ushie, B., Wekesah, F., & Njagi, J. (2020). Regional legal and policy instruments for addressing LGBT exclusion in Africa. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 28(1), 99-112.

Kapçı, N. (2016). *Kürt Anne ve Kızların Ayrımcılık Algısı ve Benlik Saygısı: Psikolojik Sağlamlık ve Stresle Başa Çıkma Yollarının Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kararımak, Ö., Özeke-Kocabaş, E., & Toker, N. (2016). Ergenlerde olumsuz kimlik gelişiminin önlenmesine yönelik aile rehberlik programı. *Yaşadıkça Eğitim*, 30(2), 1-20.

Karakan, B. (2018). *Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlı Gruplar: Engelliler Üzerine Tanımlayıcı Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karataşoğlu, S., & İslamoğlu, E. (2016). Gelir seviyesi ile sosyal dışlanma ilişkisi üzerine bir araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 7(1), 12-41.

Kaya, S. (2016). *Algılanan Ayrımcılık ve İşe Yabancılaşma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kerketta, I. (2015). A comparative study of sports competition Anxiety between district levels male Volleyball and soccer players. *International Journal of Physical Education, Sports and Health*, 1(3), 53-55.

Kılıç, N. P. (2017). Sağlık hizmetlerinde bireysel yaşlı ayrımcılığı. *Kurgu*, 25(3), 53-77.

Kirmayer, L. J. (2001). Cultural variations in the clinical presentation of depression and anxiety: implications for diagnosis and treatment. *Journal of Clinical Psychiatry*, 62, 22-30.

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.

Koc, E. M., Daglı, F. S., Aksakal, F. N., Aksoy, H., Kahveci, R., Baser, D. A., & Ozkara, A. (2018). Exploring prevalence of child abuse: use of ICAST-retrospective instrument with the first year medical students in a university. *Konuralp Medical Journal*, 10(1), 7-12.

Koldaş, Z. L. (2017). Yaşlılık ve kardiyovasküler yaşlanma nedir. *Türk Kardiyol Dern Ars*, 45(5), 1-4.

Korucu-Keskin, M. (2020). *Suriyeli Mültecilerde Çoklu Grup Üyeliği, Sosyal Kimlik ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Küçüker, B., & Tekin, U. (2018). 7.8 sınıf özel okul öğrencilerinin sınav kaygısı ile anne-baba tutumları ve mükemmeliyetçi kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 4(2), 55-68.

Lang, K., & Lang, G. E. (2009). Mass society, mass culture, and mass communication: The meanings of mass. *International Journal of Communication*, 3, 20.

Lee, D., Yu, E. S., & Kim, N. H. (2020). Resilience as a mediator in the relationship between posttraumatic stress and posttraumatic growth among adult accident or crime victims: the moderated mediating effect of childhood trauma. *European Journal of Psychotraumatology*, 11(1), 1704563.

Logie, C. H., Perez-Brumer, A., Mothopeng, T., Latif, M., Ranotsi, A., & Baral, S. D. (2020). Conceptualizing LGBT stigma and associated HIV vulnerabilities among LGBT persons in Lesotho. *AIDS and Behavior*, 24, 3462-3472.

Mather, C., Cummings, E., & Nichols, L. (2016). Social media training for professional identity development in undergraduate nurses. In *Nursing Informatics 2016* (pp. 344-348). IOS press.

Mattson, E., James, L., & Engdahl, B. (2018). Personality factors and their impact on PTSD and post-traumatic growth is mediated by coping style among OIF/OEF veterans. *Military Medicine*, 183(9-10), 475-480.

Mayatürk, E. (2006). *Çalışma Yaşamında Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Mays, V. M., Jones, A., Delany-Brumsey, A., Coles, C., & Cochran, S. D. (2017). Perceived discrimination in healthcare and mental health/substance abuse treatment among blacks, latinos, and whites. *Medical Care*, 55(2), 173.

McConnell, E. A., Birkett, M. A., & Mustanski, B. (2015). Typologies of social support and associations with mental health outcomes among LGBT youth. *LGBT health*, 2(1), 55-61.

Mediavilla, R., Fernández-Jiménez, E., Andreo, J., Morán-Sánchez, I., MuñozSanjosé, A., Moreno-Küstner, B., ... & caRe wOrkErS–Spain, H. (2021). Association between perceived discrimination and mental health outcomes among health workers during the initial COVID-19 outbreak. *Revista de Psiquiatria y Salud mental*, 6.

Miao, R. E., & Cagle, N. L. (2020). The role of gender, race, and ethnicity in environmental identity development in undergraduate student narratives. *Environmental Education Research*, 26(2), 171-188.

Miller, P.H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Ankara: İmge Yayınevi.

Morsünbül, Ü. (2010). Ergenlikte kimlik gelişimini açıklayan yaklaşımlar/modeller: Ergen ruh sağlığı açısından sonuçları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(2), 105-111.

Muftuler, H. G. (2018). Modern toplumda yas ve yaşı ayrımcılığı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 181-214.

Najdowski, C. J., & Ullman, S. E. (2009). PTSD symptoms and self-rated recovery among adult sexual assault survivors: The effects of traumatic life events and psychosocial variables. *Psychology of Women Quarterly*, 33(1), 43-53.

O'Brien, M., & Penna, S. (2008). Social exclusion in Europe: some conceptual issues. *International journal of social welfare*, 17(1), 84-92.

Okazaki, S. (1997). Sources of ethnic differences between Asian American and white American college students on measures of depression and social anxiety. *Journal of Abnormal Psychology*, 106(1), 52.

Öksüz, M. (2015). *Sosyal Hizmet Lisans Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları: Yalova Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Ören, M., Kızıltepe, R., & Özekes, B. Ç. (2016). Yaşlılıkta cinsellik. *Ege Tıp Dergisi*, 55.

Özcan-Elçi, D. (2018). Ayrımcılık, nefret söylemi/suçları ve transfobi ile damgalanan trans kadınlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 533-542.

Özdemir, M. (2008). *Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2014). Sağlık hizmetlerinde yaşlı ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56(2), 128-131.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.

Özen, S., & Özbek, Ç. (2017). Çalışma yaşamında yaşlılık: Yaşlı çalışanlar ve insan kaynakları uygulamaları. *Çalışma ve Toplum*, 2(53), 547-572.

Özpoyraz, N., & Taman, L. (1998). Şizofrenik bozukluk. *Galenos*, 26-32.

Öztürk-Genç, T. (2021). *LGB Bireylerin Algılanan Ayrımcılık, Sosyal Destek, Psikolojik Dayanıklılık ve LGB Kimlik Algısı İle İyi Hâli Arasındaki İlişkiler*.

Yüksek Lisans Tezi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özyiğit, Ş. (2004). *Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğrencileri Ve Çalışan Hemşirelerin Şizofreniye İlişkin Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Pamukçu, G. (2018). *Türkiye ve Irak Hükümet Politikalarının Kürt Kimliğinin Siyasallaşma Sürecine Etkileri (1920-1980)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.

Piccinelli, M., & Wilkinson, G. (2000). Gender differences in depression: Critical review. *The British Journal of Psychiatry*, 177(6), 486-492.

Ramón-Arбуés, E., Gea-Caballero, V., Granada-López, J. M., Juárez-Vela, R., Pellicer-García, B., & Antón-Solanas, I. (2020). The prevalence of depression, anxiety and stress and their associated factors in college students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7001.

Roberts, N. J., McAloney-Kocaman, K., Lippiett, K., Ray, E., Welch, L., & Kelly, C. (2021). Levels of resilience, anxiety and depression in nurses working in respiratory clinical areas during the COVID pandemic. *Respiratory Medicine*, 176, 106219.

Ross, C. A., & Goldner, E. M. (2009). Stigma, negative attitudes and discrimination towards mental illness within the nursing profession: a review of the literature. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 16(6), 558-567.

Rupp, D. E., Vodanovich, S. J., & Crede, M. (2006). Age bias in the workplace: The impact of ageism and causal attributions 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(6), 1337-1364.

Samplin, E., Ikuta, T., Malhotra, A. K., Szeszko, P. R., & DeRosse, P. (2013). Sex differences in resilience to childhood maltreatment: effects of trauma history on hippocampal volume, general cognition and subclinical psychosis in healthy adults. *Journal of Psychiatric Research*, 47(9), 1174-1179.

Schwartz, S. J., Mason, C. A., Pantin, H., & Szapocznik, J. (2009). Longitudinal relationships between family functioning and identity development in Hispanic adolescents: Continuity and change. *The Journal of Early Adolescence*, 29(2), 177-211.

Serbest, E. (2021). *Amatör Futbolcuların Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygıları İle Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Solmaz, B., & Şahin, A. (2012). Ergenlerde dindarlık ve sosyal benlik. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 145-158.

Sutter, M., & Perrin, P. B. (2016). Discrimination, mental health, and suicidal ideation among LGBTQ people of color. *Journal of Counseling Psychology*, 63(1), 98.

Şahin, M. C., & Aydemir, S. (2018). Zorunlu-kitlesele göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.

Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Demirkapı-Şahin, E. (2013). *Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine Etkisi ve Bunların Psikopatolojiler İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Şen, E. (2014). *Etnik Gruplarda Sosyal Kimlik ve Algılanan Ayrımcılık: Türk ve Kürt Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şıkel, Ç., & Harmancı, H. (2022). Ebeveynin boşanması çocuğun kimlik gelişimini etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Tarım-Şahin, H. (2017). *Sağlık Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Ruhsal Hastalığa Yönelik İnançları*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal dışlanma: Küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (42), 1-13.

- Taşkın, E. O., & Özmen, E. (2004). Ruhsal hastalıklara ilişkin tutumlar: Türkiye çalışmalarının gözden geçirilmesi. *3P Dergisi*, 12(3), 229-238.
- Tawiah, P. E., Adongo, P. B., & Aikins, M. (2015). Mental health-related stigma and discrimination in Ghana: Experience of patients and their caregivers. *Ghana Medical Journal*, 49(1), 30-39.
- Tazegül, Ü. (2012). *Güreşçilerin Kişilik Özellikleri İle Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Tekin-Kaya, N., & Örsal, Ö. (2018). Sosyal bir sorun: yaşlı ayrımcılığı. *Social Sciences Studies Journal*, 4(16), 1350-1355.
- Temiz, S. (2019). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık İle Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Topgül, S. (2016). Çalışma Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı mı Yaş Ayrımcılığı mı?. *İstanbul University Journal of Sociology*, 36(2), 373-391.
- Topgül, S. (2016). Sosyal dışlanma ve göç: mülteci işçiler örneği. *Sosyoloji Dergisi*, (34), 269-289.
- Topses, G., & Bulut-Serin, N. (2012). *Psikolojik danışma ve kişilik kuramları*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Tuzcuoğlu, S. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. İstanbul: Nobel Yayın.
- Uludağ, Ş. (2018). *1960'tan Günümüze Chp'nin Kürt Kimliği Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Uluyol, F. M. (2016). Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime bağlı zorbalığa maruz kalma, sosyal destek ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 87-96.
- Ural, A. (2012). Türk asıllı göçmenlerin Hollanda'daki temel eğitim uygulamalarına yönelik ayrımcılık algıları. *Eğitim ve Bilim*, 37(165).

- Uslu, E. (2009). Kürt Kimliğinin İslamcılaşıma Süreci: Kürt Haması Mümkün mü?. *Liberal Düşünce Dergisi*, (50), 121-138.
- Vandell, D. L. (2000). Parents, peer groups, and other socializing influences. *Developmental Psychology*, 36(6), 699.
- Varışlı, B., & Gültekin, T. (2020). Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: COVID-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü. *Turkish Studies*, 15(4), 1227-1237.
- Vishnevsky, T., Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., & Demakis, G. J. (2010). Gender differences in self-reported posttraumatic growth: A meta-analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 34(1), 110-120.
- Wenjuan, G., Ping, S., & Liu, X. (2020). Gender differences in depression, anxiety, and stress among college students: a longitudinal study from China. *Journal of Affective Disorders*, 263, 292-300.
- Weiss, D. S., & Marmar, C. R. (1997). *The impact of event scale—revised*. In J. P. Wilson, & T. M. Keane (Eds.), *Assessing psychological trauma and PTSD: A handbook for practitioners*. New York: Guilford Press.
- Yalçinoğlu, N., & Önal, A. (2014). Eşcinsel ve biseksüel erkeklerin içselleştirilmiş homofobi düzeyi ve sağlık üzerine etkileri. *Turkish Journal of Public Health*, 12(2), 100-112.
- Yavuz, R. (2008). Şizofreni. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi*, ss. 49-58.
- Yayak, A. (2017). Göçmenlerin ayrımcılık algıları ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 557-576.
- Yeşiltepe, G. (2015). *Lezbiyen Gey Biseksüel Trans (LGBT) Bireyler ve Hasta Hakları*. Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.
- Yıldırım, T., Çırak, Y., & Konan, N. (2011). Öğretmen adaylarında sosyal kaygı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-100.

Yıldız, R., Ömeroğlu, G., & Terim, N. (2017). Yaşlı penceresinden yaşlı ayrımcılığı: Bursa ve Yalova örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 313-329.

Yolaç, E., & Meriç, M. (2021). Internalized homophobia and depression levels in LGBT individuals. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(1), 304-310.

Yunos, A. M., Jaafar, H., Idris, F. M., Kaur, G., & Mabruk, M. J. (2006). Detection of Epstein-Barr virus in lower gastrointestinal tract lymphomas: a study in Malaysian patients. *Molecular Diagnosis & Therapy*, 10, 251-256.

EKLER

Ek 1: Gönüllü Katılım ve Onam Formu

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Travma ve Afet Çalışmaları Uygulamalı Ruh Sağlığı Yüksek Lisans programı öğrencisi Psk. Ebru Akkoyun'un Prof. Dr. A. Tamer Aker danışmanlığında yürüttüğü bitirme tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmada Kürt Kimliğine Sahip Kişilerin Öteki Algısı ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki araştırılmaktadır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette sizden kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamen gizli tutulacaktır. Vereceğiniz cevaplar bireysel olarak değerlendirilmeyecek, tüm katılımcıların cevapları birlikte değerlendirilecektir. Sorularda doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü cevap yoktur. Lütfen, soruları nasıl olması gerektiğini düşünerek değil, sizin kendi düşüncelerinizi en iyi yansıtacak şekilde yanıtlamaya çalışınız. Elde edilen bilgiler bilimsel olarak kullanılacaktır.

Hiçbir aşamada kimlik bilgileriniz sorulmayacak, anketler araştırmacı dışında kimsenin göremeyeceği şekilde gizli tutulacak ve toplu halde değerlendirilecektir.

Lütfen her cümleyi içtenlikle işaretlemeye çalışınız.

Kendinizi rahatsız hissettiğiniz yerde çalışmayı bırakabilirsiniz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıdaki isme danışabilirsiniz.

Araştırmacı: Ebru Akkoyun

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Ek 2: Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
3. Doğum Yeriniz:
4. Hayatınızın en büyük kısmını aşağıdakilerden hangisinde geçirdiniz?
1. Şehir 2. Kasaba 3. Köy
5. Eğitim Durumunuz:
6. Mesleğiniz:
7. Medeni Durumunuz:
8. Herhangi bir psikiyatrik tanınız var mı ? EVET HAYIR
9. Ailenizde herhangi bir psikiyatrik tanı alan var mı? EVET HAYIR
10. Hane Geliriniz Nedir?
0 - 1500
1500 - 2500
2500 - 3.500
3.500 - 4.500
4.500 - 5.500
5.500 - 7.500
7.500 - Fazlası
11. Aşağıdaki cümlelerden hangisi şu anki maddi durumunuzu en iyi açıklayan cümledir?
1. Mevcut gelirimizle rahat geçindiğimiz gibi para da biriktirebiliyoruz.
2. Mevcut gelirimizle rahatça yaşayabiliyoruz.
3. Mevcut gelirimizle idare etmeye çalışıyoruz.
4. Bazen mevcut gelirimizle idare etmekte zorlanıyoruz.
5. Mevcut gelirimizle idare etmekte sürekli olarak zorlanıyoruz.
6. Mevcut gelirimizle idare etmekte çok ciddi sorunlar yaşıyoruz.
12. Ne derece Türkçe konuşup, okuyup yazabildiğinizi söyler misiniz? 1 (Az) 2 (Pek iyi değil) 3(İyi) 4(Çok iyi) 5(Mükemmel)
13. Ne derece Kürtçe konuşup, okuyup yazabildiğinizi söyler misiniz? 1 (Az) 2 (Pek iyi değil) 3(İyi) 4(Çok iyi) 5(Mükemmel)
14. Kendinizi dini inancınıza ne kadar bağlı görüyorsunuz?
15. Deprem yaşadığınız mı ? EVET HAYIR
16. Fiziksel bir saldırıya uğradınız mı? EVET HAYIR
17. Yangın, sel ya da başka bir afet yaşadınız mı? EVET HAYIR
18. Ciddi bir trafik kazası geçirdiniz mi? EVET HAYIR

19. Cinsel bir saldırı ya da tacize maruz kaldınız mı? EVET HAYIR
20. Çok sevdiğiniz bir yakınınızı ani ve beklenmedik bir şekilde kaybettiniz mi?
EVET HAYIR
21. Silahlı çatışma altında kaldınız mı? EVET HAYIR
22. Bir yakınınızı cinayet veya intihar gibi bir nedenle kaybettiniz mi? EVET
HAYIR
23. Siz veya çok sevdiğiniz bir yakınınız hayati tehlikesi olan bir hastalık geçirdi
mi? EVET HAYIR
24. Bir insanın yaralandığını veya öldüğünü gördünüz mü? EVET HAYIR
25. Çocukluğunuzda başınızdan çok kötü ve katlanılması çok zor olaylar geçti mi?
EVET HAYIR
26. Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle dışlandığınızı düşündüğünüz oldu mu ?
EVET HAYIR
27. Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle onur ve gurur kırıcı bir muamele ile
karşılaştığınızı düşündüğünüz oldu mu ? EVET HAYIR
28. Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle başkaları tarafından kimliğinize yönelik
olumsuz tutum ve davranışlara maruz bırakıldığınızı düşündüğünüz oldu mu ?
EVET HAYIR
29. Sahip olduğunuz kimlik nedeniyle siyasal etiketleme ile karşılaştınız mı?
EVET HAYIR

Ek 3: Algılanan Bireysel Ayrımcılık Ölçeği

Günlük yaşantınızda kendi kökeninizden veya geçmişinizden dolayı aşağıda belirtilen durumlara ne sıklıkta maruz kalıyorsunuz?

Asla Nadiren Ara sıra Bazen Çok sık 1 2 3 4 5

1. İnsanlar zeki olmadığınızı ima eder. 1 2 3 4 5
2. İnsanlar dürüst olmadığınızı ima eder. 1 2 3 4 5
3. İnsanlar tehlikeli olduğunuzu ima eder. 1 2 3 4 5
4. İnsanlar tembel olduğunuzu ima eder. 1 2 3 4 5
5. İnsanlar size kötü isimler takar veya aşağılar. 1 2 3 4 5
6. İnsanlar sizi tehdit veya taciz eder. 1 2 3 4 5
7. İnsanlar şivenizle alay eder. 1 2 3 4 5
8. İnsanlar sizinle iletişim kurmaktan kaçınır. 1 2 3 4 5

Ek 4: Olayların Etkisi Ölçeği

(Aytül Çorapçıoğlu, İlhan Yargıç, Pakize Geyran, Neşe Kocabaşoğlu; 2006)

Aşağıda stresli bir yaşam olayından sonra insanların yaşayabileceği bazı zorlukların bir listesi sunulmuştur. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz, yukarda sizi en çok etkilediğini belirttiğiniz travmatik olayı düşünerek, GEÇTİĞİMİZ YEDİ GÜN İÇERİSİNDE bu zorlukların sizi ne kadar rahatsız ettiğini cümlelerin sağındaki beş kutucuktan yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

1-Hiç 2-Biraz 3-Orta Düzeyde 4-Fazla 5.Çok Fazla

1. Benzeyen her şey olayla ilgili duygularımı aklıma getiriyor ve hatırlatıyor.
2. Uykumu sürdürmekte, kesintisiz ve derin bir uyku uyumakta zorlanıyorum, uykum bölünüyor.
3. Olayla ilgisiz ve farklı şeyler dahi bana olayı hatırlatıyor, aklıma getiriyor ve düşündürüyor.
4. Kendimi huzursuz ve öfkeli hissediyorum.
5. Olayı düşündüğümde, olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda keyfimin kaçmasına canımın sıkılmasına izin vermiyorum.
6. İstemediğim halde olay aklıma geliyor ve onu düşünmek zorunda kalıyorum.
7. Sanki olayı yaşamamışım, olmamış ve gerçek değilmiş gibi hissediyorum.
8. Olayı hatırlatan durum, yer ve koşullardan uzak duruyorum, kaçınıyorum.
9. Olayla ilgili görüntüler fotoğraf gibi, film gibi gözümün önünde canlanıyor.
10. Ani ses, görüntü ve hareketlerden çabuk irkiliyorum ve abartılı tepkiler veriyorum.
11. Olayı düşünmemeye çalışıyorum.
12. Olayla ilgili birçok duyguyu hala taşıdığımı fark ettim fakat bunların üzerinde durmuyorum ve çözmeye çalışmıyorum.
13. Sanki bütün duygularımı kaybetmiş gibi hissediyorum. Kendimi hissizleşmiş ve donuklaşmış gibi algılıyorum.
14. Zaman zaman olay sırasındaki duygularımı yeniden hatırlıyorum ve sanki o anı yeniden yaşıyormuşum gibi tepkiler gösteriyorum.
15. Uykuya dalmakta zorluk çekiyorum.
16. Olayla ilgili yaşadığım duyguları o kadar canlı hatırlıyorum ki, sanki dalga dalga üzerime geliyorlar.
17. Olayı hafızamdan silmeye ve unutmaya çalışıyorum.
18. Dikkatimi toparlamada ve yoğunlaşmada zorluk çekiyorum.

19. Olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda terleme, kızarma, titreme, çarpıntı, nefes alma güçlüğü, göğüste baskı hissi gibi belirtiler yaşıyorum.
20. Olayla ilgili rüyalar görüyorum.
21. Kendimi tetikte ve diken üstünde hissediyorum, güvenliğimle ilgili endişeler duyuyorum.
22. Olay hakkında konuşmamaya çalışıyorum.

Ek 5: SCL 90-R Belirti Tarama Testi

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınmaların ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatle okuyunuz. Sonra bu durumun bu gün de dahil olmak üzere son üç ay içerisinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini gösterilen şekilde numaralandırarak boşluk bırakılan yere yazınız.

Hiç: 0, Çok az: 1, Orta derecede: 2, Oldukça fazla: 3, İleri derecede:

1. Baş ağrısı
2. Sinirlilik ya da içinin titremesi
3. Zihinden atamadığınız tekrarlayan, hoş gitmeyen düşünceler
4. Baygınlık ya da baş dönmesi
5. Cinsel arzu ve ilginin kaybı
6. Başkaları tarafından eleştirilme duygusu
7. Herhangi bir kimsenin düşüncelerinizi kontrol edebileceği fikri
8. Sorunlarınızdan pek çoğu için başkalarının suçlanması gerektiği duygusu
9. Olayları anımsamada güçlük
10. Dikkatsizlik ya da sakarlıkla ilgili düşünceler
11. Kolayca gücenme, rahatsız olma hissi
12. Göğüs ya da kalp bölgesinde ağrılar
13. Caddelerde veya açık alanlarda korku hissi
14. Enerjinizde azalma veya yavaşlama hali
15. Yaşamınızın sonlanması düşünceleri
16. Başka kişilerin duymadıkları sesleri duyma
17. Titreme
18. Çoğu kişiye güvenilmemesi gerektiği hissi
19. İştah azalması
20. Kolayca ağlama
21. Karşı cinsten kişilerle utangaçlık ve rahatsızlık hissi
22. Tuzağa düşürülmüş veya yakalanmış olma hissi
23. Bir neden olmaksızın aniden korkuya kapılma
24. Kontrol edilemeyen öfke patlamaları
25. Evden dışarı yalnız çıkma korkusu
26. Olanlar için kendisini suçlama
27. Belin alt kısmında ağrılar

28. İşlerin yapılmasında erteleme duygusu
29. Yalnızlık hissi
30. Karamsarlık hissi
31. Her şey için çok fazla endişe duyma
32. Her şeye karşı ilgisizlik hali
33. Korku hissi
34. Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali
35. Diğer insanların sizin özel düşüncelerinizi bilmesi
36. Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu
37. Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi
38. İşlerin doğru yapıldığından emin olmak için çok yavaş yapmak
39. Kalbin çok hızlı çarpması
40. Bulantı ve midede rahatsızlık hissi
41. Kendini başkalarından aşağı görme
42. Adale (kas) ağrıları
43. Başkalarının sizi gözlediği veya hakkınızda konuştuğu hissi
44. Uykuya dalmada güçlük
45. Yaptığınız işleri bir ya da birkaç kez kontrol etme
46. Karar vermede güçlük
47. Otobüs, tren, metro gibi araçlarla yolculuk etme korkusu
48. Nefes almada güçlük
49. Soğuk veya sıcak basması
50. Sizi korkutan belirli uğraş, yer veya nesnelerden kaçınma durumu
51. Hiçbir şey düşünmeme hali
52. Bedeninizin bazı kısımlarında uyuşma, karıncalanma olması
53. Boğazınıza bir yumru takınmış hissi
54. Gelecek konusunda ümitsizlik
55. Düşüncelerinizi bir konuya yoğunlaştırmada güçlük
56. Bedeninizin çeşitli kısımlarında zayıflık hissi
57. Gerginlik veya coşku hissi
58. Kol ve bacaklarda ağırlık hissi. Aşırı yemek yeme
59. Ölüm ya da ölme düşünceleri
60. Aşırı yemek yeme
61. İnsanlar size baktığı veya hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma
62. Size ait olmayan düşüncelere sahip olma

63. Bir başkasına vurmak, zarar vermek, yaralamak dürtülerinin olması
64. Sabahın erken saatlerinde uyanma
65. Yıkanma, sayma, dokunma, gibi bazı hareketleri yineleme hali
66. Uykuda huzursuzluk, rahat uyuyamama
67. Bazı şeyleri kırıp dökme hissi
68. Başkalarının paylaşıp kabul etmediği inanç ve düşüncelerin olması
69. Başkalarının yanında kendini çok sıkışık hissetme
70. Çarşı, sinema gibi kalabalık yerlerde rahatsızlık hissi
71. Her şeyin bir yük gibi görünmesi
72. Dehşet ve panik nöbetleri
73. Toplum içinde yer, içerken huzursuzluk hissi
74. Sık sık tartışmaya girme
75. Yalnız bırakıldığınızda sinirlilik hali
76. Başkalarının sizi başarılarınız için yeterince takdir etmediği duygusu
77. Başkalarıyla birlikte olunan durumlarda bile yalnızlık hissetme
78. Yerinizde duramayacak ölçüde rahatsızlık hissetme
79. Değersizlik duygusu
80. Size kötü bir şey olacakmış hissi
81. Bağırma ya da eşyaları fırlatma
82. Topluluk içinde bayılacağınız korkusu
83. Eğer izin vererseniz insanların sizi sömüreceği duygusu
84. Cinsiyet konusunda sizi çok rahatsız eden düşüncelerin olması
85. Günahlarınızdan dolayı cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi
86. Korkutucu türden düşünce ve hayaller
87. Bedeninizde ciddi bir rahatsızlık olduğu düşüncesi
88. Başka bir kişiye karşı asla yakınlık duymama
89. Suçluluk duygusu
90. Aklınızda bir bozukluğun olduğu düşüncesi

Ek 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu

Etik kurul onayı bu tezin basılı halinde mevcuttur.

